

OSA II Alue- ja kiinteistökortit

MAASEUTU

Jari Heiskanen & Kirsi Niukko

HÄMEENKYRÖN OSAYLEISKAAVAINVENTOINTI 2017

TILAAJA
Hämeenkyrön kunta

KONSULTTI
Heiskanen & Luoto Oy
Pyhäjärvenkatu 1
33200 Tampere

TYÖRYHMÄ
Jari Heiskanen, tutkija
Kirsi Niukko, tutkija

TOTEUTUSAJANKOHTA
6-11/ 2017

NYKYTILAISET VALOKUVAT
Jari Heiskanen, Kirsi Niukko

HISTORIALLISET VALOKUVAT
Kyröskosken perinneyhdistyksen valokuvakokoelma

KARTTA-AINEISTO
Kansallisarkisto
Maanmittauslaitos

SISÄLLYSLUETTELO

1.	Johdanto	4	4.19.	Kohde 4.1. Rossa	65
1.1.	Aineistot	4	4.20.	Kohde 4.2. Tuominen	67
1.2.	Maastotyöt	4	5.	Alue: 5.Tuokkola	69
1.3.	Raportointi	4	5.1.	Kohde 5.1. Raipala	73
2.	Alueiden ja kohteiden kulttuurihistorialliset arvot	4	5.2.	Kohde 5.2. Tuokkola	76
3.	Kohdeluettelo, aluekartta	6	5.3.	Kohde 5.3. Lintola	78
3.1.	Alue: 1. Kalkunmäki	7	5.4.	Kohde 5.4. Unhola	80
3.2.	Kohde 1.1. Antila	11	5.5.	Kohde 5.5. Sahanranta	81
3.3.	Kohde 1.1. Helala	13	5.6.	Kohde 5.6. Etelälehto	83
3.4.	Kohde 1.2. Patanen	15	5.7.	Kohde 5.7. Lintola I	84
3.5.	Kohde 1.3. Tiipiä (Purttu)	17	6.	Alue: 6. Myllymäki	86
3.6.	Kohde 1.4. Okslammi	19	6.1.	Kohde 6.1. Eljaala II	88
3.7.	Kohde 1.5. Metsälä	21	6.2.	Kohde 6.2. Mattila	90
3.8.	Kohde 1.6. Munkki	22	7.	Alue: 7.Järvenkylä	91
3.9.	Kohde 1.7. Soroisten ja Oravaisten mäkitupia	25	7.1.	Kohde 7.1. Järvenkylän vanha kylätontti	94
3.10.	Kohde 1.8. Tonttila	28	7.2.	Kohde 7.2. Matti	96
3.11.	Kohde 1.9. Hellu	29	7.3.	Kohde 7.3. Ritämäki	98
4.	Alue: 2-4 Kyröspohja	30	8.	Alue: 8.Kostula	99
4.1.	Kohde 2.1. Törmä II	36	8.1.	Kohde 8.1. Poussa	103
4.2.	Kohde 2.2. Kievari	37	8.2.	Kohde 8.2. Paasto	106
4.3.	Kohde 2.3. Sipilä	39	8.3.	Kohde 8.3. Soukko	108
4.4.	Kohde 2.4. Frantsila	40	8.4.	Kohde 8.4. Mannanmäki	110
4.5.	Kohde 2.5. Haimala	43	8.5.	Kohde 8.5. Lehtonen	112
4.6.	Kohde 2.6. Kipari	44	8.6.	Kohde 8.6. Kujansuu	113
4.7.	Kohde 2.7. Heininen	46	9.	Alue: 9. Hirvola	114
4.8.	Kohde 2.8. Kipari	47	9.1.	Kohde 9.1. Hirvo	116
4.9.	Kohde 2.9. Kyrön auto	48	9.2.	Kohde 9.2. Klemo	117
4.10.	Kohde 2.10. Kuntoutuskeskus	50	9.3.	Kohde 9.3. Lund	119
4.11.	Kohde 2.11. Hiukkanen	53	9.4.	Kohde 9.4. Hämeenkyrön lentokenttä	121
4.12.	Kohde 2.12. Pässimäki	54	10.	Alue: 10-11. Osara ja Pyöräniemi	124
4.13.	Kohde 2.13. Potilan tiilitehdas	55	10.1.	Kohde 10.1. Vanha-Yrjölä	128
4.14.	Kohde 3.1. Kuotila	57	10.2.	Kohde 10.2. Mikkola	130
4.15.	Kohde 3.2. Juuse	59	10.3.	Kohde 11.1. Osara	132
4.16.	Kohde 3.3. Seppälä	61	10.4.	Kohde 11.2. Osaran maamieskoulu	136
4.17.	Kohde 3.4. Pyydys I	62	11.	Alue: 12. Untila ja Räystö	142
4.18.	Kohde 3.5. Kalhu	63	11.1.	Kohde 12.1. Jouti	146
			11.2.	Kohde 12.2. Hakala	148
			11.3.	Kohde 12.3. Prakka	149

12. Alue: 13. Urjainen	150
12.1. Kohde 13.1. Antila	152
12.2. Kohde 13.2. Piekkola	154
12.3. Kohde 13.3. Harvia	155
13. Alue: 14. Urjaisten takamaa	156
14. Alue: 15. Uskela	160
14.1. Kohde 15.1. Heiska	163
14.2. Kohde 15.2. Uusi-Käkelä	167
14.3. Kohde 15.3. Mattila	169
14.4. Kohde 15.4. Kivinavetta	171
14.5. kohde 15.5. Nuutila	173

1. JOHDANTO

Hämeenkyrön kunnan tilaama osayleiskaavan uudistamiseen liittyvä rakennetun kulttuuriympäristön inventointihanke käynnistyi toukokuussa 2017. Sen toteuttivat Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy:n tutkijat Jari Heiskanen ja Kirsi Niukko.

Inventointialue kattaa Hämeenkyrön ja Kyröskosken taajamien ohella niitä ympäröivää maaseutua aina Ikaalisten rajalta Kalkunmäkeen asti. Inventointi toteutettiin yleiskaavan tarkkuudella, alalla vakiintuneilla menetelmillä aineistonkeruineen, maastotöineen ja raportointineen.

1.1. Aineistot

Inventointia suoritettiin Hämeenkyrössä useimmilla alueilla ensimmäistä kertaa. Niinpä *aiempaa inventointiaineistoa* oli käytettävissämme vain vähän, pääosin taajamien alueilta. *Kyröskosken teollisuustaajaman rakennusinventoinnin* suoritti Kirsi Niukko vuonna 2001. Juhani Kuitunen laati vuonna 1997 *Alueinventoinnin Hämeenkyrön vanhan keskustan ja kirkonseudun* kohteista. Museoviraston *Suomen rakennuskulttuurin päiväämätön yleisluettelo* Hämeenkyrön rakennetusta kulttuuriympäristöstä sisälsi tietoa Kalkunmäen, Kyröspohjan, Uskelan ja Pappilan kylistä. Käytössä oli myös Tampereen seutukaavaliiton selvitykset 1970- ja 1980-luvuilta. Lisäksi käytössä olivat Terhi Nallinmaa -Luodon ja Marja Aggen kirjoittamat *Hämeenkyrön historian* osat II ja III, Pentti Jokisen tutkimus *Hämeenkyrön kirkon 200 vuotta* (1982), Helena Laurinsalon Kyröskosken asutushistoriasta kertova *Talot piipun juurella* (1998) sekä muita pienempiä historiikeja kuten kylätoiminnan historiasta kertovat Kuustenlatva-Seuran vuonna 1990 julkaisemat *Latvakansan vaiheita, osat II ja III* ja Pirkan kylien 2004 julkaisema *Pirkanmaan kylätoimintakeskus Heiska*.

Selvitysten ja kirjallisuuden lisäksi käytössä oli historiallisia *valokuvia Kyröskosken perinneyhdistyksen valokuvakokoelmasta* sekä nykytilaiset maastokuvat.

Kartta-aineistoihin kuului isojakokarttojen ohella Maanmittauslaitoksen ylläpitämän Kiinteistötietojärjestelmän lohkomiskartat kuten Kyröskosken Järvenkylän ja Kostulan maiden ja Hämeenkyrön Pappilan maiden lohkomiskartat 1940-1950-luvuilta sekä Maanmittauslaitoksen julkaisemia vanhoja peruskarttoja 1900-luvulta

Lisäksi maastotyön aikana keskusteltiin kiinteistönomistajien ja asukkaiden kanssa. Arvokasta tietoa Hämeenkyrön historiasta saimme myös tutkija Jouko Hannulta.

1.2. Maastotyöt

Maastotyöt suoritettiin kesä-elokuussa. Maastopäiviä kertyi kahdeksan (8) Niiden aikana inventoitiin yhteensä 65 maaseudun sekä 34 taajama-alueiden kiinteistökohtaista kohdetta. Lisäksi maaseutualueilta inventoitiin Urjaisten kylään kuuluva torppa-alue aluekohteena, eikä alueen kiinteistöistä laadittu erillisiä kohdelomakkeita. Kirkonkylästä ja Kyröskoskelta inventoitiin 15 aluekohdetta, jotka kukin käsittivät useista kiinteistöistä muodostuvan temaattisen, aluerakenteeltaan tiiviin ja yhtenäisen kokonaisuuden. Tällaisiksi kokonaisuuksiksi määriteltiin taajama- tai kväläkuvallisesti arvokkaita risteysalueita, kylänraitteja ja mm. Hämeenkyrön vanhan liikekeskustan alueen kokonaisuuksia kuten kirkkoympäristö sekä Kyröskosken teollisuusyhteisön rakennuskokonaisuuksia kuten Paukunperä ja Selvaakinmäki. Kohteet liitettiin osaksi aluekokonaisuuksia, jotka määrittyivät maaseudulla rekisterikylien tai maisemallisen kokonaisuuden kautta. Taajamissa alueet muodostuivat temaattisin perustein, kuten Hämeenkyrön vanhan keskustan alue sekä modernin keskustan alue.

1.3. Raportointi

Tiedot kirjattiin hanketta varten muokatulle lomakepohjalle, joka perustui Museoviraston luomaan konseptiin ja sen myötä vakiintuneisiin toimintatapoihin ja käytäntöihin. Pääpaino oli kohteiden kulttuurihistoriallisten ominaispiirteiden ja säilyneisyyden määrittelyssä ja niistä laaditussa arvioinnissa. Kuvaus- ja historiaosuuksissa pyrittiin tiiviiseen ilmaisuun.

Raportti on jaettu sen laajuuden ja selkeyden vuoksi kahdeksi osaksi, maaseutualueiksi (osa I) ja taajamiksi (osa II). Johdanto sisältyy ykkösosaan. Arviointien sisältöjä kuvataan kummassakin osassa sen esittelemään aluetyyppiin soveltuvilla tavoilla.

2. ALUEIDEN JA KOHTEIDEN KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Inventointikohteet on arvioitu sekä alue- että kohdekohtaisesti. Alueen arvioinnissa huomioidaan aluetyyppi, ominaispiirteet, sen edustamat ilmiöt ja säilyneisyys. Niiden pohjalta arvioidaan alueen historialliset, rakennushistorialliset sekä taajama- ja kyläkuvalliset arvot. Arviointi perustellaan erillisessä kohdassa ja annetaan lisäksi suosituksia kulttuuriarvoja vaalivan suunnitteluun.

Kohdetasolla kiinnitetään huomiota kiinteistön/ kiinteistöjen tilatyyppeihin (kantatalo, torppa, mäkitupa, lohkotila), käyttöön, ikään ja säilyneisyyteen. Pihapiirin rakennuksista mainitaan kulttuurihistoriallisten arvojen kannalta merkittävät ja niitä kuvataan yleispiirteisesti niiltä osin kuin sillä on kiinteistötason arvioinnissa merkitystä.

Arvioinnissa määritellään kohteen historiallisiin (asutus-, sosiaali-, henkilöteollisuus-, elinkeino jne.), rakennushistoriallisiin (rakennusperinteinen, -taiteellinen, -arkkitehtoninen jne.) ja taajama-/kyläkuvallisiin ja maisemallisiin merkityksiin. Käytössä oli kolmiportainen arviointimalli, luokat I, II ja III.

MAASEUTUALUEET

LUOKKA I erityisen merkittävät kohteet

Nämä kohteet edustavat parhaalla mahdollisella tavalla maaseudun asutus- ja rakennushistoriaan sekä kylä- ja maisemakuvallisiin ilmiöihin kytkeytyvää kulttuuriperintöä hyvin säilyneine kokonaisuuksineen. Kohteet omaavat suuren intensiteetin. Tämän luokan kohteet tulisi ehdottomasti säilyttää

LUOKKA II merkittävät kohteet

Nämä kohteet ovat maaseudun kulttuuriperintöä edustavia ja vähintään kohtalaisen hyvin säilyneitä, intensiteettiä omaavia. Nämä kohteet olisi suotavaa säilyttää.

LUOKKA III kulttuurihistorialliset arvot enemmän historiallisia ja maisemallisia

Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy

Kohteiden alkuperäinen tyyli on muuttunut ja/tai ne ovat asutus- ja rakennushistoriallisilta ja/ tai kyläkuvallisilta ja maisemallisilta merkityksiltään vaatimattomia. Kohteet ovat osa kokonaisuutta.

KIRJALLISUUS JA LÄHTEET:

Acceptance speech – Kylätoiminta / Finnish Village Action

<http://www.rightlivelivelihoodaward.org/speech/acceptance-speech-kyltoiminta-finnish-village-action/>

Hämeenkyrö Suomen rakennuskulttuurin yleisluettelo

https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/raportti/read/asp/r_ryraportti_det.aspx?RYR_APORTTI_ID=191

Pirkanmaan kylätoimintakeskus Heiska. Hämeenkyrön kirjapaino velj. Eloranta 2004.

Kuustenlatvaseura ry. Latvakansan vaiheita II. 1990. ISBN 951-97293-0-5

Kuitunen Juhani 1997. Alueinventointi, Hämeenkyrön vanha keskusta ja kirkon seutu.

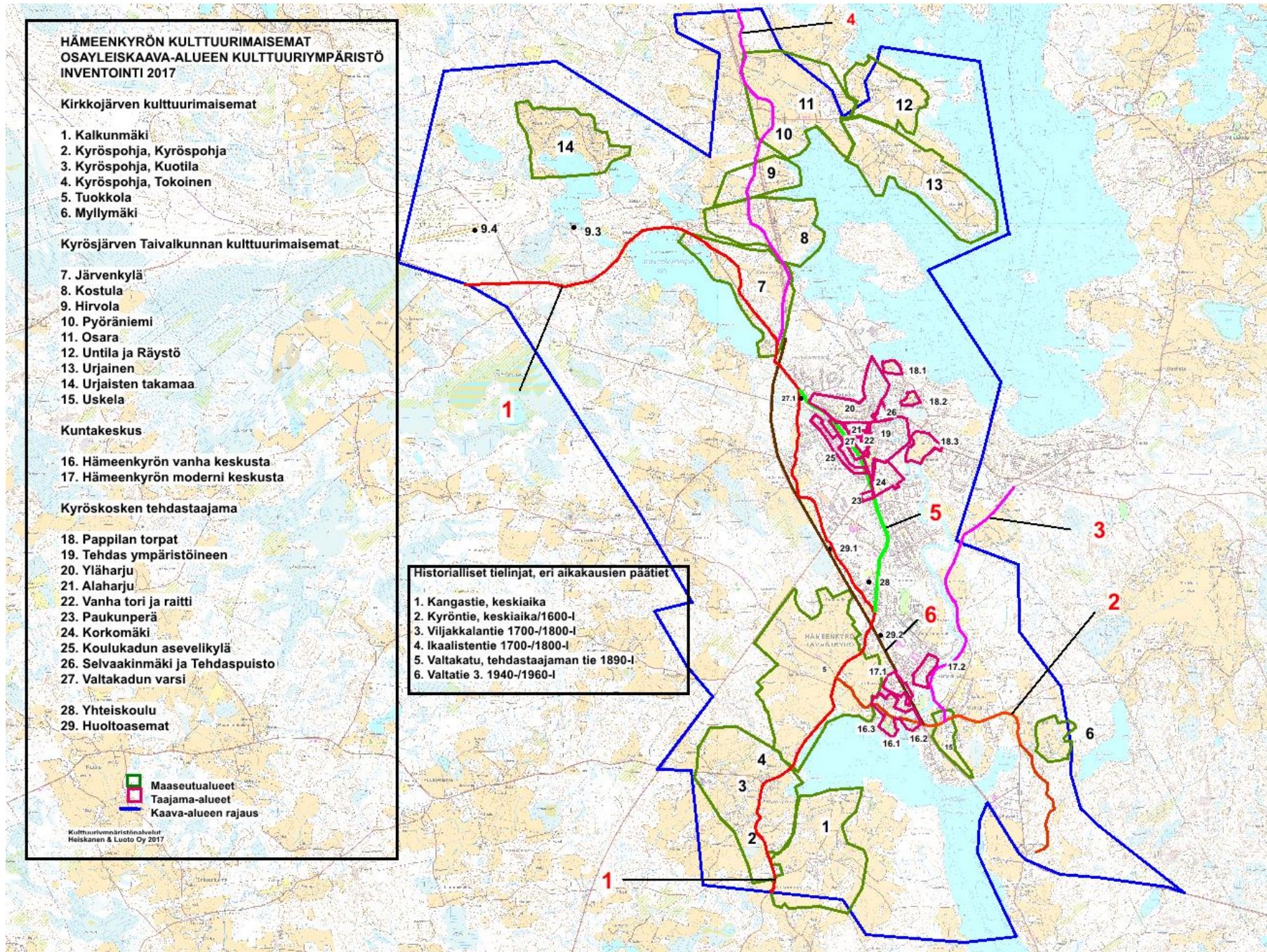
Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt 2016. Pirkanmaan liitto.

Putkonen Lauri 1981. Pirkanmaan kulttuurihistorialliset kohteet. Tampereen seutukaavaliitto. Julkaisu B 107. Tampereen seutukaavaliiton offset 1982.

Tampereen seutukaava-alueen kulttuurihistoriallisesti merkittävät rakennukset ja kohteet, inventointi 1973 – 1976

https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/raportti/read/asp/hae_liite.aspx?id=114884&ttyyppi=pdf&kansio_id=0

Valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt. Museovirasto. 2009. http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_list.aspx

KOHDE 1	KALKUNMÄKI
Alue	Maakirjakylä Kirkkojärven rannalla

Kirkkojärvi muodosti historiallisen Kyrön, myöhemmän Hämeenkyrön keskustan, kuvassa näkymä Kalkumäeltä Kirkkojärvelle, jonka kiintopisteenä on kylien ja viljelysten ohella kirkko.

ALUETIEDOT

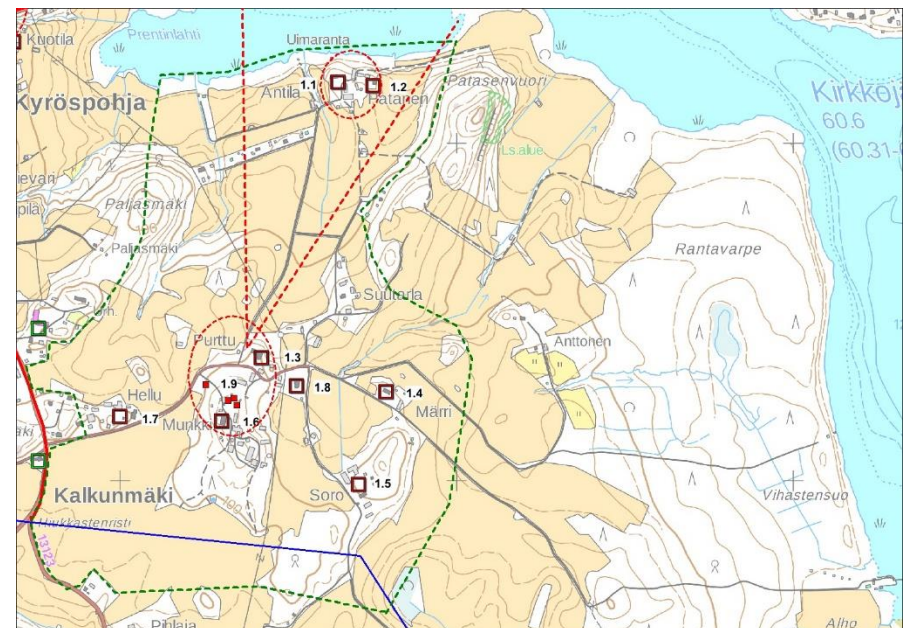
Aluetyypit	agraarimaisema, joki- ja järvimaisema, kylämaisema
Ominaispiirteet, ilmiöt	maaseutu, avoin viljelymaisema, talonpoikaisasutus, historiallinen kerroksisuus, ryhmäkylä-isojako, Kirkkojärven keskiaikainen asutus ja tielinja.
Säilyneisyys	Hämeenkyrön vanhimpia kyliä, ryhmäkylä, kantataloja, mäkitupia, autioituneita asuintontteja, perinnebiotooppeja, aluerakenteeltaan ehyt talonpoikaisympäristö.

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot asutushistoriallinen, sosiaalihistoriallinen, liikennehistoriallinen
		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen, historiallisesti kerroksinen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot ehyt kyläkuva, hyvin säilynyt aluerakenne
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta. Keskeiset pellot ja niihin liittyvät vanhat asuinpaikat säilytettävä.
Arvojen perustelut		Kalkunmäen erittäin hyvin säilyneessä talonpoikaisessa, vanhan maatalouden kulttuurimaisemassa on nähtävissä kahden eri-ikäisen ryhmäkylän sekä isonjaon (1801)

	vaikutuksen ominaispiirteitä. Keskiaikaisen suurkylän rakennuskanta on 1800-luvulta ja ajalta ennen maatalouden modernisoitumista 1960-luvulla. Tilat sijoittuvat puoliväljästi viljelymaiseman metsäsaarekkeisiin sekä Kirkkojärven rantaan. Taloja ja niitä yhdistävät jo 1700-luvulla käytössä olleet mutkaiset hiekkatiet. Historiallisesti ja maisemallisesti keskeisiä kiinteistöjä ovat vanhan kyläpellon reunalla olevat rantakylän muodostavat Helala ja Patanen sekä mäkikylän Purttu ja Munkki sekä isonjaon vaikutuksia edustavat Soro ja Märi alueella on huomattava maisemallinen arvo Kirkkojärven suurmaisemassa
Suosituks	Alueen ominaispiirteet ja arvot huomioiva kehittäminen ja uudisrakentaminen.

KOhteet ja Kulttuurimaiseman Rajaukset

Sininen viiva kaava-alueen rajaus, vihreä katkoviiva Kalkunmäen kulttuurimaiseman rajaus, punainen katkoviiva kulttuurimaiseman solmukohdat, historialliset ryhmäkylät ja näkymät. Punainen viiva keskiaikaisen Kangastien linjaus.

ALUEEN KUVAUS

Hämeenkyrön kansallismaisema-alueeseen kuuluvan, yhden Hämeenkyrön vanhimman kylän, Kalkunmäen talonpoikainen kulttuurimaisema kuvastaa ihmisen vuosisataisen käytön jälkiä. Kalkunmäki on yksi seitsemästä keskiaikaisesta, Kirkkojärven rannalle sijoittuvasta ryhmäkylästä. Uuden ajan alkupuolella, 1560-luvulla kylä oli 12. talollaan Hämeenkyrön suurin. Kirkkojärven rannalle sijoittuvan kylän maisemaan lisäarvoa tuovat näkymäyhteydet kirkonkylän ja Kyröspohjan kulttuurihistoriallisesti arvokkaisiin alueisiin. Kalkunmäen vanhimpia peltoja on viljelty satojen vuosien ajan. Isojaon aikaisella kylätontilla asutaan vielä. Kylän vanhin asutus sijoittuu Munkin ja Tiipiän (Purtun) talojen ympäristöön. Vanha kylän paikka sijaitsee Munkin pihapiirin itäreunalla, jonne isojakokartan mukaan (kuva yllä) Munkin lisäksi sijoittuivat Soron, Suutarlan tontit sekä kaksi Tiipiän ja kaksi Oravaisen asuintonttia. Hellun ja Märrin tontit sijoittuivat nykyisille paikoilleen kylätontin ulkopuolelle. Inventointialueen ulkopuoliselle kyläalueelle, kylän takamaille sijoittuivat lisäksi Ahrolan ja Junen asuintontit. Arkeologisessa inventoinnissa vuonna 2011 todettiin vanhalla kylätontilla olevan useita vanhoja talon perustuksia talouskeskusten siirryttyä pois vanhoilta paikoiltaan mahdollisesti 1800-luvulla. Vanhan kylätontin alueella on lisäksi säilynyt kolme Soron ja Oravaisten tiloista vuosien 1913 – 1992 välisenä aikana lohkottua entistä mäkitupaa, joista kaksi on viime aikoina kunnostettu ja otettu uudelleen asuinkäyttöön.

Kalkunmäen toinen asutuskeskittymä sijoittuu Kirkkojärven rantaan Patasen, Antilan ja Hollilax (Helala) kantatalojen paikalle. Rantatontti onkin siihen liittyvien vanhojen sarkajakoisten peltujen perusteella mäelle sijoittuvaa ryhmäkylää vanhempi kylätontti. Mäellä sijaitseva Munkin ja Tiipiän vanha asuinpaikka, 1800-luvun ryhmäkylä on syntynyt ehkä vasta keskiajan jälkeen. Kaikki paikan vanhat talouskeskukset silläkin alueella kuuluvat kantataloihin. Lisäksi alueelle on keskittynyt jonkin verran uutta asutusta, jota ei inventoitu.

Kalkunmäen kylätontilla sijaitseva *Munkin kantatalon talouskeskus* käsittää vuonna 1901 tapahtuneen tulipalon johdosta uudistunutta rakennuskantaa. Uusrenessanssienkinen päärakennus siirrettiin Vesajärveltä vuonna 1901, ja on tyyliään pääosin alkuperäisessä asussa. Samoin tontille siirrettiin aitta ja suuri

luhti. Lisäksi pihapiirin kuuluu 1920-luvulla tai sitä ennen rakennettu talli, useissa eri vaiheissa 1900-luvun alusta lähtien rakennettu navetta ja muita maatalouden rakennuksia.

Munkin pihapiirin pohjoispuolelle sijoittuu *neljä vanhaa mäkitupaa, Kuja, Virtanen, Mäkiäho ja Aurinkoinen*. Kujan ja Virtasen kiinteistöt ovat asuttuina ja lähiaikoina kunnostettuja. Mäkitupa-alueen muodostama kokonaisuus edustaa maaseudun pienasujen sosiaalishistoriallista kerrostumaa, joka on harvinaistuva ilmiö maaseudun kulttuuriympäristöissä. Rakennusten pienipiirteinen tyyli on pääosin säilytetty kunnostusten yhteydessä.

Kylätontin pohjoisreunalla, koivukujan takana sijaitsee *Tiipiän* kiinteistö, jonka puistomainen pihapiiri käsittää 1862-1870 rakennetun ja 1920-luvulla lisärakennetun päärakennuksen lisäksi aitan 1800-luvun puolivälistä, suuren hirsirunkoisen tallin 1900-luvun alkupuolelta ja 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä peräisin olevan punatiilirunkoisen navetan. Näyttävää päärakennusta reunustaa tien puolelta aita harmaagraniittisine portinpylväineen.

Antilan ja Helalan sekä Patasen kiinteistöjen muodostama asuinalue Kirkkojärven rannassa käsittää 1800-1900-luvun alkupuolen rakennuskantaa. Helalan ja Antilan rakennukset muodostavat toiminnallisen kokonaisuuden, jossa asuinrakennus sijoittuu Helalan ja tuotantorakennukset Antilan kiinteistöön. Suuri maatalokirja vuodelta 1932 mainitseeikin Helalan asuinrakennuksen Antilan päärakennukseksi. Asuinrakennus on 1860-luvulta 1920-luvun lopulla nykyiseen asuunsa kunnostettuna. Sen länsipuolella sijainnut toinen asuinrakennus on purettu. Patasen kiinteistöön kuuluu todennäköisesti 1800-luvulla rakennetut asuinrakennukset, joista päärakennusta on kunnostettu ja lisärakennettu 1900-luvun alkupuolella. Lisäksi pihapiiriin kuuluu vanha aitta ja talli/ suuli

Hellun isonjaon aikaiselle paikalle sijoittuvan pihapiirin rakennuskanta on pääosin uudistunut 1900-luvun puolivälin jälkeen, ja muodostaa maaseudun modernin ajan rakennusperintöä edustavan kokonaisuuden. Pihapiirissä on lisäksi kaksi hirsirunkoista aittaa. Alueen länsireunalla on uudisrakennus.

Märrin talouskeskus sijaitsee isonjaon aikaisen tontin pohjoisreunalla. Sen todennäköisesti 1800-luvun loppupuolella rakennetun päärakennuksen viereinen asuinrakennus on purettu, samoin muut talous- ja tuotantorakennukset lukuun

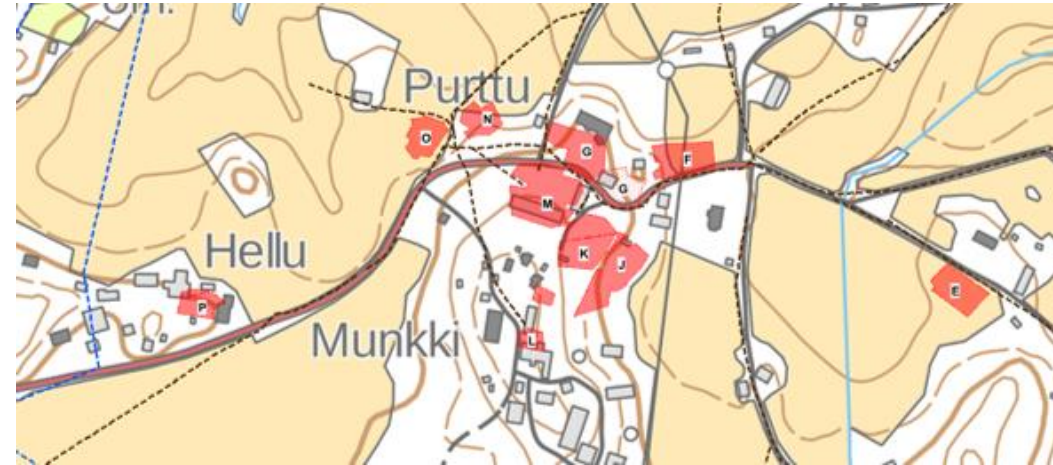

ottamatta hirsirunkoista talli/navettarakennusta ja kahta pientä talusrakennusta pihan itäreunalla. Rakennukset ovat 1800-luvun -1900-luvun taitteen aikaisessa asussa.

Soron kantatalo on nykyiseltä nimeltään *Metsälä*. Taluskeskus on siirretty vanhalta kylätontilta nykyiselle paikalleen 1800-luvun aikana. Sen vuonna 1905 rakennettu päärakennus on kunnostettu vanhaa tyyliä kunnioittaen. Pihapiiriin kuuluu lisäksi useita 1900-luvun aikana rakennettuja ulkorakennuksia.

Historia: Kirkkojärven historialliseen kirkko- ja kylämaisemaan sijoittuvassa Kalkunmäessä oli keskiajan loppupuolella 12 taloa, joka teki siitä nykyisen Hämeenkyrön suurimman kylän. Keskiakaisia taloja olivat Patanen, Tiipiä, Helala, Märri, Oravainen, Hellu, Purttu, Suutarla, Ahrola, Antila, Soro ja Läykkä. Taloja autioitui, jaettiin ja yhdisteltiin 1600- ja 1700-luvulla, nuorempia tällöin syntyneitä taloja edustaa nykytaloista Munkki eli Nygård. Se oli ulkokylänvero, joka otettiin viljelyyn 1760-luvulla. Isojako toimitetaan 1790-luvulla ja se vahvistetaan 1807, jolloin kylässä oli 16 taloa. Talot sijoittuvat tällöin lähelle rannasta nousevan mäen lakea, Purttun talon ympäristöön rykelmäksi. Ryhmän ulkopuolella oli vain Hellu sekä rannassa olevat Antila, Helala ja Patanen. Munkin tilan historian huomioiden kylän vanhempi kylätontti oli rannassa, jossa isojakokarttaan merkityt pienet niitty- ja peltolohkot, sarkajakaiset tontit viittaavat vanhaan kylätonttiin. Nykyisin vanhalla kylätontilla ovat Patasen ja Helalan tilakeskukset. Rantatonttia ympäröi sen eteläpuolella kylän vanhin ja laajin, sarkajaossa ollut peltovainio, jonka rantaan johtava kylätie jakaa perinteisesti kaksivuoroviljelyn kahteen lohkoon. Ilmeisesti kylän talot siirtyivät rannasta lähelle mäenharjaa tiiviiksi ryhmäksi 1700-luvun aikana. Mäkialueella pellot ovat pieninä lohkoina, joka viittaa nuorempaan pellonraivaukseen. Isonjaon täydennys kylässä tehtiin 1910, jolloin vanhan kyläalueen tilaluku oli tilojen yhdistymisten ja siirtymisten seurauksena pudonnut seitsemään, rannassa olivat Helala, Patanen, mäellä hajaantuneina Purttu, Munkki, Märri, Soro ja Hellu. Niiden lisäksi kylässä oli muutamia mäkitupia Munkin tuntumassa yhteydessä. 1900-luvulla kylämaisemaan syntyy yksittäisiä uudistiloja, mm. Maatila ja Päivärinne.

KALKUNMÄEN MÄKIKYLÄN KYLÄTONTIT JA -TIET ISONJAON AIKAAN

Kalkunmäen mäki kylän asuintontit: A = Patanen, B = Anttila, C = Hollilax (Helala) D= June E = Märri, F = Tipiä G =Tipiä H=Ahrola, J = Suutarla K = Soro K+ =Soro, L=Munkki, M=Turku, N=Aravainen O=Aravainen P=Hellu. Rantaan ei jostain syystä ole merkitty Antilan ja Patasen tontteja, vanha tonttijako näkyy niittykappaleissa. Isojako, mittaus 1798 Carl Blom, isojako pidetty 1801 ja vahvistettu 1807. KA Kartan digitointi Jari Heiskanen/Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy.

KOHDE 1.1.	ANTILA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-409-8-40

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	kantatalo
Nykykäyttö	
Valmistumisvuosi	navetta 1910, talli 1926, pitkänurkkainen hirsirakennus 1800-l
Muutosvuodet	navetta 1927
Suunnittelija	
Rakennukset	navetta, talli, sauna

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	II	Historialliset arvot asutushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen (navetta)
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen, osa Antilan, Helalan ja Patasen rakennusryhmää, rakennukset sijaitsevat aluerakenteen eheyden kannalta keskeisellä paikalla
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut		Kantatalon talousrakennukset ovat kiinteä osa kolmen talon talouskeskusten muodostamaa rakennusryhmää, navetalla on rakennusperinteistä arvoa

KARTTAOTE

KUVAUS

Antilan kiinteistö käsittää vuonna 1910 rakennetun ja vuonna 1927 laajennetun suuren navettarakennuksen (r1) sekä vuonna 1926 valmistuneen tallin (r2). Lisäksi kiinteistöön kuuluu pitkänurkkainen, hirsirunkoinen rakennus (r3) vanhimmilta osiltaan todennäköisesti 1800-luvun puolelta. Rakennus vaikuttaa olevan samassa asussa kuin vuoden 1932 valokuvassa. Suuressa maatalokirjassa Antilan päärakennukseksi on merkitty viereisen kiinteistön Helalan päärakennus, joka ei kiinteistötietojärjestelmän mukaan näytä koskaan kuuluneen Antilan kiinteistöön.

VALOKUVAT

Sukutilat webissä

<http://sukutilat.sarka.fi/isokuva.aspx?isokuvaid=20181>

KOHDE 1.1.	HELALA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-409-3-19

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyypä	kantatalo
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1800-1877
Muutosvuodet	pr 1928
Suunnittelija	
Rakennukset	päärakennus+ kaksi aittaa ja suuli

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot asutushistoriallinen, sosiaalhistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen, historiallisesti kerroksinen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot kyläkuvallinen, maisemallinen, osa Kalkunmäen viljelysmaisemien ympäröimää, Helalan, Patasen ja Antilan talojen rakennusryhmää, näkymäyhteys Kirkkojärven yli kirkonkylään ja Kyröspohjaan
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut		kantatalon talouskeskus vanhalla kyläntontilla, rakennuskanta 1877-1927 väliseltä ajalta

KARTTAOTE

KUVAUS

Kalkunmäen kulttuurimaisemassa, Kirkkojärven rannalla sijaitseva Helalan kantatalon talouskeskus on mainittu Suuressa maatilakirjassa kuuluvaksi Antilan taloon. Kiinteistöjärjestelmän mukaan tila on kuitenkin ainakin vuodesta 1802 muodostanut oman kiinteistönsä. Helalan kiinteistö käsittää päärakennuksen vuodelta 1877 (r1) vuonna 1928 nykyiseen asuunsa muutettuna. Vaaka-pystyvuoratussa rakennuksessa on jyrkkä satulakatto, pääjulkisivulla leveä kaaveli ja kaksi umpikuistillista sisäänkäyntiä. Lisäksi itäpäädyssä on pulpettilappeinen umpikuisti. Kiinteistöön kuuluu kaksi hirsirunkoista aittaa, joista toinen (r3) on vuoraamaton, maalaamaton ja pitkänurkkainen 1800-luvun rakennus ja toinen (r2) lyhytnurkkainen, punaiseksi maalattu ja lautaverhoiltu. Rantaan johtavan tien varrella on suuli 1900-luvun alkupuolelta.

VALOKUVAT

KOHDE 1.2.	PATANEN
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-409-1-33

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyypäi	kantatalo
Nykykäyttö	
Valmistumisvuosi	1850-1900
Muutosvuodet	
Suunnittelija	
Rakennukset	päärakennus + toinen asuinrakennus, aitta, talli, varastorakennus

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot asutushistoriallinen, sosiaalhistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot kyläkuvallinen Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut		Kalkunmäen kulttuurimaisemassa sijaitsevan kantatalon talouskeskus vanhalla asuintontilla muodostaa kyläkuvallisesti, rakennushistoriallisesti ja asutushistoriallisesti arvokkaan kokonaisuuden. Asuinrakennukset ja aitta 1800-luvulta.

KARTTAOTE

KUVAUS

Kalkunmäen kulttuurimaisemassa, Kirkkojärven rannalla, vanhalla kylätontilla sijaitsevaan Patasen isojaonaikaisen kantatalon talouskeskukseen kuuluu päärakennuksen (r1) lisäksi toinen asuinrakennus (r2) sekä karjapihan puolella talous- tuotanto ja varastorakennuksia. Hirsirunkoinen, tasanurkkainen päärakennus on todennäköisesti 1800-luvun loppupuoliskolta, minkä jälkeen siihen on tehty muutoksia, kuten pitkä umpikuisti sekä sisäpihan puoleiselle julkisivulle ikkunamuutos. Lapeikkuna lienee 1900-luvun alkupuoliskolta. Rakennus on yleisilmeeltään 1900-luvun alkupuolen asussa. Karjapihan puolella sijaitseva pitkänurkkainen otsa-aitta on viimeistään 1800-luvulta. Sen ulkoasua on muutettu vaihtamalla aitan ovi tavalliseksi ulko-oveksi ja laajentamalla päätykolmion luukku ikkunaksi. Lisäksi pihapiirissä on osittain hirsij- ja osittain rankorunkoinen talli/ suuli, jonka vanhin osa saattaa olla 1800-luvun puolelta.

VALOKUVAT

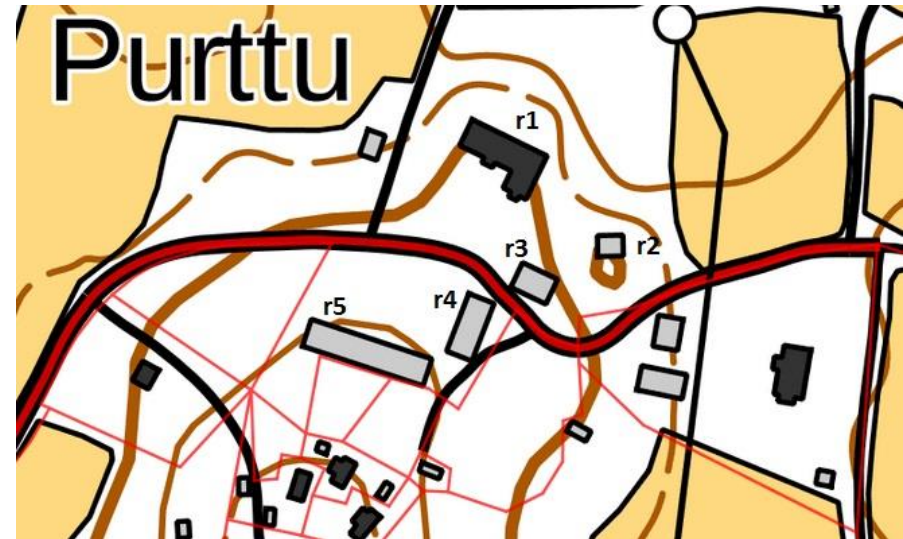

KOHDE 1.3.	TIIPIÄ (PURTTU)
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-409-2-11

RAKENNUSTIEDOT	
Tyyppi	kantatalo
Nykykäyttö	asuminen, maatalous
Valmistumisvuosi	pr 1862-1870, aitta 1850-l
Muutosvuodet	pr 1920-l
Suunnittelija	
Rakennukset	Päärakennus + talousrakennukset
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
Kohde	<p>Historialliset arvot asutushistoria</p> <p>Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen, historiallisesti kerroksinen</p> <p>Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot Kyläkuvallinen, maisemallinen, liittyy Kalkunmäen viljelysmaiden ympäröimään, useiden kantatalojen talouskeskusten muodostamaan aluekokonaisuuteen, näkymäyhteys Kirkkojärven yli kirkonkylään</p> <p>Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset Ei kestä muutosta</p>
Arvojen perustelut	Vanhalla kylätontilla, tilustieverkoston kehystämässä pihapiirissä on säilynyt vanha päärakennus sekä aitta

KARTTAOTE

KUVAUS

Purtun kantataloon yhdistettiin 1820-luvulla Oravaisten ja Tiipiän talot. Purttuna tunnetun talon nykyinen rekisterinimi on Tiipiä. Purttun vanhalla tontilla sijaitsevan talouskeskuksen pohjoispuolelle avautuvan Kirkkojärven maisemassa sijaitseva, tilusteiden ja puiston kehystämä pihapiiri käsittää nykyisin vinkkelin mallisen päärakennuksen (R1) ja talousrakennuksia. Purttun päärakennuksen julkisivuissa on säilynyt fragmentaarisesti rakennusajankohdan 1862-1870 uusrenessanssityylisiä piirteitä, kuten päätykolmion koristeelliset ikkunat ja ullakkokerroksen haukkaikkunat. Historiallista kerroksisuutta edustaa 1920-luvulla itäpäättyyn tehty 20-luvun klassismia mukaileva jatkos, jossa on luonnonkiviharkkosokkeli. Kapea vaakavuoraus ja länsipäädyn betonisokkeli edustavat myöhemmin tehtyjä uudistuksia. Hirsirunkoinen aitta (R2) on 1850-luvulta myöhemmin vuorattuna. Sen päädystä avokuisti. Lisäksi pihapiirissä on ulkorakennus (R3), navetta (R4) ja hirsirunkoinen hevostalli 1920-luvulta (R5).

VALOKUVAT

KOHDE 1.4.	OKSLAMMI
kiinteistö	ent. Märrin talouskeskus
KIINTEISTÖTUNNUS	108-409-4-40

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	lohkotila, (ent. kantatalon talouskeskus)
Nykykäyttö	
Valmistumisvuosi	1800-1900
Muutosvuodet	
Suunnittelija	
Rakennukset	päärakennus + navetta ja talousrakennuksia

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot asutushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen, historiallisesti kerroksinen Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvaliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen, osa Kalkunmäen kulttuurimaisemaa Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut		Entinen kantatalon talouskeskus on olennainen osa Kalkunmäen kulttuurimaisemaa ja sen kulttuurihistoriaa, rakennuksilla on rakennushistoriallista arvoa

KARTTAOTE

KUVAUS

Märrin isojaon (1801) aikaisen asuintontin pohjoisreunalla sijaitseva Okslammi on lohottu omaksi kiinteistöksi vuonna 1968. Kantatalon vanha nimi on jäänyt talouskeskusta ympäröivän viljelystilan käyttöön. Okslammiin kuuluva, entinen Märrin päärakennus (r1) on todennäköisesti 1800-luvun puolelta sekä hirsirunkoinen, pitkä tuotanto- ja talousrakennus (r2) 1900-luvun taitteen tietämiltä. Lisäksi pihapiirissä on kaksi pientä talousrakennusta 1900-luvun alkupuoliskolta. Päärakennuksessa on nähtävissä sekä 1800-luvun että 1900-luvun alun talonpoikaisrakentamiselle tyypillisiä piirteitä kapeine hirsirunkoineen, mataline sokkeleineen sekä ullakkokerroksineen ja 1900-l alun T-puitteisine ikkunoineen.

VALOKUVAT

KOHDE 1.5.	METSÄLÄ
kiinteistö	entinen Soro
KIINTEISTÖTUNNUS	108-409-11-74

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	kantatalo
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	pr 1905
Muutosvuodet	
Suunnittelija	
Rakennukset	päärakennus + talous- ja ulkorakennuksia

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	II	Historialliset arvot asutushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot kyläkuvallinen, osa Kalkunmäen kulttuurimaisemaa, talouskeskus kantatalon tontilla Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut		Kalkunmäen kulttuurimaisemassa sijaitsevassa kantatalon talouskeskuksessa on säilynyt vanhaa rakennuskantaa 1900-luvun taitteesta

KARTTAOTE

KUVAUS

Soron kantatalo on nykyiseltä nimeltään Metsälä. Talouskeskus on siirretty nykyiselle paikalleen aikoja sitten Munkin talon itäreunalla sijainneelta vanhalta kylämäeltä. Pihapiirissä on säilynyt päärakennus (r1) vuodelta 1905. Vuoden 1932 valokuvan perusteella rakennuksen tyyliin kunnostusten yhteydessä tehdyt muutokset ovat olleet vähäisiä, kuten kaavelin laajennus, pääsisäänkäynnin katoksen uusiminen satulalappeiseksi ja ulkovärin muutos vaaleaksi. Päärakennuksen lisäksi pihapiirissä on talous- ja ulkorakennuksia, kuten kaksi isoa varastohallia päärakennusta vastapäätä (r2 ja 3) 1900-luvun alkupuolelta myöhemmin kunnostettuina ja laajennettuina.

KOHDE 1.6.	MUNKKI
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-409-7-7

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	kantatalo
Nykykäyttö	asuminen, maatalous
Valmistumisvuosi	1901 pr, navetta 1901-1970-l, luhti 1901 (siirretty), talli 1924 tai ennen, aitta 1901 tai ennen, aitta 1800-l tai ennen
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus + talous- ja tuotantorakennuksia,

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot asutushistoriallinen, sosiaalhistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvaliset arvot kyläkuvallinen, maisemallinen Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset vanhan kylämäen perinteisen asunsa säilyttänyt aluerakenne ei kestä muutosta
Arvojen perustelut		Kalkunmäen kulttuurimaisemassa, vanhalla kylätontilla sijaitsevan kantatalon talouskeskus sitä ympäröivine mäkitupineen muodostaa maisemallisesti, kyläkuvallisesti, rakennusperinteisesti, asutushistoriallisesti ja sosiaalhistoriallisesti arvokkaan kokonaisuuden.

KARTTA

KUVAUS

Kalkunmäen kulttuurimaisemaan, vanhalle kylämälle sijoittuva Munkin kantatalon talouskeskus käsittää päärakennuksen lisäksi useita talous- ja tuotantorakennuksia. Pihapiirin itäpuolella sijaitsevalla moreenipohjaisella mäellä sijaitsee kylän vanha asuinpaikka, josta on arkeologisen inventoinnin (2011) yhteydessä löytynyt useita rakennuksen pohjia. Lisäksi alueella on perinnebiotooppialueita.

Omistajan mukaan asuinrakennus sekä useita muita pihapiirin rakennuksia paloi vuonna 1901. Uusi päärakennus (r1) siirrettiin paikalle samana vuonna Vesajärven Antilasta. Päärakennuksen ulkoasussa on nähtävissä sekä 1800-luvun uusrenessanssityylisiä piirteitä, kuten ullakkokerroksen näyttävä koristelistoitus että 1900-luvun alkupuolen vaikutteita kuten lappeiden pienet kaavelit, Pihan puolella on kaksi kuistia, joista toisessa kaksi ja toisessa yksi sisäänkäynti. Ikkunat ovat T-puitteiset. Päärakennuksen koillispuolella on tasanurkkainen aitta (r2). Paikalle siirrettiin vuonna 1901 myös suuri, harmaa hirsirunkoinen luhti (r3). Päärakennusta vastapäätä sijaitseva hirsirunkoinen talli (r4) saattaa pitkien nurkkiensa perusteella olla rakennettu ennen rakennusvuodeksi mainittua vuotta 1924, ja kunnostettu tuolloin nykyiseen asuunsa. Pihapiirin eteläreunalla on kolmessa eri vaiheessa rakennettu navetta (r5), jonka vanhin osa on 1900-luvun alkuvuosilta. Pihapiirin ulkopuolella on pitkänurkkainen, vuoliaisrakenteinen vanha aitta (r6) todennäköisesti viimeistään 1800-luvulta.

VALOKUVAT

Arkeologinen kohde, Kalkunmäki

<http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-229704B3-93FC-D66D-15F3-7A346A338EF1>

Hämeenkyrön rakennusinventointi. Museovirasto 1990.

Suullisia tietoja: Tapio Suutarla (s. 1938) ja Erkki Suutarla

KOHDE 1.7.	SORON JA ORAVAISTEN MÄKITUPIA
kiinteistö	Kuja, Mäkiäho, Virtanen ja Aurinkoinen
KIINTEISTÖTUNNUS	108-409-11-21; 108-409-11-19; 108-409-11-31 108-409-9-54

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyyppe	lohkotila
Nykykäyttö	asuminen/ tyhjillään
Valmistumisvuosi	1800-luku (arvio)
Muutosvuodet	1900- luvun loppupuoli -
Rakennukset	neljä entisen mäkituvan pihapiiriä: päärakennus + ulkorakennus
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
	Historialliset arvot sosiaalihistoriallinen
Kohde	Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen, olennainen osa Kalkunmäen vanhan kylätontin rakennuskantaa
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut	Soron ja Oravaisen kantatalojen mäkitupia 1800-1900-luvun alkupuolen ulkoasunsa säilyttäneinä. Rakennukset ovat olennainen osa vanhan kylätontin aluerakennetta

KARTTAOTE

KUVAUS

Vanhan kylätontin pohjoisreunalla on säilynyt neljä entistä mäkitupaa, joiden pihapiirit on lohkottu omiksi kiinteistöikseen vuosien 1913 – 1992 välisenä aikana. Kaksi mäkituparakennusta on purettu alueen luoteis- ja länsipuolelta.

Kujan ja Mäkiähön kiinteistöt on lohkottu Sorosta 1913, Virtanen vuonna 1945 Sorosta muodostetusta Hupilasta. Kujan ja Virtasen asuinrakennukset on kunnostettu lähiaikoina ja ne ovat asuttuina, Mäkiähön päärakennus on 1800-luvun lopun-1900-luvun taitteen asussa ja huonokuntoinen. Oravaisista 1992 lohkottu Aurinkoinen on viimeinen jäljellä oleva Oravaisten kantataloon liittyvä rakennus vanhan kylätontin alueella. Sen satulakattoinen, peiterimavuorattu, punamullattu ulkoasu on 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä.

VALOKUVAT

Näkymä vanhan kylätontin yli mäkitupa-alueelle, keskellä Kujan asuinrakennuksen pääty

Yllä Mäkiahon asuinrakennus inventointihetkellä ja alakuvassa 1990-luvun asussa.

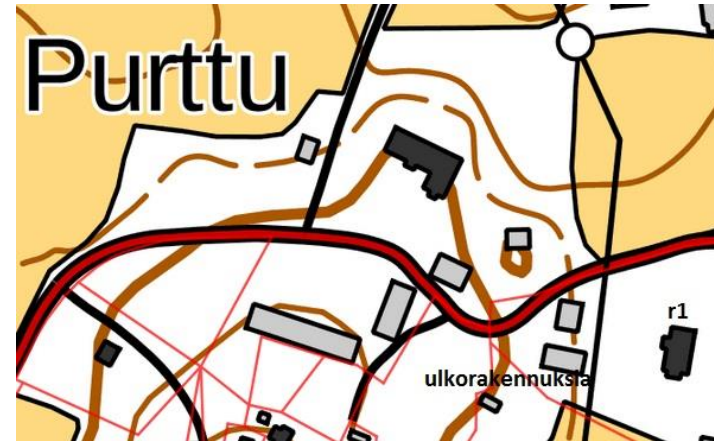

KOHDE 1.8.	TONTTILA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-409-13-26

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyypä	lohkotila
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1930 (lohkominen)
Muutosvuodet	
Suunnittelija	
Rakennukset	päärakennus + tuotanto- ja talousrakennuksia
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	II
	Historialliset arvot asutushistoriallinen
Kohde	Rakennushistorialliset arvot Rakennusperinteinen, historiallisesti kerroksellinen
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön täydentää ja rajaa Kalkunmäen vanhan kylätontin rakennusryhmää alueen itäreunalla
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut	lohkotilan talouskeskus 1900-luvun alkupuolelta vanhoine rakennuksineen isojaon aikaisen kylätontin tuntumassa

KARTTAOTE

KUVAUS

Tonttila lohkottiin Suutarlasta vuonna 1930. Talouskeskus sijoittuu Kalkunmäen vanhan kylätontin itäreunalle ja on olennainen osa alueen rakennuskokonaisuutta. Pihapiiriin kuuluu päärakennuksen lisäksi tuotanto- ja varastorakennuksia.

VALOKUVAT

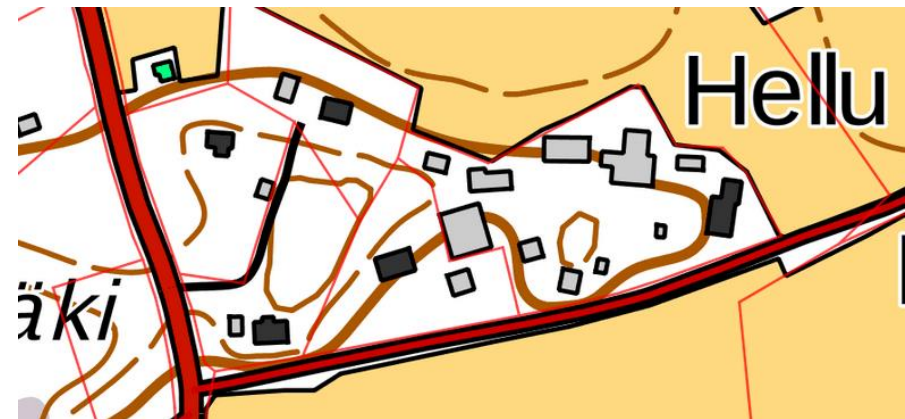

KOHDE 1.9.	HELLU
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-409-10-12

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyyppi	kantatalo
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1950-1969
Muutosvuodet	
Suunnittelija	
Rakennukset	Päärakennus + tuotanto- ja talousrakennuksia
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	II
	Historialliset arvot asutushistoriallinen
Kohde	Rakennushistorialliset arvot
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot kyläkuvallinen, maisemallinen, liittyy Kalkunmäen kulttuurimaisemaan
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut	Kalkunmäen kulttuurimaisemassa sijaitsevan kantatalon talouskeskus vanhalla tontilla muodostaa maisemallisesti ja asutushistoriallisesti arvokkaan kokonaisuuden. Rakennuskanta 1950-1960-luvulta.

KARTTAOTE

Kuvaus

Kalkunmäentien varrella, Hellun kantatalon talouskeskuksen rakennuskanta on uudistunut 1950- 1960-luvulla. Päärakennus v. sekä talous- ja tuotantorakennuksia. Rakennukset ovat alkuperäisessä asussaan
VALOKUVAT

KOHDE 2	KYRÖSPOHJA
Alue	Kyröspohja - Tokoinen –Kuotila Maakirjakylät Kangastien varrella

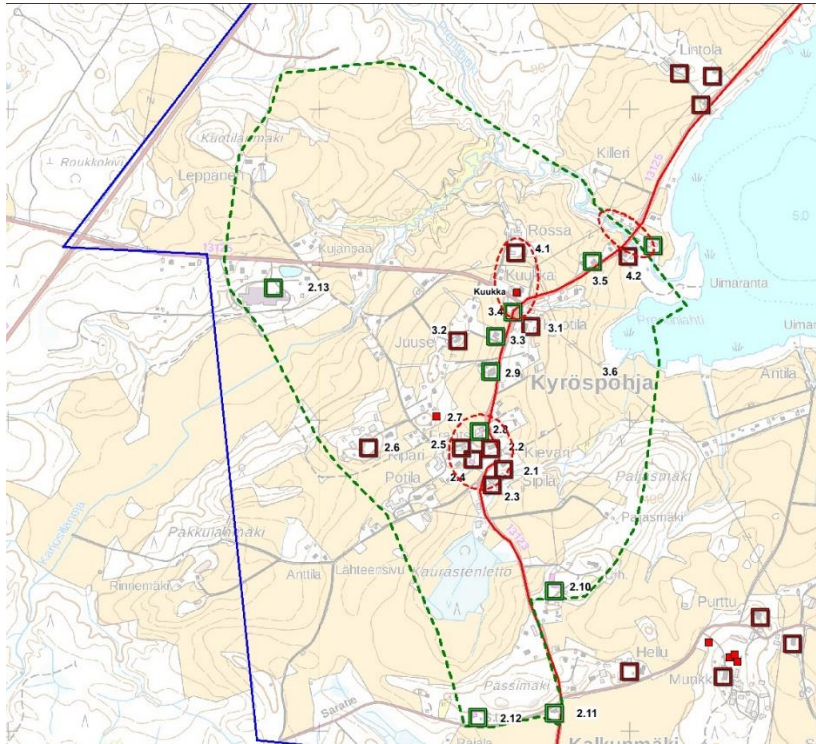

ALUETIEDOT

Aluetyppi	agraarimaisema, järvimaisema, liikenneympäristö, laitosympäristö, teollisuusympäristö, kylämaisema
Ominaispiirteet	historiallinen kerroksisuus, talonpoikaisrakentaminen, teollisuuskulttuuri
KULTTUURIHISTORIAALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
	<p>Historialliset arvot Asutushistoria, sosiaalhistoria, liikennehistoria, elinkeinohistoria, teollisuushistoria.</p> <p>Rakennushistorialliset arvot Historiallisesti kerroksinen, rakennusperinteinen, monipuolinen</p> <p>Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot kyläkuvallinen, maisemallinen, kyläkeskukset, näkymäyhteys järven yli kirkonkylän ja Kalkunmäen kulttuurimaisemiin</p> <p>Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset Ei kestä muutosta: Sipilänmutka, Prenttin alue, tie- ja peltomaisema.</p>
Arvojen perustelut	Kolme keskiaikaista ryhmäkylää ja tielinja. Kyröspohja-Tokoinen-Kuotila kyläryhmä muodostaa tielinjan ja mäkiharjanteiden reunoille rakentuneen intessiivisen, nauhamaisen asutusmaiseman jota vanhat

	viljelymaisemat rajaavat. Kantatalojen ohella maisemaan liittyvät nuoremmat osatalot, mäkituvat, kaupat ja lukuisat tiiliset paja-, vpk:n ja vaivaistalon rakennukset. Maisema edustaa historiallisesti kerrostunutta, hyvin kehittyntä 1900-luvun alkupuolen kylämaisemaa vanhan maantien varrella ja Hämeenkyrön vanhaa asutusmaisemaa edustavan Kirkkojärven rannalla.
Suositukset	Alueen ominaispiirteet ja arvot huomioiva kehittäminen ja uudisrakentaminen, rakennustapaohjeet. Kyröspohjan kylätontilla talouskeskusten ja mäkien välissä mutkitteleva vanha, keskiaikaisen Kangastien linjaus on merkittävä maisemarakenne, ja siihen kohdistuvat muutokset ovat alueen eheydelle välitön uhka.

Kyröspohja/Käkelä: 2.1 Sipilä, 2.2 Kievari, 2.3 Frantisila, 2.4 Haimala, 2.5 Kipari, 2.6 Heininen, 2.7 VPK:n talo, 2.8 Paja?, 2.9 kunnalliskoti, 2.10 Hiukkasten kauppa, 2.11 seuratalo, 2.12 Potilan tiilitehdas
Kuotila: 3.1 Kuotila, 3.2 Kuukka, 3.3 Juuse, 3.4 Seppälä, 3.5 kauppa, 3.6 kauppa.
Tokoinen: 4.1 Rossa, 4.2 Tuominen

Sininen viiva kaava-alueen rajaus, vihreä katkoviiva Kalkunmäen kulttuurimaiseman rajaus, punainen katkoviiva kulttuurimaiseman solmukohtat, historialliset ryhmäkylät ja risteykset. Punainen viiva keskiaikaisen Kangastien linjaus. Punainen avoneliö = kanta- ja osatalot, vihreä avoneliö = liike- ja palvelurakentaminen. Punainen neliö = pienasutus

ALUEEN KUVAUS

Kirkkojärveen kuuluvan Prenttinlahden/ Uskelanlahden pohjukkaan sijoittuva Kyröspohja muodostuu Kyröspohjan, Tokoisten ja Kuotilan maarekisterikylistä. Maisemallisesti yhtenäisellä alueella on säilynyt huomattava määrä kulttuurihistoriallisesti arvokasta rakennusperintöä. Alueen itäreunaa mutkittelevan historiallisen Kyrönkankaantien/ Kangastien varteen, kumpuilevan viljelysmaiseman keskellä sijaitsevan alueen solmukohtaksi muodostuvat edelleen asuttuina olevat vanhat Kuotilan ja Tokoisen kylätontit Kyröspohjantien ja Nikkari-Tuomisen tien risteyksessä sekä Kyröspohjan kylätontit Kyröspohjantien varrella Sipilänmutkassa.

Kylien kantatalojen Tilakeskusten ohella tienvarteen ja mäki-alueille sijoittuu kylän pienasutusta sekä kaupan, pajatoiminnan sekä vpk:n rakennukset. Harjannetta mutkitellen seuraavan maantien, kylänraitin varrella on monipuolisesti nähtävissä vauraiden kantatalojen ohella tiilestä rakennetut pajat, vpk:n talot sekä toisella harjulla oleva suurikokoinen entinen kunnan vaivaistalo. Sipilän mutkaan sijoittuvien Franssilan, Mäkelän ja Kievarin tilojen asuintontit muodostavat maantiehen rajautuvan, perinteisen tiiviin rakennusryhmän, jonka pihapiirit on erotettu pensasaidoin. Myös Haimalan ja Sipilän kantatalojen vanhaa rakennuskantaa on säilynyt kylätontilla, vaikka vanhat päärakennukset onkin purettu. Vanhojen pihojen monimuotoinen kasvillisuus ja puusto ympäröivät aluetta. Rossan ja Kuukan talojen perinteiset pihapiirit sijaitsevat isojaon aikaisilla tonteilla Nikkari-Tuomisen tien varrella. Rossan kummatkin tontit ovat edelleen asuttuina. Niiden itäpuolella sijainneella Leppäsen asuintontilla ei enää ole rakennuksia. Kuotilan talouskeskus on siirtynyt tienristeyksen toiselle puolelle viimeistään 1890-luvulla, jolta ajalta ovat sen vanhimmat rakennukset. Nikkari-Tuomisen tie on saanut nimensä puuseppä Tuomisen ja hänen talossa syntyneen poikansa Arvo Poika Tuomisen mukaan. Vanhalla kylätontilla sijainnut Tuomisen asuinrakennus on purettu mutta sen paikalla on porraskivestä tehty muistomerkki, jonka on suunnitellut taitelija Pertti Nykänen. Nikkari-Tuomisentien varteen sijoittuu myös Potilan tiilitehdas, jonka vanhin tuotantorakennus on 1950-luvulta. Sekatavara-kauppoja sekä käsityöläisiä ja teollisuutta alueella on ollut pitkään. Kyröspohjassa toimineen Franssilan kaupan nykyinen kaupparakennus on 1940-1950-luvulta ja asuinkäytössä. Vuonna 1914 perustettu Kalhun kauppa on niin ikään asuinkäytössä. Sen pihapiiriä on

kunnostettu vanhaa tyyliä kunnioittaen. Entinen nahkuri Tuomisen talo Prenttin sillan pielessä on vuodelta 1901 ja kunnostettu vanhaan asuun. Nahkurinverstas on purettu 1990-luvulla. Seppälän pajarakenus sijaitsee kylän keskivaiheilla, sen vanhimmat osat ovat 1930-luvulta. 1930-luvun alussa perustetun Frantsilan linja Oy:n punatiilinen linja-autotalli on 1930-1950-lukujen asussa. Jalmari Raipalan perustama Prenttin saha toimi 1800-luvulta pitkälle 1900-luvulle. Sen laajasta rakennuskokonaisuudesta Prenttin lahden rannalla on jäljellä enää sahan paikasta kertova lahdenpoukama, rakennusten perustuksia sekä Tuokkolan kylän puolella 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä oleva sahan höyläämö joen pohjoisrannalla.

Matkalla Kalkunmäen suuntaan, Kyröspohjantien varrella sijaitsee punatiilirunkoinen VPK:n talo, ja siitä haarautuvan Potilantien varrella Kiparin ja Hakalan pihapiirit sekä Juusen 1800-luvun puolivälissä nykyiselle paikalleen perustettu talo näyttävine päarakennuksineen ja luhteineen.

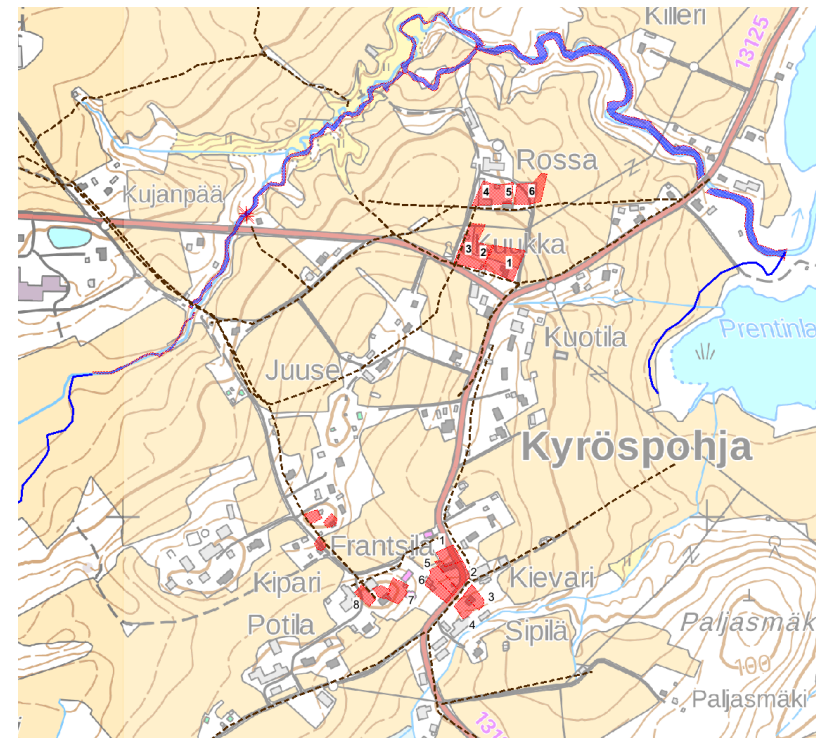
Alueen eteläpäähän, Kalkunmäen rajalle 1890-luvulla perustetun vaivaistalon paikalle arkkitehti Martti Paatelan vuonna 1930 suunnitteleman nykyinen kunnalliskodin näyttävä, uusklassistinen ulkoasu on säilynyt pääosin alkuperäisenä. Pihapiirissä on lisäksi asuinrakennus ja vanha luhti.

Kyröspohjan inventointikohteisiin kuuluvat myös Hiukkastentien, Kalkunmäentien ja Kyröspohjantien risteyksessä, jo isojakokartassa mainitulla *Hiukkasten ristillä* sijaitseva *entinen osuuskauppa* ja *Hiukkasten nuorisoseurantalo Pässinmäki*

Historia: Nykyisen Kyröspohjan taustalla on kolme, lähekkäin sijainnut keskiaikaista kylää, Kuotila, Tokonen ja Käkelä, josta käytettiin myös nimeä Kyröspohja. Keskiajalla tiiviit ryhmäkylät keskittyivät isojakoaineiston perusteella lähelle rantaa, vanhan Turkuja ja Pohjanmaata yhdistäneen maantien (Kangastie) varteen. Tokosen kylässä oli 1500-luvun puolimaissa kolme taloa, Leppänen, Rossa ja Teini, joista viimeinen liitettiin Leppäseen jo 1600-luvun vaihteessa. Rossa oli hetken kahtena talona 1600-luvun alkupuolella ja 1760-luvulla tila jaettiin Rossan ja Putulan tiloihin. Isonjaon aikaan kylässä oli xxx. Tokosen vieressä olleessa Kuotilan ryhmäkylässä oli keskiajan lopulla kolme taloa, Kuukka, Kuotila ja Panninpää, joka autioitui 1600-luvulla ja otettiin 1780-luvulla viljelyyn Nukarin nimellä. Muita uudistiloja oli Kuotilasta 1730-luvulla erotettu Juuse. Isonjaon aikaan, 1790-luvulla Kuotilassa olivat

Käkelässä eli Kyröspohjan kylässä oli keskiajan lopulla, 1500-luvulla kuusi taloa, Sipilä, Mäkelä, Olli, Franssila, Oja, Käki I ja Käki II. Oja ja Käki II liitettiin Franssilaan 1600-luvun alkupuolella. Uusia tiloja syntyi kylään 1700-luvun puolimaissa, jolloin muodostetaan Potilan, Kievarin, Kiparin ja Haimalan tilat. Hyvien tie- ja vesiyhteyksien seurauksena Kyröspohjaan syntyi 1900-luvun vaihteessa ja alkupuolella pienteollisuutta mm. saha, tiilitehdas ja pajatoimintaa.

KYRÖSPOHJAN ISOJAON KYLÄTONTIT, TIET JA MYLLYT NYKYKARTALLA

Kuotila kylä 1-3, Tokosen kylä 4-6: 1. Kuukka, 2. Kuotila 3. Kuotila. 4. Rossa, 5. Rossa, 6. Leppänen. Kyröspohjan kylä: 1. Haimala 2. Frantsila 3. Olli 4. Sipilä. 5. Frantsila, 6. Frantsila, 7. Mäkilä 8. Commisfarien Tillberg. Kyröspohjan kylän itäpuolella olevalla mäellä oli kylän pienasutusta, todennäköisesti sotamiesten torppia tai mäkitupia. Prentinjoessa oli kylän mylly. Punainen rasteri = asuintontit, ruskea katkoviiva = maantie ja kylätiet, punainen ratas = mylly.

VALOKUVAT

Nahkurinverstaan purku 1990-luvulla. Kuva: Pirjo Nieminen Hämeenkyr

KOHDEN 2.1.	TÖRMÄ II
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-413-1-43

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	pr 1925, ulkorakennus 1950-l
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot asutushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennustaiteellinen Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen, maisemallinen Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut		olennainen osa Sipilänmutkan rakennuskokonaisuutta, alueella harvinaisen, mansardikattoisen rakennuksen alkuperäinen, huvilamainen ulkoasu on säilytetty, pihapiiriä kehystää runsas puutarhakasvillisuus

KARTTAOTE

KUVAUS

Kyröspohjan Sipilänmutkassa, vanhalla kylätontilla sijaitseva huvilamainen Törmä II on lohkottu Mäkelästä vuonna 1932. Pihapiiri sijaitsee isonjaon aikaisella Ollin talon talouskeskuksen paikalla. Mansardikattoisen, koristeellisin ikkunoin varustetun rakennuksen valmistumisvuodeksi on merkitty 1925. Pihapiiriä kehystää näyttävä puutarha.

VALOKUVAT

KOHDE 2.2.	KIEVARI
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-413-4-105

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	kantatalo
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1700-l-1901
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus, navetta, maakellari

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot asutushistoriallinen, liikennehistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut		Entisen Kyrönkankaantien varressa, ns. Sipilänmutkassa sijaitseva entinen kantatalon talouskeskus vanhalla kylätontilla on kunnostettu vanhaa tyyliä kunnioittaen, olennainen osa vanhan kylätontin rakennusryhmää. Sekä navetta että päärakennus ovat maiseman kiintopisteitä.

KARTTAOTE

KUVAUS

Isojaon aikaisella Frantsilan kantatalon tontilla n:o 2 sijaitseva Kievarin talouskeskus jakautuu molemmiin puolin Kyröspohjantietä. Päärakennus (r1) sijaitsee tien länsipuolella, navetta (r2) ja omenapuutarha itäpuolella. Kiinteistön nimi ja muistitieto kertovat paikan toimineen aikoinaan kestikievarina. Hämeenkyrön historia II kertoo, että vuonna 1805 Kyröspohjan Esaias Frantsila otti Herttualan sijasta hoitaaksen Kyörsphojan kievarinpidon, jonka mukaan talo sai nimensä. Vielä isojakokartassa talo on nimeltään Frantsila. Päärakennuksen vanhin pääty on omistajan kertoman mukaan 1700-luvulta. Toisessa päädyssä on muistitiedon mukaan ollut hollitupa ja seinä kiertäneet pitkät penkit. Rakennusta on myöhemmin kunnostettu ja muutettu. Pitkä päärakennus on ulkoasultaan 1900-luvun taitteen asussa, siinä on betonitiilikate, vaakavuoraus ja T-puitteiset ikkunat sekä koristeellinen lasikuisti. Kuistin peiterimoitusta koristaa yläosan kruunulista. Ikkunoita ja kuistin koristeikkunoita on viime aikoina kunnostettu perinteisin menetelmin. Kievarin pitkä, leveärunkoinen navetta on 1800-1900-lukujen taitteesta, ja alkuperäisessä asussa. Lisäksi aivan tien varressa on vuonna 1901 rakennettu luonnonkivirunkoinen maakellari (r3).

VALOKUVAT

KOHDE 2.3.	SIPILÄ
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-413-2-49

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyyppi	kantatalo
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1800-1959
Muutosvuodet	
Rakennukset	navetta, talli/suuli
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	II
	Historialliset arvot asutushistoriallinen
Kohde	Rakennushistorialliset arvot
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut	Ns. Sipilän mutkassa sijaitseva Sipilän kantatalon vanha talouskeskus isojaon aikaisella paikalla, entisen Kyrönkankaantien varrella, käsittää karjapihan rakennuskantaa 1900-luvun taitteesta.

KARTTAOTE

KUVAAUS

Vuonna 1959 muodostetun nykyisen Sipilän kiinteistön talouskeskus sijaitsee Sipilän kantatalon isojaon aikaisella tontilla. Sipilän mutkalle nimensä antaneen tienvarren raittimainen ilme on osittain säilytetty, kun tien varteen ovat jääneet vanhan talouskeskuksen hirsirunkoinen talli (r2) ja navetta (r1). Vanha Kyröspohjantien suuntaisesti, aivan tien reunassa sijainnut päärakennus on purettu ja uusi rakennettu vuonna 1959 karjapihan eteläpuolelle.

KOHDE 2.4.	FRANTSILA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-413-4-94

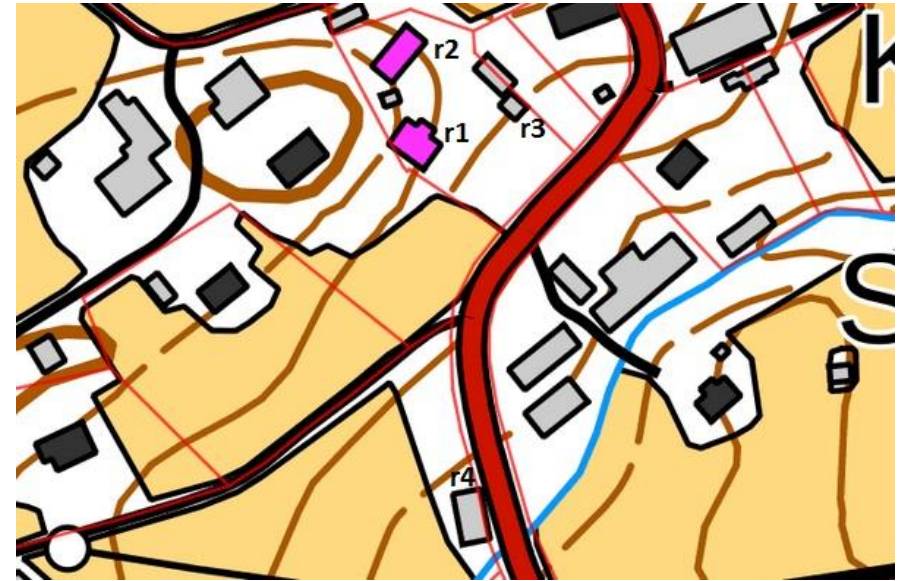
RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	kantatalo
Nykykäyttö	yrittöstoiminta
Valmistumisvuosi	1800-l
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus, toinen asuinrakennus, luhti, riihi

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot asutushistoriallinen, elinkeinohistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen, vanhalla kylätontilla, osa Sipilän mutkan rakennusryhmää
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut		Frantsilan kantatalon isojaon aikaisella tontilla, historiallisen Kyrönkankaantien raitin varrella, olennainen osa ns. Sipilän mutkan tiivistä rakennusryhmää, pihapiiriä kunnostettu vanhaa tyyliä kunnioittaen

KARTTAOTE

KUVAUS

Kyröspohjan kulttuurimaisemassa, isojaon aikaisella kylätontilla sijaitseva Frantsilan kantatalon talouskeskus on osa Sipilänmutkan rakennuskokonaisuutta Kyröspohjantien eli entiseen Kyrönkankaantiehen kuuluneen raitin varrella. Frantsila on Suomen ensimmäinen yksityistila, joka aloitti Suomessa yrttien viljelyn avomaalla. Tilan pellot ovat olleet luomuviljelyssä jo neljänkymmenen vuoden ajan. Yrttitilan kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin toimintamalliin yhdistyvän kulttuurihistoriallisen näkökulman myötä tilan rakennuskantaa on vaalittu vanhaa tyyliä kunnioittaen. Pihapiirin kummatkin asuinrakennukset ovat 1800-luvun puolelta. Niiden ulkovooraus on koristeltu uusrenessanssienkin listoituksin. Ikkunat ovat T-puitteiset. Luonnonkiville perustetun, näyttävän päärakennuksen (r 1) punatiilistä muurattu sokkeli on tuettu luonnonkivistä muurattujen luonnonkivipylväiden varaan. Rakennus 2 sokkeli on harmaata graniittiharkkoa. Pihassa on myös kaksikerroksinen hirsinen luhti (r3). Pihapiirin ulkopuolella sijaitsee lisäksi vanha riihi (r4).

VALOKUVAT

KOHDE 2.5.	HAIMALA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-413-4-76

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	kantatalo
Nykykäyttö	
Valmistumisvuosi	1800-l
Muutosvuodet	
Rakennukset	kolme aittaa

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	II	Historialliset arvot asutushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen, osa Kyröspohjan kulttuurimaisemaa, vanhalla kylätontilla
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut		Vanhalla kylätontilla, Haimalan isojaon aikaisen talouskeskuksen liepeillä on säilynyt kolme eri ikäistä aittaa

KARTTAOTE

KUVAUS

Haimalan talouskeskus sijoittuu 1700-luvun loppuvuosina laaditussa isojakokartassa Kievarin luoteispuolelle. Talouskeskus ei enää näy 1940-1950-lukujen kartalla. Tilan mailla, Frantsilan pohjoispuolella sijaitsee kuitenkin edelleen kolme vanhaa hirsiaittaa perinteisessä asussaan.

VALOKUVAT

KOHDE 2.6.	KIPARI
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-413-4-112

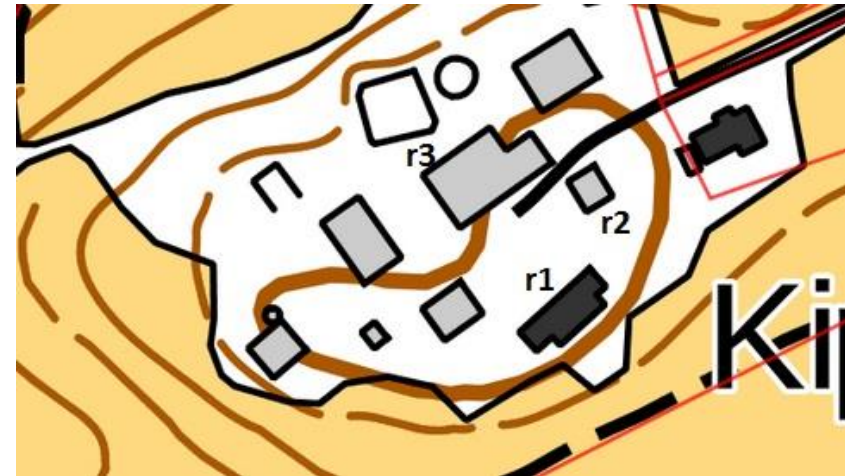
RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	kantatalo
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	pr 1927, talousrakennus 1900-l taite (n)
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus, talousrakennus, navetta

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	II	Historialliset arvot asutushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut		Kiparin kantatalon talouskeskus vanhalla asuintontilla osa kyläkuva ja alueen toiminnallista historiaa

KARTTAOTE

KUVAUS

Kiparin tila on erotettu Frantsilasta 1700-luvulla. Tila on ktj:ssa mainittu nykyisellä nimellään vuosiluvulla 1793 mutta isojakokartalla samana vuonna se on edelleen merkitty nimellä Franssila. Nykyinen nimi on kuitenkin jo tuolloin ollut käytössä. Kiparin talouskeskus lienee siirretty vanhalta kylätontilta, suunnilleen Frantsilan yrittäjän päärakennuksen paikalta nykyiselle paikalleen 1900-luvun alussa. Tilan vanhin rakennuskanta on peräisin 1920-luvulta. Päärakennus (r1) on vuodelta 1927. Lisäksi pihapiirissä on saman ikäinen hirsirunkoinen tuotantorakennus (r2), ja navetta (r3) 1900-puolivälin paikkeilla. Muu rakennuskanta on nuorempaa.

VALOKUVAT

KOHDEN 2.7.	HEININEN
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-413-1-16

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	loma-asuminen
Valmistumisvuosi	1920 – 1947 (ktj) pr 1800-l
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus + ulkorakennus

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot asutushistoriallinen, sosiaalihistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvaliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut		isojaon aikaisella torppa-alueen tuntumassa sijaitseva, todennäköisesti 1800-luvulla rakennettu maaseudun pienasumus pihapiireineen on kunnostettu vanhaa tyyliä kunnioittaen

KARTTAOTE

KUVAUS

Isojakokarttaan merkityn torppa-alueen reunalle sijoittuva Heinisen tila on lohkottu Mäkelästä vuonna 1925. Sen päärakennus on vanhempi, todennäköisesti 1800-luvun puolelta. Ulkorakennus sijoittuu puoliksi toisen kiinteistön puolelle. Hyvin säilynyt maaseudun pienasumus on paritupatyypinen, hirsirunkoinen, pystyvuorattu ja maalattu punamullalla. Viistokulmaisessa kuistissa on koristeelliset ikkunat ja ulko-ovena vinopaneloitu pariovi. Rakennus pihapiireineen on kunnostettu vanhaa tyyliä kunnioittaen

VALOKUVAT

KOHDE 2.8.	KIPARI
kiinteistö	Hämeenkyrön vapaapalokunta
KIINTEISTÖTUNNUS	108-413-4-112

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	kantatalo, entinen Hämeenkyrön VPK:n talo
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1955
Muutosvuodet	
Rakennukset	VPK:n talo

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	II	Historialliset arvot "palontorjunta""turvallisuus" historiallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut		Kiparin kiinteistöön kuuluva Hämeenkyrön vapaapalokunnan entinen rakennus vuodelta 1955 on alkuperäisessä asussaan, osa kyläkuvaa ja alueen toiminnallista historiaa

KARTTAOTE

KUVAUS

Talouskeskuksen lisäksi Kiparin tilaan kuuluu myös Kyröspohjantien varrella sijaitseva entinen Hämeenkyrön VPK:n rakennus, joka ktj:n mukaan on vuodelta 1955 ja nykyisin asuinkäytössä. Tiilirunkoinen vuoraamaton rakennus on julkisivuiltaan alkuperäinen. Hämeenkyrön VPK: toiminta Kyröspohjassa alkoi jo vuonna 1906.

VALOKUVAT

KOHDE 2.9	KYRÖN AUTO
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-413-1-28

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	lohkotila, entinen Frantilan liikenne Oy:n linja-autotalli
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1935
Muutosvuodet	1950-luku (mahd.)
Suunnittelija	
Rakennukset	linja-autotalli

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot liikennehistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennushistoriallinen, harvinainen Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen, osa Kyröspohjan läpi kulkevan Kyrönkankaantien pitkää tienkäytön historiaa Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut		Autoliikenteen ja linja-autoliikenteen yleistymisen ajanjaksoon liittyvällä rakennuksella on kyläkuvallista, rakennushistoriallista ja liikennehistoriallista arvoa.

KARTTAOTE

KUVAUS

Kyrön auton kiinteistö lohkottiin Potilasta vuonna 1932 linja-autotallia varten. Linja-autoliikenne yleistyi Hämeenkyrössä 1940-luvun lopulta lähtien, minkä vuoksi matkustajalaivaliikenne Kyröskoskelta Siuroon lopetettiin vuonna 1947. Kyröspohjalainen kauppias Hannes Frantsila perusti kauppansa yhteyteen Frantsilan liikenne Oy:n, jota hänen kuolemansa jälkeen, vuodesta 1957 lähtien johti tytär Laila Frantsila. Hän myi liikennöintiyrityksen Länsi-Linjat Oy:lle vuonna 1971. Autotallirakennus toimi myös Länsi-Linjojen tallina. Rakennus on vuodelta 1935, ja käsittää matalan tallisiiven ja sen länsipuolella sijaitsevan kaksikerroksisen, telttakattoisen osan, jonka alakerroksessa on neljä suurta pariovea autotalleihin. Yläkerroksessa on asuntoja. Punatiilasuisen telttakattoisen, saumapeltein katetun rakennuksen ulkomuodossa on piirteitä 1930-luvulta 1950-luvulle. Rakennus saattaakin olla korotettu 1950-luvun tietämillä. Rakennus on asuinkäytössä.

VALOKUVAT

Suomen Linja-automuseo
<http://www.slamu.fi/aikataulut.php?Publisher=TC4gRIJBTIRTSUxB>

Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy

KOHDE 2.10.	HÄMEENKYRÖN KUNNALLISKOTI, NYK. KUNTOUTUSKESKUS
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-413-6-2

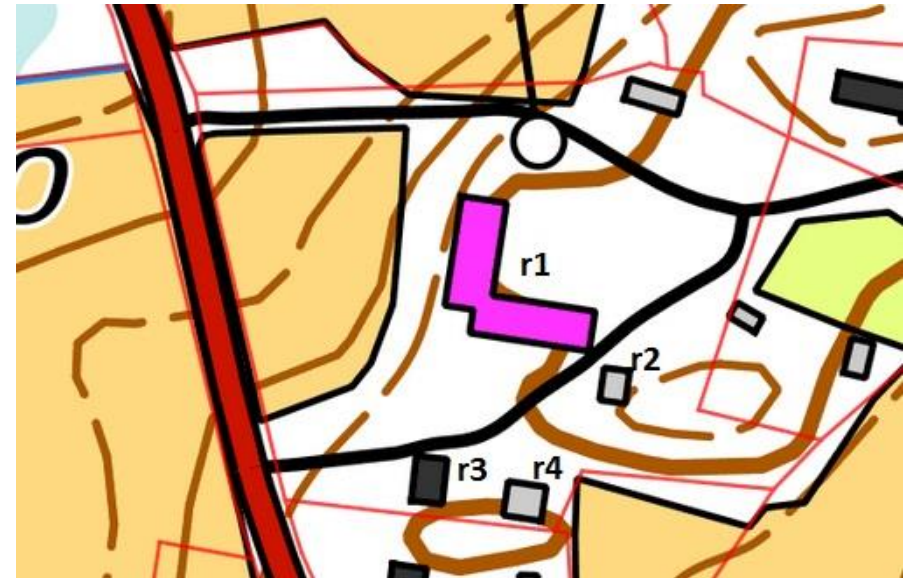
RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	kuntoutuskeskus
Valmistumisvuosi	1930
Suunnittelija	arkkitehti Martti Paalanen
Muutosvuodet	1988 -1989
Rakennukset	päärakennus, kellari, asuinrakennus ja luhti

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot sosiaalihistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot arkkitehtoninen Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen, historiallinen kerroksisuus, näkymät Kirkkojärvelle Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta, vanha osa sekä kellari
Arvojen perustelut		Kyröspohjantien varrella, kyläkuvallisesti keskeisellä paikalla, avoimessa viljelysmaisemassa sijaitsevan kuntoutuskeskuksen uusklassistinen päärakennus vuodelta 1930 on Martti Paatalan suunnittelema, näkymä Kyröspohjan yli Kirkkojärven suurmaisemaan

KARTTAOTE

KUVAUS

Vuonna 1988 entisen vanhainkodin paikalle perustettuun Kuntoutuskeskuksen kiinteistöön kuuluu vuonna 1930 valmistuneen kunnalliskotirakennuksen lisäksi todennäköisesti samoihin aikoihin rakennettu punatiilirunkoinen maakellari sekä asuinpiha asuinrakennuksineen ja pitkänurkkaisine luhteineen. Kunnalliskodin yhteyteen kuului myös maatila, jossa parhaimmillaan oli 20 hehtaaria peltoa. Kiinteistön pinta-ala on pienentynyt lohkomisten myötä.

Hämeenkyrön kunta päätti vuonna 1891 vaivaistalon perustamisesta. Kuntakokouksessa hyväksyttiin keväällä 1895 vaivaishoito-ohjesääntö. Vaivaistalon hoidokeiksi tuli mielisairaita, kehitysvammaisia ja vanhuksia sekä huutolaislapsia ja ruotuvaivaisia. Vaivaistalon rakennuspaikaksi tuli Sipilän talolle kuulunut Paljaanmäen alue, jolle rakennus valmistui vuonna 1894. Rakennuksen piirustukset laati helsinkiläinen C.R. Rosenbergin arkkitehtitoimisto. Rakennus paloi jo vuonna 1895. Uusi vaivaistalo rakennettiin vuonna 1904. Erillisen mielisairaalan suunnittelu alkoi 1911 ja rakennus valmistui vuonna 1916, ja

kiinteistörekisteriin on merkitty Sipilän kantatalosta vuonna 1917 lohkottu Sairaala-niminen alue.

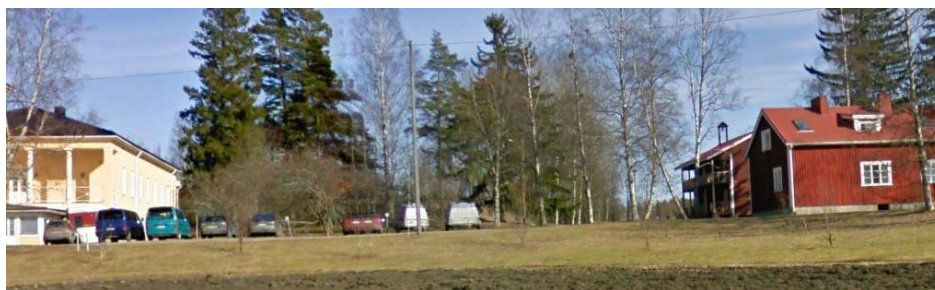
Vaivaistalon toiminnassa korostuivat työlaitoksen piirteet, toisaalta avun tarpeessa olevien auttaminen, toisaalta laiskojen pakottaminen työntekoon itsensä elättämiseksi. Vaivaishoitoa uudistettiin Hämeenkyrössä 1920-luvun tietämällä pastori Erkki Hankalan aloitteesta, ja nimi vaivaistalo muutettiin kunnalliskodiksi. Työlaitos siirrettiin uuden köyhäinhoitolain (1922) myötä Punkalaitumelle vuonna 1924, ja kunnalliskoti jäi mielisairaiden, kehitysvammaisten, vanhusten ja lastenkotilasten asuinpaikaksi. (HH,450.)

Vanha kunnalliskoti paloi vuonna 1928. Uudet piirustukset tilattiin arkkitehti *Martti Paalaselta*. Klassistishenkinen, aumakattoinen, rapattu kunnalliskotirakennus valmistui 1930. Rakennuksessa oli 107 hoitopaikkaa. Sen lisäksi siinä oli yksikerroksinen, 13 potilaan sairasosasto-siipi. Nimitys kunnalliskoti vaihtui uusien lakimuutosten myötä vanhainkodiksi. Uusi vanhainkoti perustettiin 1980-luvulla Kurjenmäkeen, terveyskeskuksen yhteyteen, jolloin entinen siirtyi uuteen käyttöön yksityiseksi kuntoutuskeskukseksi. Rakennusta on kunnostettu tuon ajan jälkeen. Sairaalasiipi oli alun perin symmetrinen molemmissa päädyissä sijaitsevina pylväikköineen. Itäpäätyyn rakennetun jatko-osan myötä toinen päätyylväikkö purettiin. Myös muuta alkuperäisen tyylinmukaista detaljikkaa, kuten puolipyöreät lapeikkunat, on kunnostusten yhteydessä poistettu.

Kunnalliskodin (r1) pihaan kuljettiin ennen rakennuksen eteläpuolelta, vuonna 1931 otetussa valokuvassa esiintyvän pellon reunaa pitkin. Peltö on myöhemmin muutettu puistoksi ja uusi tie tehty entisen polun paikalle rakennuksen pohjoispuolelle. Pihapiirissä on lisäksi kellari (r2), vanha asuinrakennus (r3) ja luhti (r4)

VALOKUVAT

LÄHTEET:
Hämeenkyrön historia III, s. 450-452

KOHDE 2.11.	HIUKKANEN
kiinteistö	entinen osuusliikkeen myymälä
KIINTEISTÖTUNNUS	108-430-2-10

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyp	lohkotila, entinen Hämeenkyrön osuusliikkeen myymälä
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1922 (ktj lohkominen)
Muutosvuodet	1950-luku n
Suunnittelija	
Rakennukset	päärakennus + ulkorakennus

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	II	Historialliset arvot elinkeinohistoria, liikennehistoria, vanha Hiukkastenristi (Kangastien tienristeys 1700-II)
Kohde		Rakennushistorialliset arvot Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot kyläkuvallinen, maisemallinen Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut		Harvaan asutun maaseudun osuusliiketoimintaa edustava, alueella ainoa liikerakennus 1900-luvun alkupuoliskolta, on pääosin 1950-luvun asussa. Pihapiiri ympäristöineen on säilynyt liikkeen toiminnan aikaisessa asussa

KARTTAOTE

KUVAUS

Entinen maaseudun osuusliikkeen myymälä rakennettiin 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Myymälärakennusta kunnostettiin ja laajennettiin 1950-luvun tietämillä. Kauppa lakkasi 1970-1980-lukujen taitteessa ja rakennus on sen jälkeen ollut asuinkäytössä. Liikkeen näyteikkunat ja lastauslaituri on säilytetty.

VALOKUVAT

KOHDE 2.12.	PÄSSIMÄKI
kiinteistö	Hiukkasten nuorisoseura
KIINTEISTÖTUNNUS	108-413-2-16

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyypä	lohkotila
Nykykäyttö	seura- ja yhdistystoiminta
Valmistumisvuosi	1920 – 1952 (lohkominen)
Muutosvuodet	
Suunnittelija	
Rakennukset	päärakennus + ulkorakennus
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
	Historialliset arvot aatehistoriallinen
Kohde	Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvaliset arvot kyläkuvallinen, liittyy Kalkunmäen ja Hiukkastentien varren kulttuurimaisemaan
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut	1900-luvun alkupuoliskolla rakennettu seurojentalo on säilyttänyt perinteisen asunsa ja sillä on aatehistoriallista, rakennusperinteistä ja kyläkuvallista arvoa

KARTTAOTE

KUVAUS

1900-luvun alkupuoliskolla rakennettu Hiukkasten nuorisoseurantalosta ympäristöineen on säilyttänyt vanhan asunsa niin ulkoa kuin sisätiloissakin. Se on edelleen seura- ja yhdistystoiminnan käytössä.

VALOKUVAT

KOHDE 2.13.	POTILAN TIILITEHDAS
kiinteistö	Potilantiili ja Kenttäniitty
KIINTEISTÖTUNNUS	108-413-4-98 ja 108-413-4-95

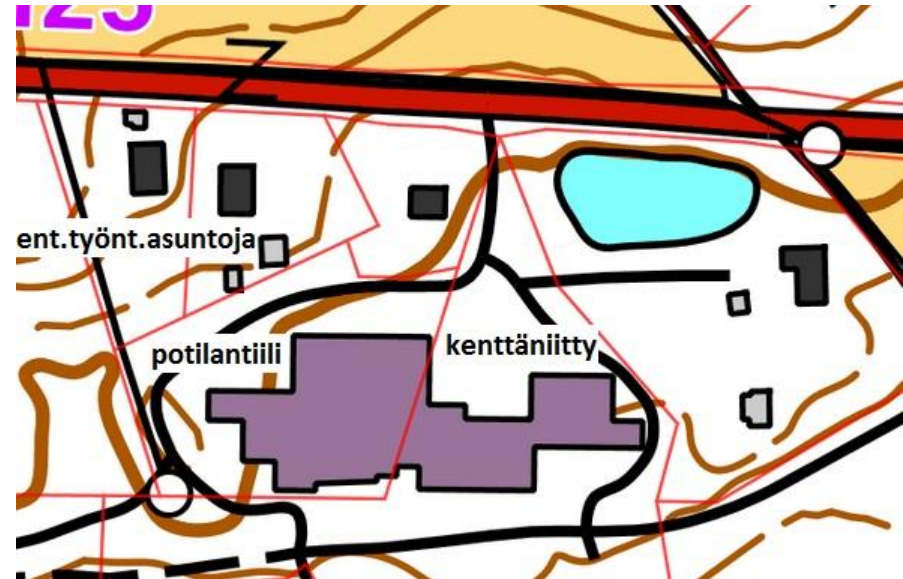
RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyp	lohkotila
Nykykäyttö	teollisuus, kuljetus
Valmistumisvuosi	1950-luku
Muutosvuodet	1960-1970-1980-1990-l
Rakennukset	teollisuusrakennuksia, neljä asuinpihapiiriä

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	III	Historialliset arvot teollisuushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot ehyt kokonaisuus
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön osa Kyröpohjan aluekokonaisuutta, historiallinen kerroksisuus
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut		1950-luvulla perustetun tehtaan 1950-1980-lukujen aikana muotoutunut teollisuusalue muodostaa ehjän punatiilirakennuksista muodostuvan kokonaisuuden Nikkari-Tuomisen tien varteen

KARTTAOTE

KUVAUS

1950-luvulla perustetun Potilan tiilitehtaan alue muodostuu kahdesta kiinteistöstä, Potilantiilestä ja Kenttäniitystä. Alkuperäiset tehdasrakennukset vuosilta 1950-luvulta sijoittuvat vuonna 1959 Kiparista lohkotulle Potilantiilen alueelle. Lisäksi kiinteistöön kuuluu 1980-luvulla rakennettu rakennus, josta osa toimii asuntona. Kenttäniitty lohkottiin vuonna 1926 Haimalasta, ja oli rakentamaton savennottopaikka aina 1980-1990-luvulle, jolloin tehdasrakennuksia laajennettiin myös sille puolelle. Vuonna 1955 rakennettiin alueen ensimmäinen asuinrakennus. Työntekijöille rakennettiin kaksi punatiilistä paritaloa 1960-luvulla. 1980-luvulla tehtiin vielä suuri tiiliverhoiltu omakotitalo Kenttäniityn puolelle. Kaikki asuinpihat on myöhemmin lohkottu omiksi kiinteistöikseen.

VALOKUVAT

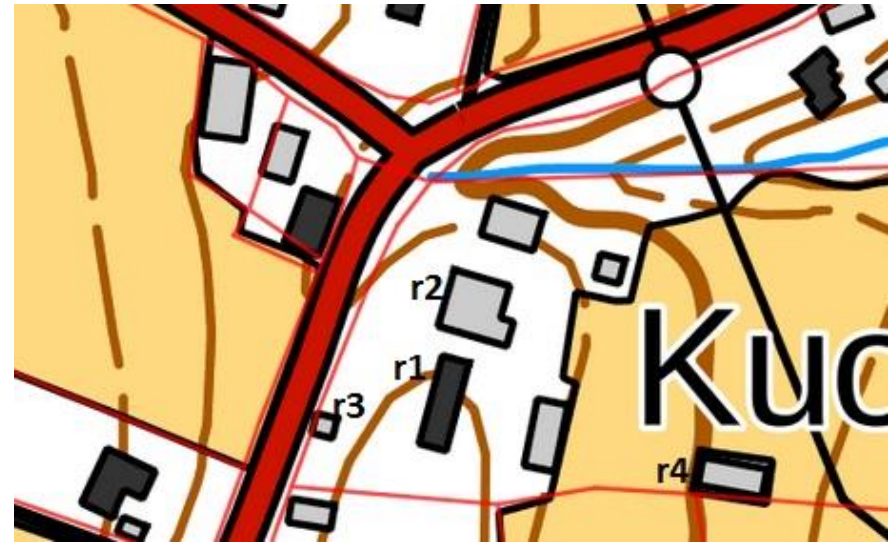

KOHDE 3.1.	KUOTILA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-412-1-65

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyyppi	kantatalo
Nykykäyttö	
Valmistumisvuosi	pr 1897, riihi 1800-l, navetta 1900- 1940 n
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus, navetta, aitta, riihi
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
Kohde	<p>Historialliset arvot asutushistoriallinen</p> <p>Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen</p> <p>Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen, olennainen osa Kyröspohjan kulttuurimaisemaa</p> <p>Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset</p>
Arvojen perustelut	1800-luvulla nykyiselle paikalleen, kyläkuvallisesti arvokkaaseen paikkaan siirretyn kantatalon talouskeskuksen vanhaa rakennuskantaa 1900-luvun taitteesta, riihi vanhempi

KARTTAOTE

Kuvaus

Kyröspohjan kulttuurimaisemassa, kyläkuvallisesti keskeisellä paikalla, Kyröspohjantien ja Nikkari-Tuomisentien risteyksessä, sijaitsevan Kuotilan talouskeskuksen itäpuolelta avautuu näkymä viljelysmaiseman ja Kirkkojärven yli kirkonkylään ja Kalkunmäkeen. Talo on isojaon aikainen kantatalo, jonka talouskeskukset (tontit 2 ja 3) tuolloin sijaitsivat Kuukan talon länsipuolella, nykyisen Nikkari-Tuomisentien ja siltä Rossalle haarautuvan tien risteyksessä. Nykyiselle paikalleen Kuotila lienee siirtynyt viimeistään 1890-luvulla, jolloin sen päärakennus on rakennettu. Pitkä talonpoikaisrakennus (R1) on julkisivultaan 1900-luvun taitteen - puolivälin asussa. Siihen on tehty kunnostusta 1900-luvun puolivälin tietämillä, mm. ikkunat on vaihdettu kaksijakoisiksi pystyikkinoiksi ja kuistit uusittu. Lisäksi pihapiirissä on 1900-luvun alkupuolella rakennettu navetta (R2), jota on myöhemmin lisärakennettu sekä koristeellisin lapelistoin varustettu aitta (R3) aivan tien vieressä. Aitta lienee siirretty paikalle muualta, sillä sen sokkeli on betonia. Pihapiirissä kasvaa vanhoja puita, piha on luonnontilainen. Kyröspohjantien varrella, pihan länsireunalla, päärakennuksen pohjoispuolella on pitkänurkkainen suuri riihi (r4) 1800-luvulta.

VALOKUVAT

KOHDE 3.2.	JUUSE
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-412-5-1

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	osatalo
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1800-l
Muutosvuodet	pr palauttava kunnostus 1900-l
Rakennukset	päärakennus, luhti, navetta

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot asutushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen, olennainen osa Kyröspohjan kulttuurimaisemaa, näkymä Kirkkojärvelle
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut		isojaon aikaisen talon talouskeskus sijainnut nykyisellä paikallaan viimeistään 1800-luvun puolivälistä lähtien, päärakennus ja luhti 1800-luvulta perinteisessä asussaan

KARTTAOTE

KUVAUS

Juusen talo erotettiin Kuotilan talosta 1730-luvulla. Se sijaitsi alun perin nykyisen Kyröspohjantien ja Nikkari-Tuomisentien risteyksessä olevalla vanhalla kylätontilla (isojakokartassa talo numero 3 nimellä Kuotila) Juusea kutsuttiin myös Sepäksi, mistä päätellen talossa on voinut toimia seppä. Juusen talo siirrettiin nykyiseen paikkaansa todennäköisesti 1800-luvun puolivälin paikkeilla. Sen uusrenessanssienkinen päärakennus (r1) ullakkokerroksen koristelutoineen ja näyttävä, kaksikerroksinen luhti (r2) ovat omistajan mukaan siirron ajoilta. Pihapiirin muut rakennukset ovat 1900-luvun puolelta.

VALOKUVAT

KOHDE 3.3.	SEPPÄLÄ
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1932 (ktj)
Muutosvuodet	1962-1964
Rakennukset	päärakennus

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	III	Historialliset arvot elinkeinohistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen, osa Kyröspohjantien raittimaisemaa, historiallinen kerroksisuus
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut		1930-luvun teollisuusrakennus 1960-luvun muutoksin osana Kyröspohjantien historiallisesti kerroksista raittimaisemaa

KARTTAOTE

KUVAUS

Vuonna 1932 valmistunutta tiilirunkoista Seppälän paja- rakennusta on kunnostettu 1960-luvun alkupuolella. Teollisuusrakennukselle tunnusomaiset pieniruutuiset ikkunat on säilytetty alakerroksessa. samoin vuoraamaton tiilirunko on säilytetty. Yläkerroksen ikkunat on vaihdettu ja Kyröspohjantien puoleiselle pääjulkisivulle on tehty yksikerroksinen siipi.

VALOKUVAT

KOHDE 3.4.	PYYDYS I
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-412-1-62

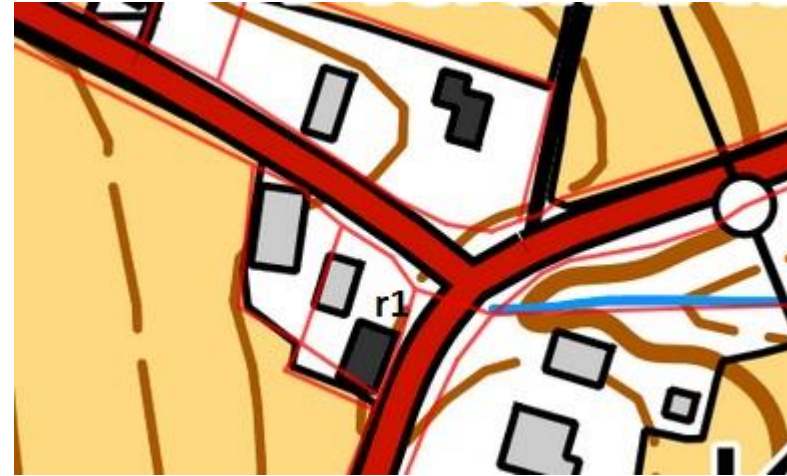
RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1950-l
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus, ulkorakennus

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	III	Historialliset arvot elinkeinohistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen, osa Kyröspohjan historiallisesti kerroksista kulttuurimaisemaa Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut		1950-luvulla perustettu Kyröspohjan kauppa on pääosin alkuperäisessä asussaan ja sillä on kyläkuvallista arvoa

KARTTAOTE

KUVAUS

Pyydys I -niminen kiinteistö lohkottiin Kuotilasta vuonna 1959. Se toimi pitkään kylän kauppana mutta on nykyisin asuinkäytössä. Pihapiirissä on kaupparakennuksen lisäksi kaupan varastona toiminut entinen maatalouden varastorakennus.

VALOKUVAT

KOHDE 3.5.	KALHU
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-412-2-244

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyypä	lohkotila, entinen kauppa
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1914 n
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus + talousrakennukset

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot elinkeinohistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen, osa Kyröspohjantien raittimaisemaa Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut		Kyröspohjantien raitille, maisemallisesti keskeiselle paikalle sijoittuvan entisen kaupan pihapiiri on kunnostettu vanhaa tyyliä kunnioittaen, ja on olennainen osa kylän kulttuurimaisemaa

KARTTAOTE

KUVAUS

Kirkkojärven yli Kalkunmäkeen avautuvan tiemaiseman varrella sijaitseva, entinen Kalhun sekatarvakauppa perustettiin vuoden 1914 tietämällä ja lohkottiin Kuukasta vuonna 1928. Liikkeen perustivat Kalle ja Oskari Kalhu Suodenniemen Peräkulmalta. Hämeenkyrön sanomat mainitsee kauppiaksi Oskari Kalhun. Tavaroita tuotiin kauppaan muun muassa kaupungista laivalla. (HS1.6.1995) Kaupparakennus rakennettiin Kalkunmäen Soron talosta ostetuista hirsistä. entinen kaupparakennus (r1) pihapiireineen on kunnostettu vanhaa tyyliä kunnioittaen. Se sijaitsee kyläkuvallisesti keskeisellä paikalla Kyröspohjantien varrella. Kapean pihan pohjoisreunalla sijaitsee saman ikäinen talousrakennus (r2).

VALOKUVAT

Kalhun kauppa 1990-luvulla. Kuvat: Pirjo Nieminen, Hämeenkyrö.

KIRJALLISUUS JA LÄHTEET:

Hämeenkyrön historia III. S. 95-96.

Vanhoista kaupoista juttuja talteen. Hämeenkyrön Sanomat 1.6.1995

KOHDE 4.1.	ROSSA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-430-2-38

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	kantatalo
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1850-1900
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus, navetta, aitta

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot
		asutushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen, olennainen osa Kyröspohjan kulttuurimaisemaa
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset päärakennus, navetan vanha osa, aitta eivät kestä muutosta
Arvojen perustelut		Kyröspohjan kulttuurimaisemassa, vanhalla kylätontilla sijaitsevan kantatalon talouskeskuksessa on säilynyt vanha päärakennus 1800-luvun lopulta, suuri hirsirunkoinen navetta ja vanha pitkänurkkainen aitta

KARTTAOTE

KUVAUS

Kyröspohjan kulttuurimaisemassa, avoimen viljelysmaiseman keskellä sijaitsevan Rossan talouskeskus on talon isojaon aikaisella tontilla, jolla vuoden 1793 kartalla oli kaksi Rossan ja yksi Leppäsen tontti. Nykyinen Rossan talouskeskus sijaitsee Rossien paikalla. Leppäsen paikalla ei ole rakennuksia. Rossan päärakennus (r1) on 1800-luvun lopun-1900-luvun taitteen ajoilta ja sen julkisivut on säilytetty 1900-luvun alkupuolen asussa. Toinen asuinrakennus (r2) on vuoden 1932 jälkeen muutettu navetaksi/ talliksi ja siihen on myöhemmin 1900-luvulla liitetty rankorunkoinen osa. Pihapiirissä on myös vanha pitkänurkkainen aitta (r3) sekä lisäksi uudempaa rakennuskantaa.

VALOKUVAT

KOHDE 4.2.	TUOMINEN
Kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-412-2-35

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1883 (verstaan perustaminen) pr 1909
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus + talourakennus
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
	Historialliset arvot sosiaalihistoriallinen, elinkeinohistoriallinen
Kohde	Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen, maisemallinen, rakennusperinteen ja maiseman solmukohta
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut	Kyröspohjantien raitin varrella, Prentinjokirannan rakennusryhmässä sijaitseva entinen nahkuri Tuomisen pihapiiri on säilyttänyt alkuperäisen tyyliä, ja on kulttuurimaiseman olennainen osa

KARTTAOTE

KUVAUS

Tuomisen kiinteistö on entinen nahkuri Tuomisen asuinpaikka. Matias Vilhelm Tuominen perusti Kyröspohjaan Prenttin nahkuriverstaan vuonna 1883. Se sijaitsi Kuukan talon maalla Kuotilan kylässä samalla tontilla Prenttin sahan kanssa eli todennäköisesti siinä kuin nykyisinkin. Tuominen lohkottiin vuonna 1928. Nahkurintoiminta jatkui aina toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan. Verstarakennus purettiin 1990-luvulla. Tuomisen päärakennus on rakennettu vuonna 1909. Sen nykyinen ulkoasu uusrenessanssienkisine, koristeellisine ullakkokerroksen listoineen ja T-puitteisine ikkunoineen on säilynyt samana kuin 1910 valokuvassa. Rakennusta on kunnostettu vanhaa tyyliä kunnioittaen. Nykyinen piharakennus on 1900-luvun loppupuolelta.

VALOKUVAT

Kuvat: Oikealla ylhäällä asuinrakennus ja nahkaverstas 1911. Alla Nahkuri Tuomisen verstas joen suunnalta sekä vanha kivilta. Kuvat: Hämeenkyrön historia III ja Hämeenkyrön perinneyhdistyksen kokoelma.

KOHDE 5	TUOKKOLA
Alue	

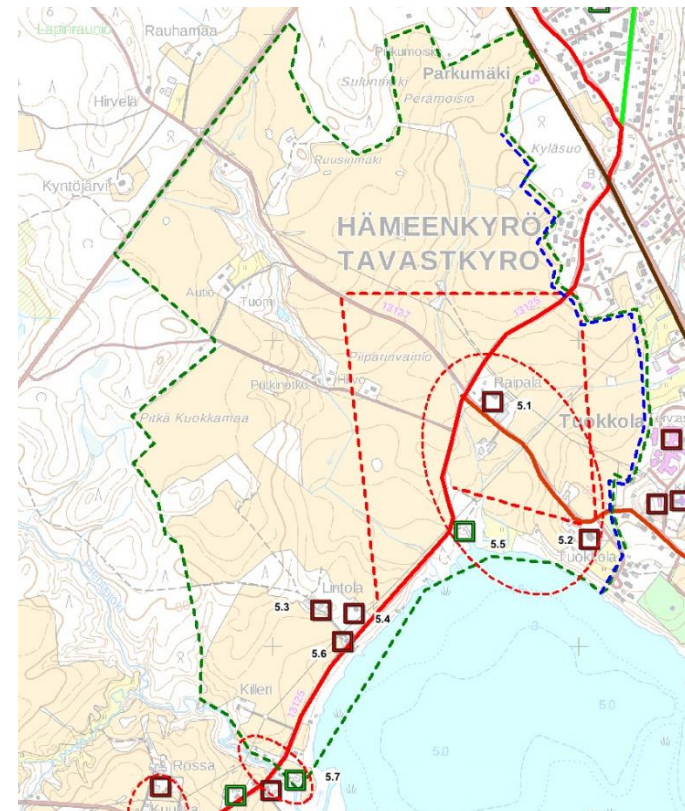
Raipala kaakosta, vanhan Kyröntien varrelta kuvattuna

ALUETIEDOT		
Aluetyppi (aluetyppi)	agraarimaisema, joki- ja järvmisema, kylämaisema, liikenneympäristö	
Ominaispiirteet, ilmiöt	talonpoikais- ja säätyläiskulttuuri	
Säilyneisyys	Erittäin hyvä.	
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT		
Arvoluokka	I	Historialliset arvot sosiaalihistoriallinen, asutushistoriallinen, liikennehistoriallinen, henkilöhistoriallinen
		Rakennushistorialliset arvot rakennustaiteellinen, rakennusperinteinen, rakennustekninen, historiallisesti kerroksinen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot ehyt kyläkuva, kylätontit, hist. maantiet
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut	Historiallinen kylämaisema peltoineen, vanhoine tielinjauksineen ja isojaonaikaisilla paikoillaan sijaitsevina kantatalojen talouskeskuksineen, sahateollisuuden historiaan liittyviä rakennuksia rakennuskanta pääosin 1800-luvulta	
Suosituks	Alueen ominaispiirteet ja arvot huomioiva	

kehittäminen ja uudisrakentaminen. Viljelymaiseman ja taajaman rajapinta säilytettävä selkeänä. Taajama saa ja tulee näkyä osana maisemaa.

KARTTAOTE: KOHTEET JA ALUERAJAUKSET

Kuvatekstit ja selitykset: 5.1.Raipala, 5.2 Tuokkola, 5.3 Lintola, 5.4 Unhola, 5.5 Raipalan saha, 5.6 Etelälehto, 5.7. Prentin saha. Vihreä katkoviiva Tuokkolan kulttuurimaiseman rajaus, punainen katkoviiva kylän keskeiset ydinalueet sekä näkyvät. Punainen viiva keskiaikaisen Kangastien linjaus 1700-luvulla, oranssi viiva vastaavan Kyröntien linjaus. Sininen viiva Tuokkolan kylämaiseman ja taajaman rajapinta.

ALUEEN KUVAUS

Tuokkolan kylä Kirkkojärven luoteisrannalla muodostaa kyläkuvallisen kokonaisuuden, jonka aluerakennetta määrittävät historiallisten tielinjausten halkomat viljelysmaisemat sekä isonjaon aikaisten kantatalojen, Raipalan, Tuokkolan ja Lintolan vanhat kylätontit kulttuurihistoriallisesti arvokkaine rakennuksineen. Maisemallista lisäarvoa tuovat näkymät Kirkkojärvelle ja sen yli Kalkunmäkeen ja Kyröspohjaan. Alueelle sijoittuu kantatalojen ohella myös entisen Prenttin sahan jäljellä olevat rakennukset Prenttinlahden rannalla sekä Sahanrannan sahan rakennukset Kirkkojärven luoteisrannalla. Lisäksi alueelta inventoitiin kaksi lohkotilan pihapiiriä, Etelälehto ja Unhola.

Tuokkolan kylässä oli isonjaon aikaan viisi kantataloa, joista kolmen talouskeskukset sijoittuvat inventointialueelle. Tuokkolan talolla oli kaksi tonttia (A, B) ja Raipalalla yksi (D). Tuokkolan tontti A on osatalo, joka jo 1740 -luvulla tunnettiin Frigårdina, myöhemmin Lintolana. Yrjö Koskisentien ja Tuokkolantien mutkaan sijoittuva Tuokkolan talouskeskus toimii porttina kirkonkylään tultaessa. Sen empirehenkinen päärakennus on 1800-luvun lopulta, lisäksi pihassa on luhti. Lähes alkuperäisinä säilyneet talli ja navetta 1800-luvun lopun – 1900-luvun taitteen ajoilta sijoittuvat raittimaisesti Tuokkolantien varteen. Tietä itäänpäin kuljettaessa tullaan Kirkkojärvelle avautuvan peltoauken läpi Raipalan ristille johtavalle koivukujan reunustamalle raitille. Sen varrelle sijoittuu Raipalan talouskeskus suurine 1800-luvun lopulta olevine navettoineen. Raittimaista tunnelmaa lisäävät pihapiirin yhden asuinrakennuksen sijoittuminen tiensuuntaisesti sekä tien toiselle puolelle samansuuntaisesti sijoittuva pitkänurkkainen makasiini. 1800-luvun lopulla rakennettu huvilamainen päärakennus sijaitsee pihan pohjoisreunalla runsaan puutarhan ympäröimänä. Lisäksi piha rajaa länsireunalta kolmas asuinrakennus. Risteysalueella on kaksi pitkänurkkaista otsa-aittaa.

Kyröspohjan suunnassa, Kirkkojärven rannalla on Sahanrannan kiinteistö, jossa on säilynyt vanha saharanta sahoineen 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä. Rakennuskokonaisuuteen kuuluu lisäksi puuranteinen muuntamokoppi sekä pieni asuinrakennus. Pienen metsikön suojista tullaan Lintolan kantatalon talouskeskuksen ympäristöön, jonka klassistinen päärakennus näkyy suoraan Kyröspohjantielle. Pihassa on lisäksi 1800-luvun paritupa. Tien varressa on 1890-luvulla rakennettu Unholan huvila sekä Etelälehdon pieni asumus, jonka ikkunoissa

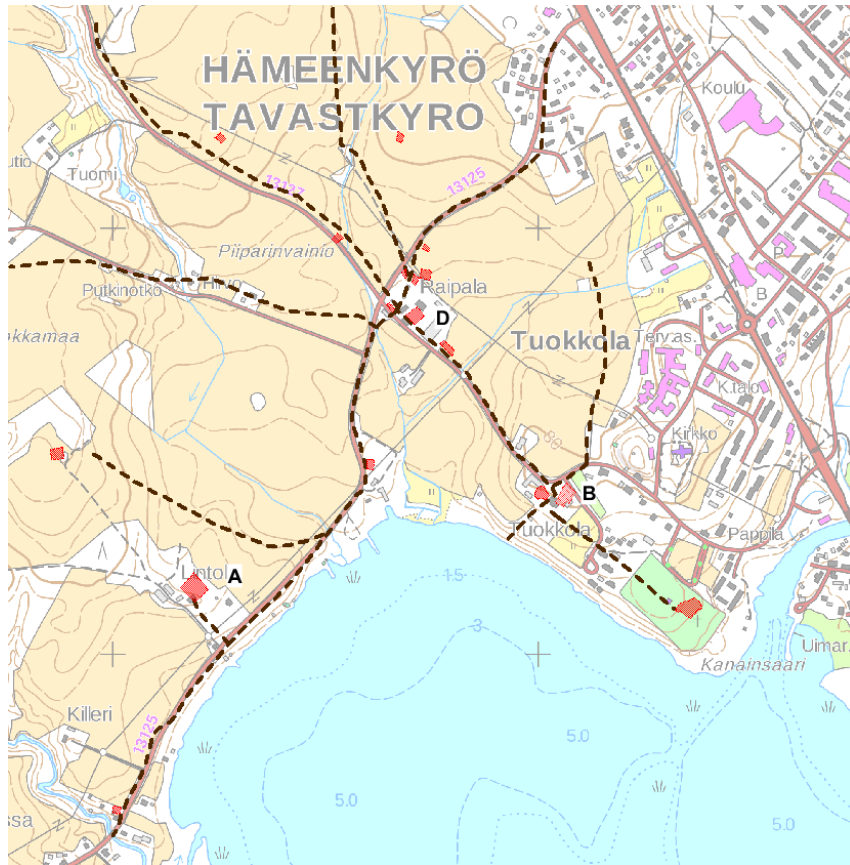
on koristeelliset listat. Järven puolella sijaitsee tienäkymälle merkittävä pitkänurkkainen Lintolan aitta.

Tuokkolan kylään kuuluu vielä 1880-luvulla perustetun Prenttin sahan alueen joen pohjoispuolelle kuuluva alue, jolla sijaitsee sahan rakennuksia 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä. Lintola I -nimiseen kiinteistöön kuuluu lisäksi teollisuusrakennus samoilta ajoilta, joka on nykyisin asuinkäytössä. Prenttin sillan vanhoja kivirakenteita on vielä nähtävissä joen pohjoispuolella.

Historia: Kirkkomäen länsipuolelle sijoittuva Tuokkola kuuluu Hämeenkyrön historiallisen keskusalueen, Kirkkojärven vanhoihin kyläalueisiin. Tuokkolan Raipalan talon kulmalla kohtaavat keskiaikainen Kangastie sekä viimeistään 1600-luvulla syntynyt Kyröntie. Tuokkolan kylässä oli uuden ajan alkupuolella, 1560-luvulla kuusi taloa; kahtia jaettu Tuokkola eli Prusila sekä Raipala, Putikka, Teukku ja Naski. Suurten sotien vuosisadalla kylän taloista jäivät jäljelle vain Tuokkola ja Raipala. Suurtiloiksi kasvaneita tiloja asuttivat Hämeenkyrön säätyläiset, ne toimivat ratsutiloina sekä nimismiehen taloina. Tuokkolasta erotettiin 1810-luvulla Frigård ja Fredlandin tilat. Tuokkolan ja Raipalan suurtilat hallitsevat edelleen kirkonkylän, taajaman kupeessa laajaa viljelymaisemaa, jonka raivaaminen eteni merkittävästi isonjaon aikaan. Viljelymaisema oli merkittävästi pienempi ja epäyhtenäisempi vielä 1760-luvulla. Suurtilojen nykyiseen peltomaisemaan perustamat torpat raivasivatkin nykyisen peltomaiseman 1900-luvun alkuun mennessä. Torpat myös lakkautettiin pääosin ennen maaudistuksia ja peltomaisemaa jäi hallitsemaan Tuokkolan ja Raipalan ohella 1740-luvulla Tuokkolasta erotettu Lintola. Muuta rakennuskantaa edustaa kaksi sahaa, jotka kertovat suurtilojen osuudesta maan teollistumisessa. Vanhojen maanteiden risteyksessä sijaitseva Raipala esitti vuoden 1918 sotaisissa tapahtumissa merkittävää roolia. Pitäjän suurimpiin ja valkoisen puolen tukipilareihin kuuluneella tilalla käytiin kenttöoikeutta, jonka toimeenpano tapahtui kylän hiekkakuopalla.

TUOKKOLAN KYLÄTONTIT JA -TIET ISONJAON AIKAAN

Tuokkolan kylän asuintontit 1811: A = Tuokkola (1740-l osatalo nimeltä Frigård, myöh. Lintola), B= Tuokkola, C= Tuokkola, D= Raipala, E= Lammela(nybygge). Asuintontit C ja E ovat kyläalueen ulkopuolella. Muut punaiset rasterit ovat Tuokkolan ja Raipalan torppia, jotka lakkautettiin pääosin kun yhtenäinen viljelyaukio oli raivattu 1800-luvun loppuun mennessä. Vanhojen tielinjojen, Kangastien ja Kyröntien risteys oli tällöin Raipalan pihapiirissä. Tuokkolasta on myös kartta vuodelta 1768. Sen ja vuoden 1811 kartoista näkyy hyvin pellonraivauksen eteneminen. Tuokkolan kartassa näkyy myös vanhan kirkon paikka nykyisen hautausmaan yhteydessä. Hautausmaa oli vielä tällöin Tuokkolan kylä peltoa. Kartan digitointi Jari Heiskanen/Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy.

Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy

VALOKUVAT

KOHDE 5.1.	RAIPALA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-431-3-61

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	kantatalo
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	pr 1885, navetta 1898 – sikala 1925, talli 1925, kaksi aittaa 1700-1800-l, makasiini 1800-l
Rakennukset	päärakennus, kaksi asuinrakennusta, navetta, talli, kaksi pitkänurkkaista otsa-aittaa, makasiini

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot asutushistoriallinen, henkilöhistoriallinen, teollisuushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennustaiteellinen, rakennusperinteinen Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen, olennainen osa Tuokkolan kylän kulttuurimaisemaa ja Tuokkolan - Kyröspohjan-Kirkkojärven suurmaisemaa, näkymä Kirkkojärven yli Kalkunmäkeen Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta (pihapiiri, risteysalue)
Arvojen perustelut		Kantatalon vanhalla kylätontilla sijaitseva Raipalan talouskeskus käsittää huomattavan rakennuskokonaisuuden, jonka kulttuurihistorialliset arvot ovat säilyneet, maamerkki

KARTTAOTE

KUVAUS

Raipalan kantatalon talouskeskus sijaitsee vanhalla kylätontilla, historiallisten teiden risteyskohdassa, Kirkkojärven suurmaisemassa, viljelysten keskellä. Sen kartanomainen pihapiiri käsittää vuonna 1885 valmistuneen huvilamaisen päärakennuksen (r1) sekä kaksi hirsirunkoista asuinrakennusta (r1 ja 2) todennäköisesti 1800-luvun puolelta. Pihapiirin itäreunalla on 96 lehmälle vuonna 1898 rakennettu, leveärunkoinen, alaosasta hirsirunkoinen ja yläosasta rankorunkoinen navetta (r4) alkuperäiseltä vaikuttavassa asussa. Tienristeyksessä, pihapiirin luoteispuolella sijaitsee kaksi pitkänurkkaista, vuoliaisrakenteista otsa-aittaa (r5 ja 6), joiden arvellaan olevan 1700-luvun puolelta. Niitä vastapäätä, tien toisella puolella on suuri, pitkänurkkainen, hirsirunkoinen, pystylaudoin vuorattu makasiini (r7), jonka sisäänkäynnin päällä olevassa katoksessa on klassistista ilmettä. Ovena on paksusta vinopanelista tehty pariovi. Rakennus lienee 1800-luvulta. Lisäksi tien toisella puolella sijaitsevat talli (r8) ja kuivuri (r9).

VALOKUVAT

KOHDE 5.2.	TUOKKOLA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-431-9-203

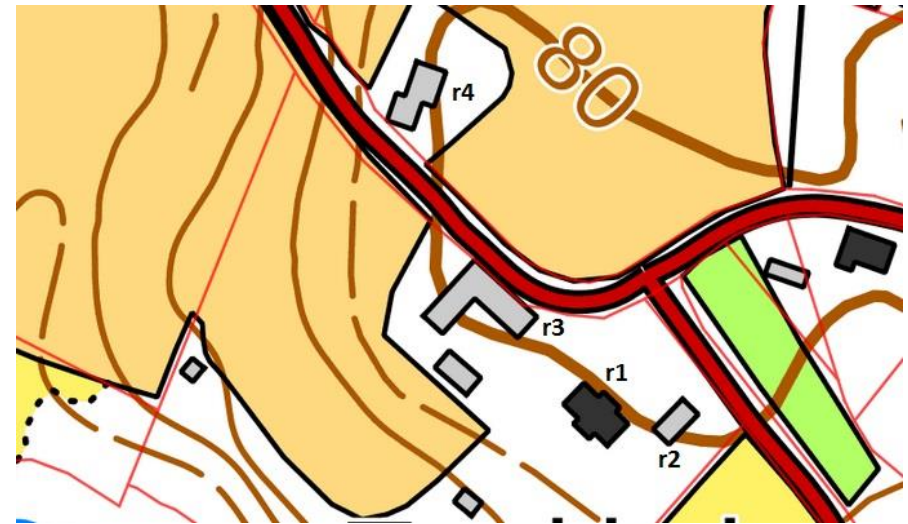
RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	kantatalo
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	pr 1876, navetta 1876, talli 1903 (lähde: Suuri maatilakirja)
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus, luhti, navetta, talli

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvaluokka	I	Historialliset arvot asutushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennustaiteellinen, rakennusperinteinen Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvaliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen, taajamakuvalinen, portti aluetyyppiin välillä Yrjö Koskisentien ja Tuokkolantien vaihtumiskohdassa Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei siedä muutosta
Arvojen perustelut		Kantatalon talouskeskus vanhalla kylätontilla kylä- ja taajama-alueen rajalla, hyvin alkuperäisyytensä säilyttänyt rakennuskanta 1800-luvun lopulta – 1900-luvun taitteesta

KARTTAOTE

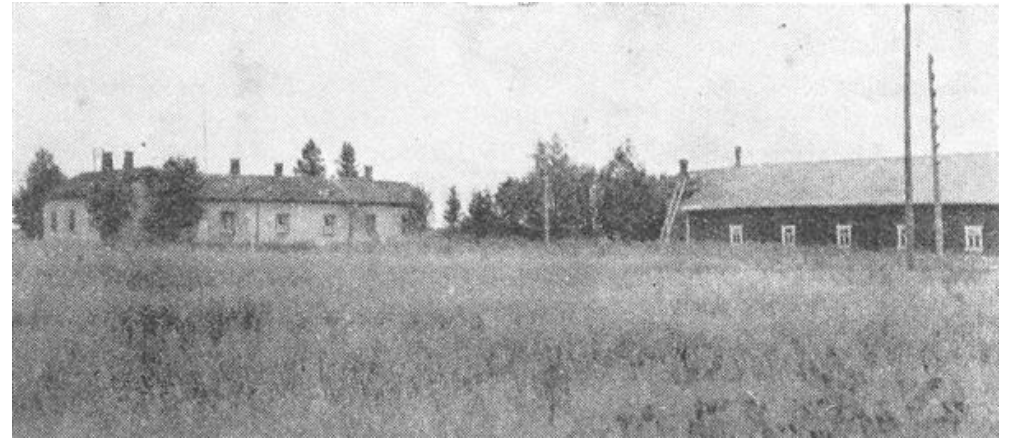

KUVAUS

Yrjö Koskisentien ja Tuokkolantien vaihtumiskohdassa, taajama- ja kyläkuvallisella porttipaikalla, Kirkkojärven rannan läheisyydessä sijaitseva Tuokkolan kantatalon talouskeskus on isojaon aikaisella tontilla. Rakennukset 1800-luvun loppupuolelta. Näyttävän empiretyylisen, aumakattoisen, vaakavuoratun päärakennuksen (r1) pääjulkisivun avokuisti tuettu pyöröpylväin, katoksen päätykolmio (muistuttaa Lintolan pr), 6-ruutuiset ikkunat, haukkaikkunat, luonnonkivisokkeli. Päätykuisti. Pihapiirissä on lisäksi pitkä aittarakennus (r2). Tuokkolantien varressa on vuonna 1876 alun perin 42 lehmälle rakennettu suuri navetta (r3, muistuttaa Raipalan navettaa) ja 10 hevosen talli (r4) vuodelta 1903 lähes alkuperäisissä asuissaan.

VALOKUVAT

KOHDE 5.3.	LINTOLA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-431-9-253

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyyppi	osatalo
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1830-l n
Muutosvuodet	1920-1950-l n
Rakennukset	päärakennus, toinen asuinrakennus, aitta
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
Kohde	<p>Historialliset arvot asutushistoriallinen</p> <p>Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen, rakennustaiteellinen, historiallisesti kerroksinen</p> <p>Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen, olennainen osa Kyröspohjan ja Tuokkolan kulttuurimaisemakokonaisuutta</p> <p>Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta</p>
Arvojen perustelut	Maisemallisesti osa Kyröspohjan ja Tuokkolan kulttuurimaisemaa, koivukujan päässä hyvin säilynyt klassistinen päärakennus sekä vanha paritupa. Tien vieressä sijaitseva vanha aitta on maisemallisesti merkittävä.

KUVAUS

Kyröspohjantieltä haarautuvan koivukujan päässä sijaitsevan Lintolan eli entisen Frigårdin talo on muodostettu 1740-luvulla Tuokkolasta. Vielä isojakokartalla 1811 se on merkitty tontiksi A nimellä Tuokkola. Vuoden 1932 Suuri maatilakirja III kertoo Raipalalle kuuluneen Frigårdin herraskartanomaisen päärakennuksen (r1) olevan noin sata vuotta vanha eli 1830-luvun tietämillä. (Rakennuksen ikä selvitettävä tarkemmin) Rakennuksen ulkoasu on nykyiseltä tyyliältään klassistinen Kirkkojärvenpuolella sijaitsevine avokuisteineen, pylväikköineen ja tympanoneineen. Päädyissä on kissanpenkit. Päätykolmioiden kuusiruutuiset ikkunat ovat yläosasta kaarevat, muut ikkunat tavallisia. Sokkeli on betonia ja kapea vaakavuoraus mahdollisesti samoin nuorempaa perua. Pihapiirissä on lisäksi toinen asuinrakennus (r2), nykyisin harvinainen, 1800-luvun puolella nurkkakiville perustettu, pitkänurkkainen kuistiton paritupa, jonka julkisivut on kunnostusten yhteydessä säilytetty vanhassa asussa. Kyröspohjantien varrella, tien toisella puolella sijaitsee lisäksi vanha pitkänurkkainen aitta (r3). Sen ulko-ovi on päällystetty rautalevyillä. Rakennus on tien kunnostusten yhteydessä jäänyt aivan tien penkereen taakse, pensaikon sisään ja on vain osittain näkyvissä. Sen maisemallinen arvo on huomattava.

VALOKUVAT

KOHDE 5.4.	UNHOLA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1890-l
Muutosvuodet	1900-l loppupuoli-2000-l
Suunnittelija	kyllä
Rakennukset	päärakennus
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	II
	Historialliset arvot asutushistoriallinen
Kohde	Rakennushistorialliset arvot
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut	1800-luvun loppuvuosina suunniteltu ja rakennettu huvilamainen asuinrakennus on ulkoasultaan säilyttänyt alkuperäisen tyylinsä

KARTTAOTE

Kuvaus

Lintolasta lohkottu 1800-luvun loppuvuosina rakennettu huvilamainen asuinrakennuksen julkisivut on kunnostettu 1900-luvun taitteen asuun. Siinä on lasikuisti ja ullakkokerrosta kiittää uusrenessanssilistoitus.

KOHDE 5.5.	SAHANRANTA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-431-10-0

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyp	lohkotila
Nykykäyttö	asuminen (ktj)
Valmistumisvuosi	1900-l
Muutosvuodet	
Rakennukset	saha, muuntamokoppi, asuinrakennus

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot teollisuushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennustekninen (saha ja muuntamo) Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset säilyminen suotavaa
Arvojen perustelut		Alueen pitkäaikaiseen sahateollisuuteen liittyvä saharakennus laitteineen on säilynyt alkuperäisenä

KARTTAOTE

KUVAUS

Kyröspohjantien varrella, Kirkkojärven rannalla sijaitseva 1900-luvun alkuvuosikymmeninä rakennettu suuri saharakennus (r1) on rankorunkoinen ja vuorattu limilaudoin. Siinä on kapeat pieniruutuiset ikkunat, rakennus on todennäköisesti alkuperäisessä asussa. Lisäksi rakennuksen lähellä on 1900-luvun puolivälin tietämillä limilaudoitettu muuntamokoppi (2). Sahan eteläpuolella on vanha asuinrakennus (r3) 1900-luvulla peruskorjattuna.

VALOKUVAT

KOHDE 5.6.	ETELÄLEHTO
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-431-9-252

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyp	lohkotila
Nykykäyttö	loma-asuminen
Valmistumisvuosi	1800-1900-I taite
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot sosiaalihistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen, maisemallinen solmukohta
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut		Lintolaan johtavan koivukujan päässä, Kyröspohjantien varrella, maisemallisesti herkässä kohdassa, perinteisen ulkoasunsa säilyttänyt pieni asuinrakennus 1900-luvun taitteen tietämillä

KARTTAOTE

KUVAUS

Kyröspohjantien varrella, Lintolaan johtavan koivukujan päässä sijaitseva kiinteistö on lohkottu Lintolasta ja käsittää 1900-luvun taitteessa rakennetun hirsirunkoisen, nurkkakiville perustetun asuinrakennuksen. Pohjoispäädyssä on umpikuisti. Rakennus on vaakavuorattu ja T-puitteiset ikkunat kehystetty koristeellisin ylälistoin. Pihapiiriä kehystää puusto.

VALOKUVAT

KOHDE 5.7.	LINTOLA I
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-431-9-179

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1920-1958
Muutosvuodet	
Rakennukset	Päärakennus, kaksi pihapiirin ulkopuolista rakennusta

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	III	Historialliset arvot teollisuushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen, osa Prenttin aluekokonaisuutta ja pienteollisuusmiljöötä Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset teollisuushistorialliset piirteet suotavaa säilyttää
Arvojen perustelut		punatiilinen teollisuusrakennus sekä Prenttin sahan rakennuksia 1900-luvun alusta osittain alkuperäisessä asussaan kyläkuvallisesti ja teollisuushistoriallisesti arvokkaalla paikalla

KARTTAOTE

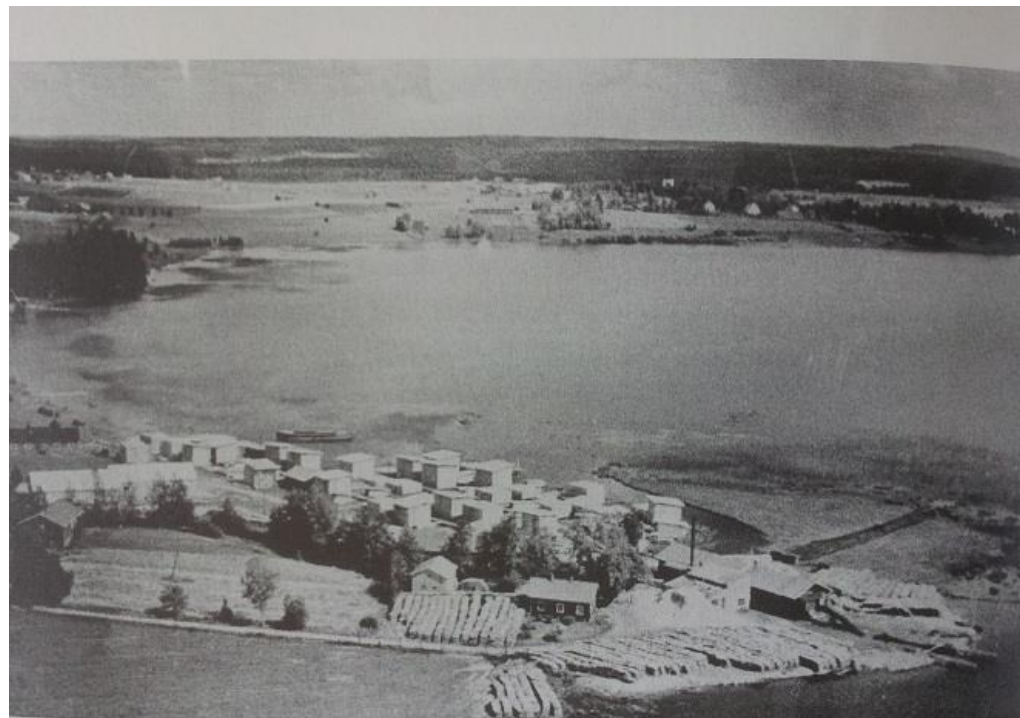

KUVAUS

Kiinteistön lohkomishistoria palautuu Tuokkolasta 1800-luvun alussa muodostettuun Frigårdiin eli nykyiseen Lintolaan, josta 1944 lohkotusta Killeristä Lintola I on lohkottu. Kiinteistön talouskeskus käsittää asuinkäyttöön kunnostetun entisen teollisuusrakennuksen, jonka vanhin osa on rakennettu 1920-1930-lukujen aikana. Kiinteistön päärakennus (r1) on kaksikerroksinen, osittain tiili- osittain puurunkoinen rakennus. Alakerroksen alkuperäinen, teollisuusrakennukselle ominainen ilme korkeine pieniruutuisine ikkunoineen on säilytetty. Yläkerros on rakennettu myöhemmin tai kunnostettu 1900-luvun loppupuoliskon asuun. Lisäksi samaan kiinteistöön kuuluu pienen peltoplāntin toisella puolella sijaitsevat kaksi toisiinsa kiinni rakennettua, loivasti satulakattoista, puurunkoista varasto-/teollisuushallia (r2 ja r3), jotka ilmeisesti ovat viimeiset jäljellä olevat, alun perin 1886 perustetun Prenttin hörysahan historiaan linkittyvät rakennukset (selvitettävä tarkemmin). Niissä toimi sahan höyläämö. Saha oli Hämeenkyrön suurin 1900-luvun taitteessa. Sen toiminta loppui vuonna 1917 mutta käynnistyi uudelleen 1919.

VALOKUVAT

Prenttin saha 1940-luvulla. Inventoidut rakennukset (r2 ja r3) todennäköisesti kuvassa vasemmalla. Kuva: Hämeenkyrön historia III, s. 400

KOHDE 6	MYLLYMÄKI
Alue	

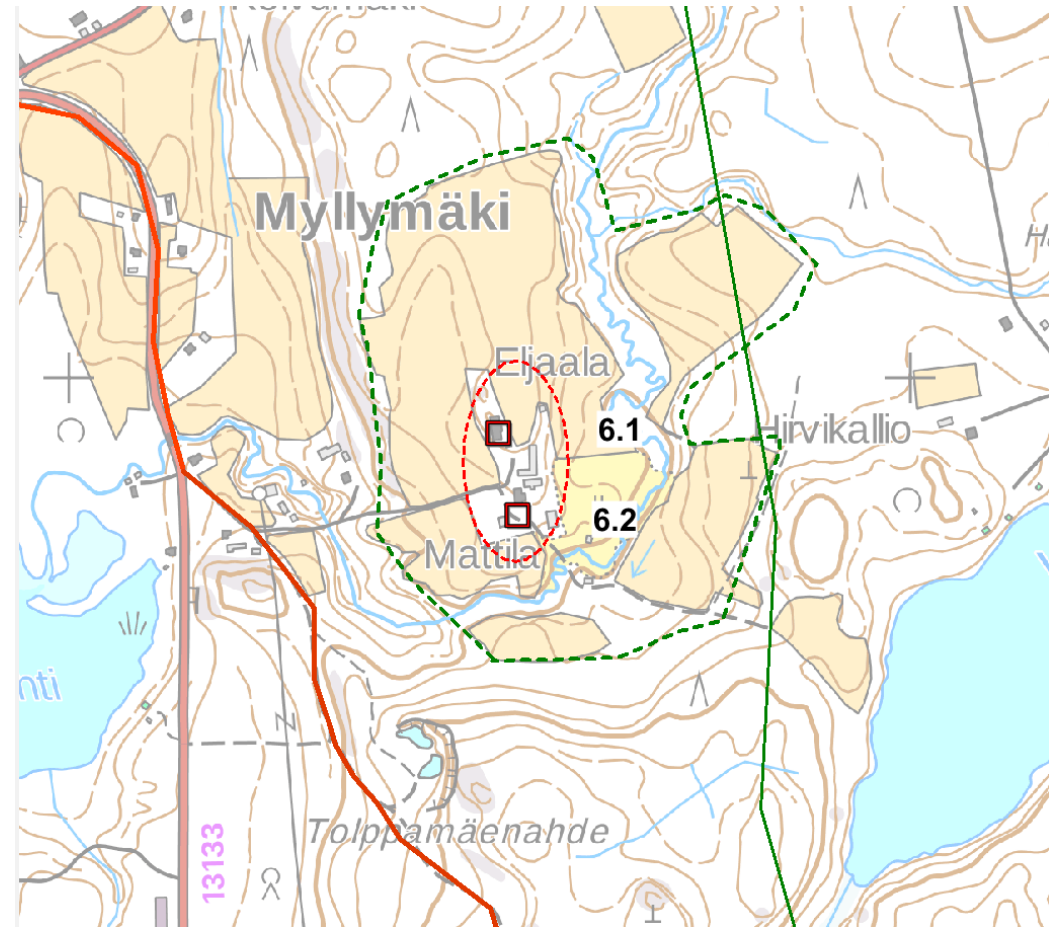
ALUETIEDOT

Aluetyppi	agraarimaisema, haja-asutusalue, metsämaisema
Ominaispiirteet, ilmiöt	maaseutu, talonpoikaisasutus
Säilyneisyys	erittäin hyvä, asutus vanhalla kylätontilla

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot asutushistoriallinen, oma maisemakokonaisuus
		Rakennushistorialliset arvot rakennustaiteellinen (Eljaala II päärakennus), rakennusperinteinen, rakennustekninen (Eljaala II, vanhan asuinrakennuksen ja navetan muodostama kokonaisuus (r2))
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot kyläkuvallinen, maisemallinen
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset Ei kestä muutosta, säilyminen turvataan kunnostamalla vanhaa tyyliä kunnioittaen
Arvojen perustelut		Isojaon aikaisella kylätontilla on säilynyt huomattava joukko arvokasta rakennuskantaa
Suosituks		Alueen ominaispiirteet ja arvot huomioiva kehittäminen ja uudisrakentaminen, rakennustapaohjeet.

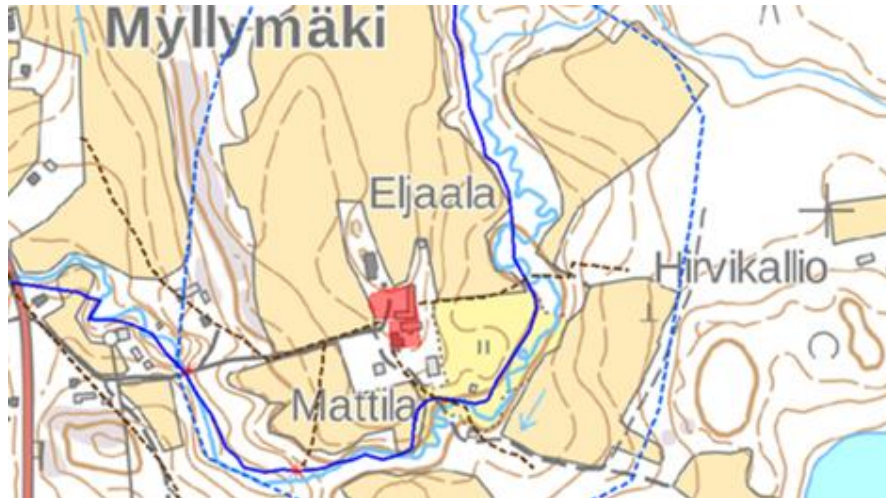
KARTTAOTE

6.1 Eljaala, 6.2 Mattila Vihreä viiva kaava-alueen raja, vihreä katkoviiva Kalkunmäen kulttuurimaiseman raja, punainen katkoviiva historiallinen ryhmäkylä ja rakennusryhmä. Oranssi viiva uuden ajan alun Kyröntien linjaus 1700-luvun kartan mukaan.

MYLLYMÄEN KYLÄTONTIT, -MYLLYT JA -TIET ISONJAON AIKAAN

Myllymäen kylätontti ympäristöineen on säilynyt isojaon aikaisessa asussa. Turkkilanjoen myllyjä ei enää ole.

ALUEEN KUVAUS

Myllymäki muodostaa oman, selkeästi rajatun pienen kylä- ja viljelymaiseman Kyrösjärven reitin itäpuolella kohoavan harjanteen päällä. Maisemaa hallitsevat loivien rinnepeltojen ohella syvään notkelmaan sijoittuva Korsunoja sekä kallioiset ja metsäiset mäki-alueet. Peltomaiseman keskellä olevalla kummalla sijaitseva Myllymäen kylän vanha kylätontti käsittää isojaon aikaisen asuinpaikan, jonka kummallakin tontilla sekä Mattilan että Eljaalan (nyk. Eljaala II) tontilla on edelleen rakennuksia. Talot kuuluivat 1800-luvun alussa Turun Akatemialle. Mattila on edelleen asuttu, Eljaala II on tyhjiillään tai lomakäytössä. Eljaala II:n uudempi asuinrakennus on uusrenessanssityylinen talonpoikaistalo 1800-1900-lukujen taitteesta, vanhempi on osa ilmeisesti entiseen umpipihaan kuuluvaa vinkkelinmallista rakennuskokonaisuutta, joka käsittää vanhat piirteensä säilyttäneen matalan, pitkänurkkaisen asuinrakennuksen alikulkukäytävällä navettaan yhdistettynä. Mattilan pihapiirissä on kaksi asuinrakennusta, joista toinen 1800-1900-luvun taitteesta, toinen siirretty nykyiselle paikalleen 1900-

luvun loppupuolella tai myöhemmin. Rakennus on saattanut olla vanhempi kuin nykyinen päärakennus.

Historia: Myllymäen kylässä oli 1560-luvulla kolme taloa. Eljaala, Mattila ja Kärri, joka autioitui jo 1580-luvulla. Todennäköisesti kauempana rannasta sijaitseva Myllymäki on asutettu vasta keskiajalla, jolloin myllyjen rakentaminen alkaa.

VALOKUVAT

KOHDE 6.1.	ELJAALA II
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-418-1-71

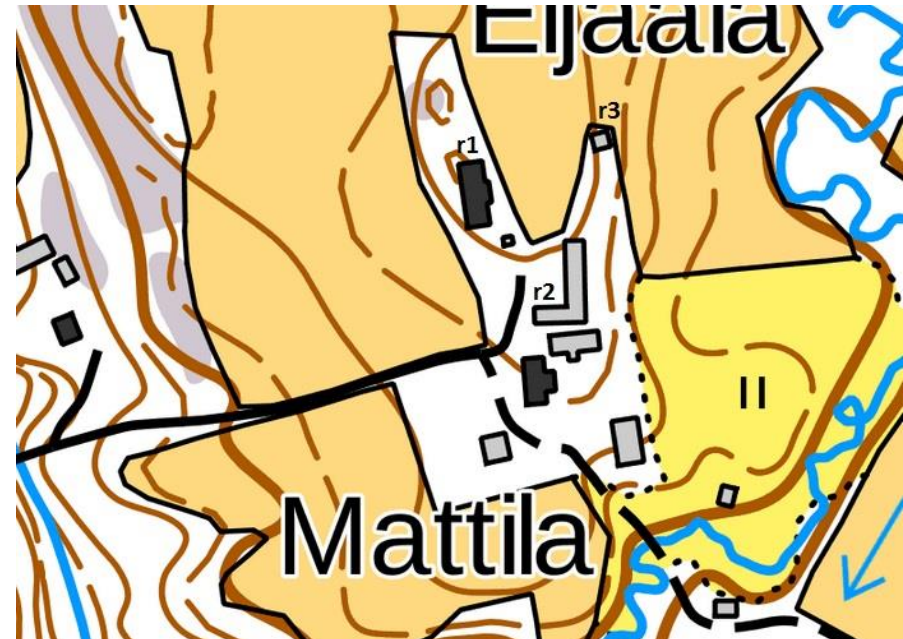
RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppe	kantatalo
Nykykäyttö	ei tiedossa
Valmistumisvuosi	1800-l
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus, asuinrakennus - navetta, aitta

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot asutushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennustaiteellinen, rakennusperinteinen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta, säilyminen turvattu asianmukaisella kunnostuksella
Arvojen perustelut		isojaon aikaisella kantatalon talouskeskuksen pohjoispuolella huomattava huvilamainen päärakennus, isojakokarttaan merkityllä tontilla autenttinen viim. 1800-luvun paritupa sekä isoajakarttaan merkityllä aitan paikalla edelleen hirsirunkoinen, pitkänurkkainen aitta.

KARTTAOTE

KUVAUS

Eljaalan talo on Myllymäen kylän kantatalo, jonka talouskeskus sijaitsee isojaon aikaisella paikalla. Sen uudempi päärakennus 1800-luvun puolelta sijoittuu alueen pohjoisosaan, hieman isoajakartan osoittaman tontin ulkopuolelle. Uusrenessanssienhenkisen rakennuksen katolla on näyttävä torni (r1). Hirsirunkoiseen, luonnonkivien ja nurkkakivien varaan rakennetun vinkkelinavetta ja siihen alikulkukäytävällä yhdistetty pitkänurkkainen paritupa (r2) ovat vanhalla tontilla. Asuinrakennuksen keskellä on avokuisti, ulko-ovena paksuista lankuista tehty pariovi. Vanhat empireikkunat on säilytetty. Kulttuurihistoriallisesti arvokas asuinosa 1900-luvulla uudistettuine navettoineen on kaukaa 1800-luvun puolelta. Ilmeisesti rakennuskokonaisuus on osa entistä umpipihaa. Lisäksi vuoden 2017 lohkomisessa muodostettuun kiinteistöön kuuluu pellon reunassa sijaitseva pitkänurkkainen aitta (r3). Aitta on 1800-luvulta mutta tarkempi ikä ei ole tiedossa.

VALOKUVAT

KOHDE 6.2.	MATTILA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-418-2-8

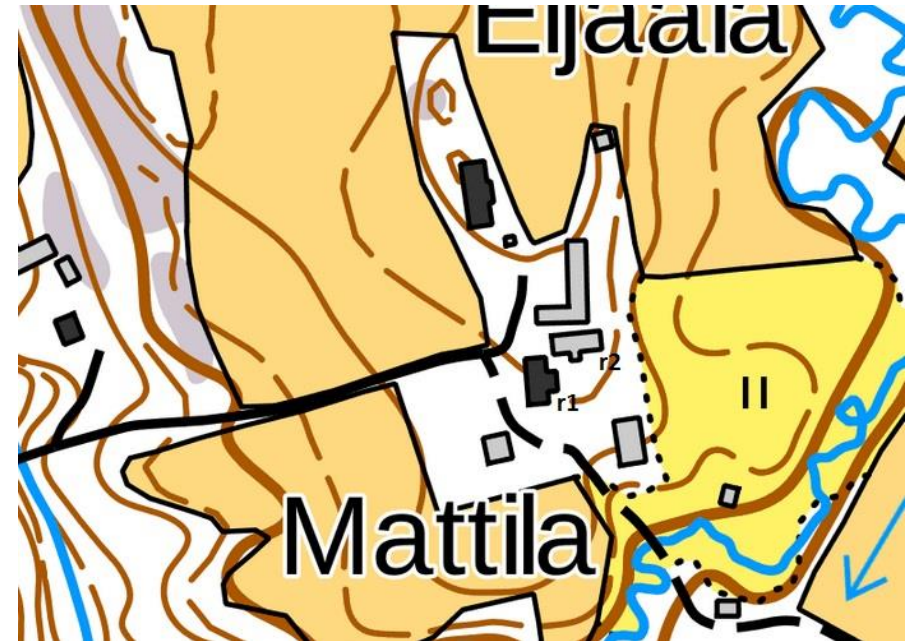
RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	kantatalo
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	pr 1899 (ktj)
Muutosvuodet	1950-l jälkeen
Rakennukset	päärakennus, asuinrakennus

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot asutushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut		isojaon aikaisella kantatalon taluskeskuksen pohjoispuolella isojakokarttaan merkityllä tontilla

KARTTAOTE

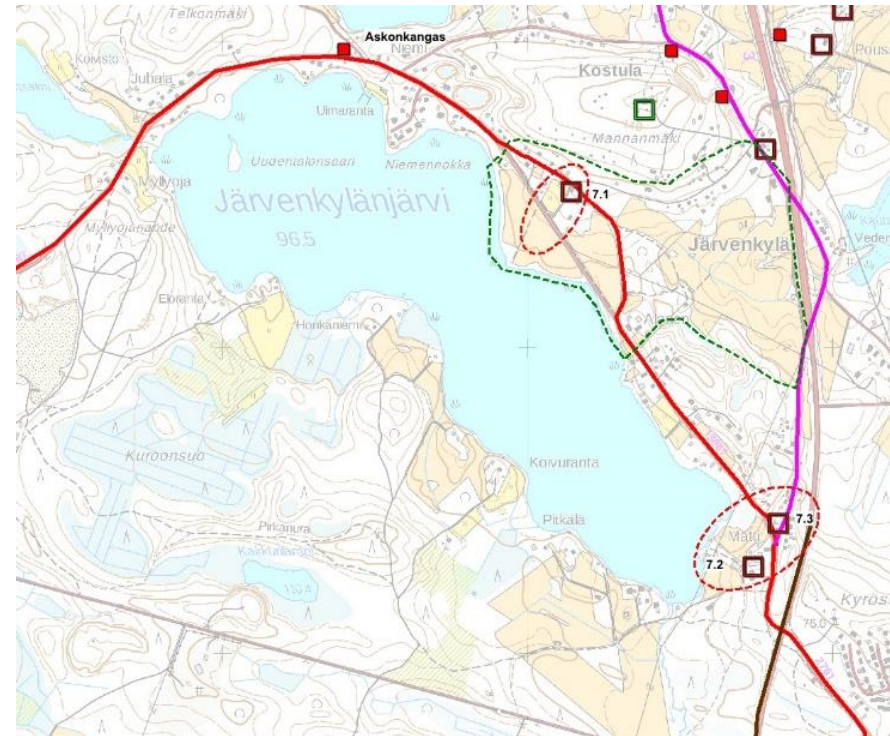
KUVAUS

Mattila on Myllymäen kylän kantatalo, jonka taluskeskus sijaitsee isojaon aikaisella tontilla. Päärakennus (r1) on 1800-1900-lukujen taitteesta todennäköisesti 1900-luvun puolivälin tietämillä kunnostettuna. Kuisti on lisätty myöhemmin. Toinen asuinrakennus (r2) lienee siirretty nykyiselle paikalleen vuoden 1959 jälkeen, sillä sen ajan kartalla rakennus ei vielä näy. Sen sijaan pihan itäreunalla ollut rakennus on poissa. Rakennus on maalaamaton, hirsirunkoinen, tasanurkkainen ja ilmeisesti alun perin rakennettu 1800-luvun puolella. Lisäksi pihassa on kaksi ulkorakennusta.

KOHDE 7	JÄRVENKYLÄ	
Alue		
		
ALUETIEDOT		
Aluetyyppi	viljelymaisema, joki- ja järvimaisema, taajamamaisema, metsämaisema, liikenneympäristö, kylämaisema	
Ominaispiirteet, ilmiöt	talonpoikaiskulttuuri, liikennekulttuuri, omakotiasutus	
Säilyneisyys	Muuttunut agraarimaisema, historiallinen kerroksisuus	
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT		
Arvoluokka	II	Historialliset arvot asutushistoriallinen, toimintahistoriallinen
		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen, historiallinen kerroksisuus
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot Inventoidut kohteet sijoittuvat nauhamaisesti rakennetun Vesajärventien sekä Vesajärventien ja Kostulantien risteuksen tuntumaan ja ovat kulttuurihistoriallisesti merkittävin osa historiallisesti kerroksista maisematienvartta. Kylätontilta lähtevän, harjua seuraavan tielinjan (Mannanmäentie) varrella on säilynyt yksittäistä pienasutusta.
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset Vesajärventienvarren historiallisesti kerroksinen asutus pihoineen ja puutarhoineen on osa järvenrantaa pitkin kulkevaa muutosherkkää tienvarsimaisemaa
Arvojen perustelut	Historiallinen kerroksisuus, vanhalla kylätontilla edelleen vähäistä asutusta, vanhoja tielinjoja, kotipelto sekä kauan sitten tyhjentyneet tontit ennallaan, Vesajärventien varren nuorempi omakotiasutuksen,	

	viljelymaiseman sekä järvinäkymän muodostama miljöökokonaisuus, Vesajärventien ja Nuutinmutkantien maisemallinen solmukohta
Suosituks	Ominaispiirteiden ja arvojen huomioiminen aluetta kehittäessä, erit. kylätontin seutu, Vesajärventien-Nuutinmutkantien risteuksen seutu.

Kohteet: 7.1. Järvenkylän vanha kylätontti, 7.2. Matti, 7.3. Ritämäki. Sininen viiva kaava-alueen rajaus, vihreä katkoviiva Järvenkylän kulttuurimaiseman rajaus, punainen katkoviiva kulttuurimaiseman solmukohdat, historiallinen ryhmäkylän tontti ja tienristeys. Punainen viiva keskiaikaisen Kangastien linjaus, violetti viiva Ikaalistentien, 1700-luvun linjaus.

ALUEEN KUVAUS

Järvenkylän kulttuurimaisemaa hallitsee kylän itäpäässä sijaitseva Järvenkylänjärvi. Pääosa kylän asutuksesta keskittyy kylän itäosaan järvenrantaa pitkin kulkevan nykyisen Vesajärventien varteen ja järven tuntumaan sekä siitä ylöspäin nousevan harjunsuuntaisen vanhan kylätien varrelle. Vanha kylätontti sijaitsee järven keskivaiheilla, harjun juurella. Sen länsipuolelle, kylän vanhojen kotipeltojen yli, avautuu näkymä Järvenkylänjärvelle. Pois siirtyneiden talouskeskusten paikat ovat jääneet rakentamattomiksi. Järvenkylän taloilla oli yhteensä 25 torppaa, joista viisi oli yhteisiä. Torpista 16 itsenäistyi vuoteen 1930 mennessä.

Vanhan kylätontin alueesta tehtiin kiinteistökohtaisen kohdeinventoinnin sijaan kokonaisuus nimeltä *Järvenkylän vanha kylätontti*. Kylätontilla sijaitsivat isojaon aikaan 1843 kuuden kantatalon talouskeskukset, joiden läpi kulki vanha kylätie nykylinjauksia mukailien. Jäljellä on enää Yliperttalan sekä Heiskan/ Heiskalan rakennuksia, joita kehystää vanha kotipelto ja tielinjaukset sekä kylätontin kaakkoisnurkassa katajaketo mahdollisesti paikalla sijainneiden rakennusten kohdalla. Neljän talon, Alasen, Alaperttalan, Matin sekä Hollon talouskeskukset siirtyivät pois kylätontilta ehkä jo 1800-luvun puolivälissä tapahtuneen tulipalon jälkeen. Alasen talouskeskus rakennettiin uudelleen vähän kylätontin eteläpuolelle ja Matin/ Nuutin talouskeskus nykyisen Vesajärventien ja Nuutinmutkantien risteykseen.

Matin/ Nuutin kantatalon talouskeskus lienee siirretty samaan paikkaan yhdessä Alaperttalan kanssa tai ne on yhdistetty myöhemmin. Vuonna 1932 taloilla oli sama omistaja, ja talojen päärakennukset sijaitsivat vastakkain samassa pihapiirissä. Niistä on jäljellä enää Matin näyttävä uusrenessanssihenkinen asuinrakennus sekä vanhoja talous- ja tuotantorakennuksia.

Nuutinmutkantien päässä sijaitseva pientaloalue käsittää 1900-luvun alkupuolen asuinrakennuksia sekä vanhimpana maaseudun pienasumista edustavan *Ritamäen* lohkotilan pihapiirin joka inventoitiin.

Kylätontin ja Telkontien risteuksen väliin jää uusi omakotialue. Telkontien ja Vesajärventien risteyksestä pohjoiseen kuljettaessa tien varrella sijaitsevat mm. Heiskalasta 1939 muodostettu Kotiranta ja Kotirannasta vuonna 1950 lohkottu Lahdensivu. Lisäksi tien varteen on 1980-luvulla siirretty entinen Kyröskosken tehtaan huvila *Askonkangas*. Tehtaan työväen asuinalueita purettiin 1980-luvulla ja mm. Petsamon alue ja Selvaaginmäen juurella sijainneet työväen

asuinrakennukset purettiin tai myytiin pois siirrettäviksi. Myös tehtaan läheisyydessä sijainnut huvila-alue purettiin uusien tehdasrakennusten alta ja yksi huviloista pystytettiin nykyiselle paikalleen alkuperäiseen asuunsa.

JÄRVENKYLÄN TONTIT JA TIELINJAT ISOJAON AIKAAN 1843

A Hollo, B Knuutila (Nuuti eli Matti), C Ylipertala, D Alaperttala, E Alanen, F Heiskala

Vanhalla kylätontilla sijaitsee Heiskalan ja Yliperttalan rakennuksia. Muiden talojen tontit ovat jääneet tyhjilleen ilmeisesti jo 1800-luvulla

Yläkuvassa Ritämäki Nuutinmutkantien pientaloalueella. Alla entinen Laalahdesta purettu Kyron huvila nykyisessä paikassaan Vesajärventien varrella

KIRJALLISUUS JA LÄHTEET:

Hämeenkyrön historia II ja III

Suullisia tietoja Jouko Hannu 18.7.2017

KOHDE 7.1.	JÄRVENKYLÄN VANHA KYLÄTONTTI
kiinteistö	Yliperttala, Heiskala
KIINTEISTÖTUNNUS	108-408-4-115, 108-408-2-137

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	kantatalo
Nykykäyttö	asuminen, muu käyttö
Valmistumisvuosi	
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus, ulkorakennus, aitta

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	II	Historialliset arvot asutushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot historiallinen kerroksisuus Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut		Isonjaon aikaisella kylätontilla kahden kantatalon rakennuksia, Yliperttalan päärakennus 1800-1900-luvun taitteesta 1900-l puolivälin tietämillä kunnostettuna ja Heiskalan vanha aitta sekä ulkorakennus, muut tontit tyhjiillään, kylätonttia ympäröivät pellot säilyneet rakentamattomina

KARTTAOTE

KUVAUS

Isonjaon aikaan 1843 kuuden kantatalon asuintonteista muodostunut ryhmäkylä sijoittui harjun juureen, kylän läpi kulkevan tien molemmin puolin. Vanha tielinjaus mutkitteli tonttien välitse nykyisellä paikallaan haarautuen Yliperttalan kohdalla rannan suuntaan ja Nuutin kohdalla Mannamäen suuntaan. Pellot ulottuivat kylätontin eteläpuolella Järvenkylänjärven rantaan asti. Taloilla oli yhteensä 22 torppaa, joista vanhimmat olivat Hollon ja Alaperttalan vuonna 1835 perustetut torpat. Viimeisen torpan perusti Alanen vuonna 1904. Lisäksi Järvenkylän taloilla oli viisi yhteistä torppaa, joista vanhin oli vuonna 1788 perustettu Skraatarla. Torpista 16 itsenäistyi vuosien 1908-1930 välisenä aikana. Kylätontin alueella on nykyisin jäljellä enää kahden kantatalon rakennuksia. Muut tilat ovat siirtyneet kauemmas eri aikoina tai lakanneet olemasta vanhalla nimellään. Nuuti/Matti ja Alanen siirtyivät nykyisiin paikkoihinsa mahdollisesti 1800-luvun loppupuolella. Alaperttalan asuinrakennus on merkitty Matin päärakennusta vastapäätä vuoden 1932 valokuvassa. Talon vanhan tontin paikalla on nykyisin ulkorakennus ja lounaispuolella siitä muodostettu asuinkiinteistö.

Edelleen vanhalla kylätontilla sijaitsevan Yliperttalan pihapiiriin kuuluu päärakennus (r1) todennäköisesti 1900-luvun taitteen tietämillä 1900-luvun puolivälin paikkeilla nykyasuunsa muutettuna.

Yliperttalan länsipuolella sijainneella Heiskalan tontilla on nykyisin ulkorakennus sekä Järvenkyläntien varrella, maisemallisesti merkittävä pitkänurkkainen aitta (r2). Kylätonttia ympäröineet vanhat pellot (r3) ovat edelleen rakentamattomia, paikoin niittyinä, paikoin viljelykäytössä.

VALOKUVAT

KOHDE 7.2.	MATTI
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-408-1-70

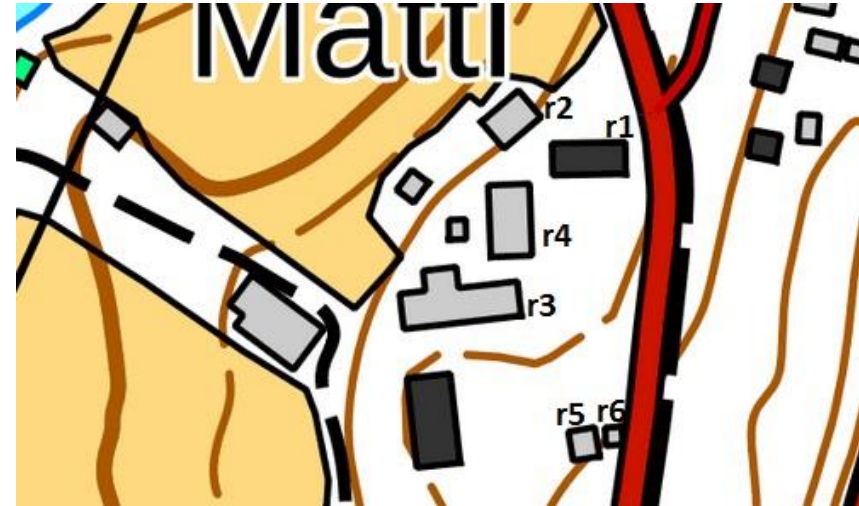
RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	kantatalo
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1800-l
Muutosvuodet	
Rakennukset	vanha päärakennus, 3 talousrakennusta, 2 aittaa

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot asutushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen, maiseman solmukohta
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta: vanha pihapiiri
Arvojen perustelut		1800-luvulla nykyiselle paikalleen siirretty kantatalon talouskeskus on säilyttänyt vanhan asunsa, rakennuskanta päärakennus 1800-1900-luvun taitteen asussa, ulkorakennuksia, kaksi pitkänurkkaista aittaa

KARTTAOTE

KUVAUS

Matti eli Nuuti (isojakokartassa 1843 Knuutila) siirtyi nykyiseen paikkaansa Järvenkylän vanhalta kylätontilta 1800-luvun puolivälin jälkeen. Tontti on näkyvissä mm. Senaatinakartalla v. 1910. Suuren maatilakirjan vuoden 1932 valokuvassa Matin pihapiiriin on yhdistetty myös Alaperttalan rakennuksia. Alaperttala kuului samalle omistajalle ja lienee yhdistetty Nuutin/Matin kiinteistöön jo kauan sitten. Matin pihapiiri käsittää sekä uudemman päärakennuksen että sen pohjoispuolella sijaitsevan alueen, jonka pohjoisreunalla sijaitsee Matin vanha päärakennus. Alaperttalan asuinrakennus sijaitsi sen eteläpuoleisella nykyisin tyhjällä nurmialueella. Rakennus on kuitenkin purettu aikaa sitten, eikä esiinny enää 1950-luvun kartalla.

Matin vanha päärakennus (r1) saattaa olla 1800-luvun puolelta, ja edustaa tyyliään 1900-luvun taitteen uusrenessanssienkistä talonpoikaisrakentamista. Sen pohjoispuolella on pitkänurkkainen ulkorakennus (r2), pihapiirin länsireunalla pitkä talousrakennus (r3) ja etelä- ja länsireunaa reunustava vinkkelinmallinen navetta/talli/suuli (r4). Lisäksi pihapiirin eteläisimmän sisääntuloportin kohdalla on kaksi pitkänurkkaista aittaa (r5 ja r6). Pihapiiriä reunustaa tien puolelta tiivis korkea kuusiaita, joka näkyy matalana jo vuoden 1932 kuvassa. Pihapiiri muodostaa kyläkuvallisesti arvokkaan, ehyen kokonaisuuden Järvenkyläntien ja Kostulantien risteykseen.

VALOKUVAT

Alakuvassa Nuuti eli Matti oikealla ja Alaperttala vasemmalla vuonna 1932. Alaperttala on purettu aikaa sitten. Oikealla ylhäällä rakennukset 3 ja 4. Alla rakennukset 4 ja 2.

KIRJALLISUUS:

Hämeenkyrön historia II, s. 427

Matti/ Nuuti. Maatalousmuseo Sarka - Sukutilat webissä. Suuri maatilakirja III

<http://sukutilat.sarka.fi/>

KOHDE 7.3.	RITAMÄKI
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-408-2-48

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	
Valmistumisvuosi	1916 tai ennen
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	II
	Historialliset arvot asutushistoriallinen
Kohde	Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen, historiallinen kerroksisuus Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen, osa Vesajärventien – Kostulantien risteyksen asutusta, solmukohta Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut	vuonna 1916 Matin talouskeskuksen läheisyyteen muodostetun maaseudun pienasumuksen päärakennuksen julkisivuissa nähtävissä eri aikojen muutosvaiheita.

KARTTAOTE

KUVAAUS

Ritamäen kiinteistö muodostettiin Järvenkylän Heiskan talosta vuonna 1916. Pihapiirin rakennuskanta on viimeistään tuolta ajalta mutta asuinrakennus saattaa olla vanhempikin. Rakennusta on kunnostettu ainakin 1900-luvun puolivälissä ja loppupuolella.

VALOKUVAT

KOHDE 8	KOSTULA
Alue	

ALUETIEDOT

Aluetyppi	agraarimaisema, joki- ja järvimaisema, liikenneympäristö, metsämaisema, kylämaisema
Ominaispiirteet, ilmiöt	talonpoikaiskulttuuri, vanhat tiet, sisällissodan taistelupaikka, nähtävyydet, historiallinen kerroksisuus
Säilyneisyys	isoajan aikaiset kantatalojen tontit asuttuina ja pellot viljelykäytössä, torppa- ja mäkitupa-asutus, muistomerkit. Valtatien rakentaminen 1950-luvulla ja uudistaminen 2000-luvulla ovat jakaneet kylämaiseman kahtia.

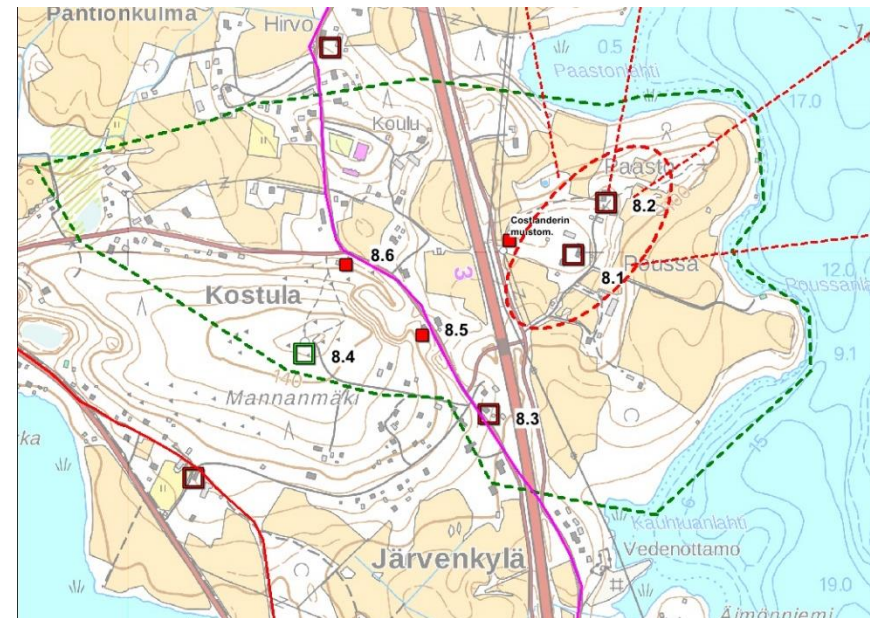
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	<p>Historialliset arvot asutushistoriallinen, sosiaalihistoriallinen, aatehistoriallinen, henkilöhistoriallinen</p> <p>Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen, historiallinen kerroksisuus</p> <p>Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot (aluerakenne, näkymät, liittyminen ympäristöön)</p> <p>Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta - avoin viljelymaisema, talonpoikaisasutus,</p>
Arvojen perustelut		hyvin säilynyt isoajanaikaisen kylätontin seutu kahden kantatalon talouskeskuksineen puistomaisen pihapiirin kehystämänä, alueella koulumestari Malakias Costianderin synnyinpaikka huomattava järvinäkymä Paaston- ja Poussanlahdelle, maaseudun pienasutusta, kansalaissodan tapahtumapaikka

Suosituksset

Alueen ominaispiirteet ja arvot huomioiva kehittäminen ja uudisrakentaminen, rakennustapaohjeet.

Kohteet: 8.1. Poussa, 8.2. Paasto, 8.3. Soukko, 8.4. Mannanmäen näkötorni, 8.5. Lehtonen, 8.6. Kujansuu. Vihreä katkoviiva Kostulan kulttuurimaiseman rajaus, punainen katkoviiva kulttuurimaiseman solmukohta, historiallinen ryhmäkylä ja näkymät. Punainen viiva keskiaikaisen Kangastien linjaus, violetti viiva Ikaalistentien, 1700-luvun linjaus.

ALUEEN KUVAUS

Kostulan inventointialue sijoittuu Kolmostien molemmin puolin jakautuen kahdeksi erilliseksi alueeksi. Kylä rajautuu pohjoisessa Pyöräniemen ja Hirvolan, lännessä ja etelässä Järvenkylän kylään sekä idässä Kirkkojärveen. Maisemallisesti kylän itäpuoli muodostuu kumpuilevista viljelymaisemista ja rantapelloista, joiden keskellä kantatalojen asuintontit sijaitsevat isoajan aikaisilla paikoillaan, Paastonlahden ja Poussanlahden rannan tuntumassa. Vanhoja tilusteitä on käytössä kylätonttien alueella. Näkymät kantavat Kyrösjärven yli Urjaisten ja Osaran kylien rannoille, Isosaareen ja kaakossa Viljakkalaan asti.

Kylän länsipuolella maisema on rikkonaisempaan ja metsäisempää ja rakennuskanta asettuu nauhamaisesti Kostulantien – Telkontien varteen sekä harjun rinteille. Kostulantien varrella on säilynyt pienasutusta, lohkotiloja sekä talojen torppia ja mäkitupia eri aikoina muutettuna ja kunnostettuna. Myös Kostulan nykyisin lakkautettu koulu sijaitsee kylän länsilaidalla. Vanha koulurakennus on purettu. Kostulasta inventoitiin yhteensä kuusi kohdetta.

Kantatalojen asuintontit muodostivat isojaon aikaan koillis-lounaissauntaisen nauhamaisen kokonaisuuden. Koilliskulmassa sijaitsi Paasto, keskellä Poussa ja lounaassa Hannu. Taloista Hannu liitettiin Poussaan 1924 ja vanhan kylätontin paikka on nykyisin tyhjillään. Poussan ja Paaston vanhat tontit ovat sen sijaan edelleen rakennettuja.

Poussan pihapiiri muodostama laaja kokonaisuus käsittää niin Poussan kuin entisen Hannun talouskeskusten alueen, ja kokonaisuutta kehystää puisto. Pihapiiriin tullaan Vanha Poussantietä koivukujaa pitkin lounaan suunnasta, päärakennus vuodelta 1918 sijoittuu alueen pohjoisreunalle. Sen läheisyydessä on lisäksi toinen asuinrakennus 1900-luvun alkupuolelta. Pihapiirin itäpuolella, pienen pellon takana on vuonna 1948 rakennettu näyttävä, punatiilinen navetta ja sen eteläpuolella 1900-luvun alkupuolen asuinrakennus.

Paaston taloon kuljetaan kahta reittiä, Poussan alueen läpi isonjaon aikaista linjausta mukaillen sekä pohjoispuolelta kulkevaa reittiä, joka näkyy jo vuoden 1910 kartalla mutta ei ole vielä merkitty vuoden 1819 isojakokarttaan. Tien alkupäässä sijaitsee *koulumestari Malakias Costianderin muistomerkki*, joka kertoo hänen syntyneen Paaston talossa vuonna 1815 ja olleen muun toimintansa ohella Aleksis Kiven ensimmäinen opettaja ja lukkarin esikuva Seitsemässä veljeksessä. Paaston talouskeskus käsitti vuoden 1910 kartan mukaan kaksi vinkkelissä olevaa asuinrakennusta sekä talous- ja tuotantorakennuksia. Niistä jäljellä on enää asuinrakennukset, jotka lienee tuon ajan jälkeen yhdistetty toisiinsa nurkkakuistilla. Rakennukset lienevät 1800-luvun puolelta. Paaston alueelta avautuu näkymä Paastonlahdelle ja Hirvonniemeen

Kolmostien länsipuolelle sijoittuu lisäksi neljä kohdetta, joista *Lehtonen* on alun perin yhteismaalla sijainnut mäkitupa tms. maaseudun pienasutus, joka lohkottiin 1960-luvun alussa. Luonnonkiville perustettu hirsirunkoinen päärakennus on rakennettu ennen vuotta 1910.

Kujansuun kiinteistö on Lehtosen lailla entinen mäkitupa tai muu maaseudun pienasutus, joka muodostettiin vuonna 1914 Lähteenmäen samana vuonna

itsenäistyneen torpan maista. Kujansuun päärakennus sijaitsee nimensä mukaisesti nykyisin Tolkintienä tunnetun tien päässä, Kostulantien risteyksessä. Sen luonnonkiville perustettu, pitkänurkkainen, hirsirunkoinen päärakennus on osittain säilyttänyt vanhan asunsa. Risteyksen toisella puolella sijaitsevan Lähteenmäen kiinteistön torpan aikaiset rakennukset on purettu.

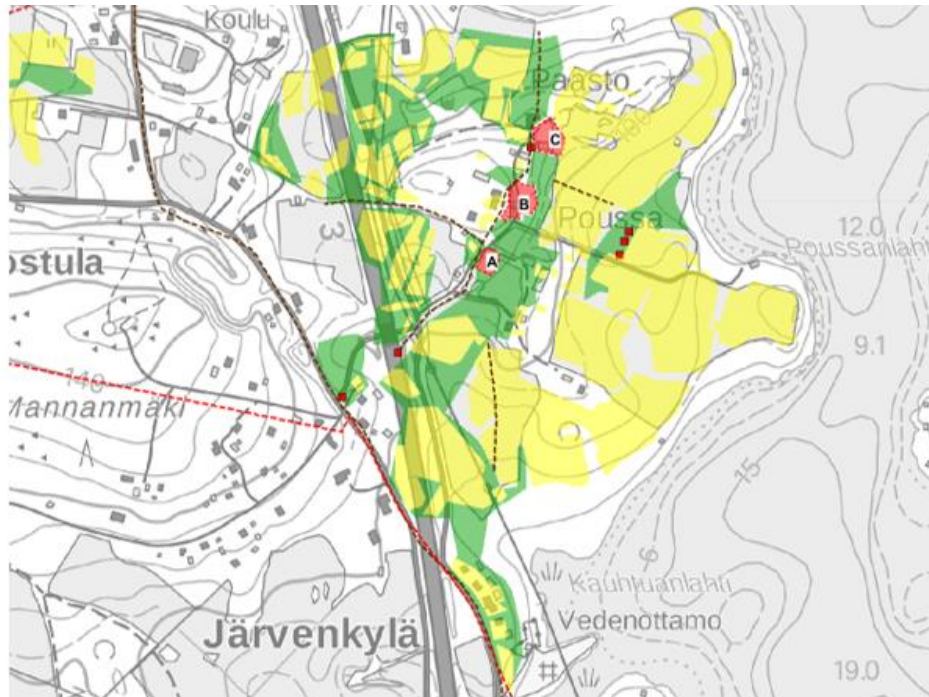
Mannanmäen näkötorni sijaitsee korkealla harjanteella, josta avautuu näkymä yli Hämeenkyrön Ikaalisten ja Viljakkalan suuntiin. Funktionalistinen rakennus valmistui sisällissodassa käytyjen Mannanmäen taistelujen muistomerkiksi vuonna 1938. Rakennus on lähes alkuperäinen. Se on nykyisin matkailukohde ja siinä toimii kesäkahvila. Ympäristö on rakentamaton metsäinen harju, jonka alapuolelle on muodostunut tiivistä asutusta. Harjun rinteiden alaosa inventoitiin *Soukon* kiinteistö, jonka todennäköisesti 1920-luvun tietämällä rakennettu päärakennus on alueella harvinainen, 20-luvun klassistishenkinen, aumakattoinen, kaksikerroksinen rakennus. Sen alkuperäinen tyyli on kunnostusten yhteydessä pääosin säilytetty. Kostulantien päässä sijaitseva pihapiiri näkyy Kolmostielle ja on maisemallisesti arvokas.

Historia: Kyrösjärvestä nousevan mäen harjalla olevassa Kostulan kylässä oli 1540-luvulla viisi taloa; Paasto, Poussa, Hannu, Huiku ja Reko. Niistä kaksi viimeistä liitettiin Hannuun ja Poussaan 1600-luvun alkupuolella. Kyläharju säilyi kolmen talon kylänä 1950-luvulle, jolloin Hannu liitettiin Poussaan. 1800-luvulla kylään syntyi pienasutusta, joka keskittyi kyläpeltojen itäpuolella kulkevan Ikaalisten maantien varteen. Kyläpellon itäpuolella kohoaa Mannanmäki, joka hallitsee Kyrösjärven ja Järvenkylänjärven välistä kannasta. Mäen molemmin puolin ovat vanhat maantiet, Kangastie ja Ikaalistentie. Suomen sisällissodassa punaiset ja valkoiset taistelivat strategisella paikalla sijaitsevan mäen hallinnasta maaliskuussa 1918. Veristen taisteluiden muistoksi rakennettiin Mannanmäen muistomerkkinä toimiva näkötorni 1938.

KOSTULAN TONTIT, PELLOT, NIITYT, KYLÄRAJA JA TIET VUONNA 1819

A:Hannu, B: Poussa, C: Paasto

Vasemmalla yllä yksityiskohta Malakias Costianderin muistomerkistä. Alla Kolmostie halkaisee Kostulan kylän ja on katkaissut kylänosien väliset liikenteelliset yhteydet

KIRJALLISUUS:

Hämeenkyrön historia II ja II

KOHDE 8.1.	POUSSA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	kantatalo
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1918
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus, 2 asuinrakennusta, navetta, sauna

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot asutushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen, olennainen osa Kostulan kulttuurimaisemaa, näkymä Poussanlahdelle
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset puistomainen ympäristö ja vanha aluerakenne pihapiireineen ja isojaon aikaisine peltoineen eivät kestä muutosta
Arvojen perustelut		isojaon aikaisen kylätontin tuntumassa sijaitsevan talonpoikaistalon puistomainen pihapiiri on säilyttänyt 1900-luvun taitteen ja alkupuolen asunsa,

KARTTAOTE

KUVAUS

Poussa on yksi kylän kolmesta kantatalosta, jonka nykyinen talouskeskus pihapiireineen muodostaa laajan isojaon aikaisen Hannun kylätontille asti levittäytyvän kokonaisuuden. Hannun tila liitettiin Poussaan vuonna 1924. Lisäksi Hannu-niminen kiinteistö liitettiin siihen vuonna 1964. Paaston vanha talouskeskus sijoittuu isojaon aikaisen tontin länsipuolelle. Sen pihapiiristä avautuu näkymä Poussanlahdelle ja kolmostielle. Pihapiiriä kehystää laaja puisto sekä koivukujanteet talouskeskukseen ja rantaan johtavien teiden varsilla. Isojaon aikaista tielinjaa paikoin mukaileva tie on edelleen havaittavissa käytöstä poistuneena yksityisenä väylänä, joka kulkee pihapiirin ohi Paastolle. Lisäksi alueella risteilee uudempien tilusteiden verkosto. Poussalla ja Paastolla oli yksi yhteinen torppa, joka itsenäistyi vuonna 1924. Lisäksi sillä oli 1800-luvulla yksi torppa.

Poussan vanha päärakennus paloi sisällissodan taisteluissa tykkitulesta vuonna 1918. Uusi rakennettiin vanhan paikalle samana vuonna. Rakennus (r1) sijoittuu näyttävästi pitkäsivu Kyrösjärven suuntaisesti pihapiirin pohjoisreunaan. Pihapiirin luoteispuolella sijaitsee 1900-luvun alkuvuosikymmeninä rakennettu pienempi asuinrakennus (r2). Pihapiirin kaakkoispuolella on maisemallisesti

merkittävä punatiilirunkoinen navetta (r3) vuodelta 1948. Navetta sijoittui vuoden 1959 peruskartassa puoliksi Poussan ja Hannun kiinteistöjen alueelle. Koivukujan eteläpäässä on lisäksi pieni hirsirunkoinen rakennus (r4), joka on näkyvissä jo vuoden 1910 kartalla.

Poussaan nykyisin kuuluva entinen Hannun talo maineen liitettiin Poussaan jo kauan sitten. Hannu-nimisen kiinteistön talouskeskus liitettiin Poussaan vuonna 1964. Sen päärakennus on 1900-luvun alkupuolelta (r5).

VALOKUVAT

KIRJALLISUUS:

Hämeenkyrön historia II, s. 428

KOHDE 8.2.	PAASTO
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	

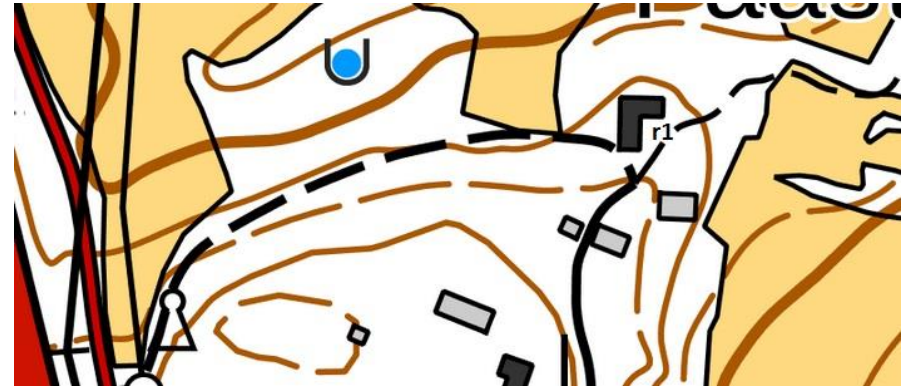
RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	kantatalo
Nykykäyttö	
Valmistumisvuosi	1800-l
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	II	Historialliset arvot asutushistoriallinen, henkilöhistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön maisemallinen, vanhat pellot sekä pihapiiri kylän historiallisen rakenteen olennainen osa
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset säilyttämisen kannalta pihapiirin vanhaa kunnioittava kunnostus tärkeää
Arvojen perustelut		kantatalon talouskeskus sekä osa talon pelloista isojaon aikaisella paikalla, koulumestasi Malakias Costianderin synnyinkoti

KARTTAOTE

KUVAUS

Paastonlahden läheisyydessä sijaitsevan Paaston talo on yksi Kostulan kolmesta isojaon (1819) aikaisesta kantatalosta. Talolla oli yksi torppa, joka itseenäistyi vuonna 1927. Lisäksi sillä oli Poussan kanssa yhteinen torppa, joka itsenäistyi vuonna 1924. Talon itäpuolella sijaitsevat isojaon aikaiset pellot ovat edelleen viljelykäytössä, länsipuolella sijainneet niityt ja pienet peltoplāntit ovat metsittyneet. Isojaon aikainen tie talon pihaan kulki Poussan tontin itäpuolelta mutta jo 1910 kartalla näkyy tontille lännen suunasta johtava tie, jonka alkupäähän on 1980-luvulla pystytetty muistomerkki talossa syntyneen koulumestarin, opettajan ja kääntäjän Malakias Costianderin (1815-1870) muistoksi.

Costiander vietti lapsuutensa ja nuoruutensa Hämeenkyrössä mutta opiskeltuaan Porin triviaalikoulussa ja Turun lukiossa, hän suoritti elämäntyönsä Nurmijärvellä opettajana. Hän oli Aleksis Kiven ensimmäinen opettaja, ja vaikutti Kiven pääsyyn Helsinkiin kouluun. Costianderia pidetään Seitsemän veljeksien lukkarin esikuvana. Costianderin asuintalo Nurmijärvellä on edelleen jäljellä ja hänelle kuulunutta esineistöä on tallennettu Nurmijärven museoon.

Paaston talouskeskus sijaitsee edelleen samoilla paikkeilla kuin isojaon aikaan. Pihapiirin länsi- ja pohjoisreunaa rajaa suuri, vinkkelin mallinen päärakennus (r1) todennäköisesti vanhimmilta osiltaan viimeistään 1800-luvulta. Lisäksi pihan reunamilla on tuotanto- ja ulkorakennuksia. Vanha tielinja kulkee edelleen Poussalta pihan läpi tontin koillispuolelle.

VALOKUVAT

KIRJALLISUUS:
Hämeenkyrön historia II, s. 428

Koulumestari Malakias Costiander (1815-1870)
http://www.nurmijarvi.fi/vapaa-aika_ja_kulttuuri/museo/nurmijarven_historiaa/merkkihenkilöitä_nurmijarven_historiasta/costiander

KOHDE 8.3.	SOUKKO
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-411-3-155

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1920-l (arvio)
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus + ulkorakennus

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot elinkeinohistoriallinen, entinen kauppa
Kohde		Rakennushistorialliset arvot ainutlaatuinen alueella
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen, maisemallinen – näkymä
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta, tyylinmukainen kunnostus ja ylläpito
Arvojen perustelut		1920-luvun klassistishenkisen, alueella ainutlaatuisen rakennuksen alkuperäinen tyyli säilytetty

KARTTAOTE

KUVAUS

Soukon kiinteistöala muodostettiin vuonna 1963 ja lohkomisen suoritettiin vuonna 1972 Kyröskosken Vesihuolto Oy:lle kuuluneesta alueesta. Rakennuksessa on toiminut kauppa. Nykyisin se on asuinkäytössä. Kiinteistö sijoittuu Kostulantien varteen maisemallisesti merkittävälle paikalle kolmostien läheisyyteen. Kiinteistö käsittää asuinrakennuksen sekä ulkorakennuksen. Päärakennus (r1) on aumakattoinen, puolipyöreän lapeikkunoin varustettu, 20-luvun klassistishenkinen asuinrakennus, jossa on kaksi kerrosta. Vuoraus ja ikkunalistoitus on uudistettu jossain vaiheessa. Lisäksi pihapiirissä on 1900-luvun alkupuolella rakennettu ulkorakennus /sauna.

VALOKUVAT

Kuva Soukon päärakennuksesta kaupan aikaan 1900-luvun puolivälin tietämillä. Kuva: Kyröskosken perinneyhdistyksen kokoelma

KOHDE 8.4.	MANNANMÄKI
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-411-3-31

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	muistomerkki, matkailu
Valmistumisvuosi	1938
Muutosvuodet	
Suunnittelija	urakoitsija: L.E. Kivimäki
Rakennukset	näkötorni
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
	Historialliset arvot aatehistoriallinen
Kohde	Rakennushistorialliset arvot rakennustaiteellinen
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön näkyvät harjun laelta
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut	Vuoden 1918 Mannanmäen taisteluiden muistoksi valkoisten pystyttämä, funktionalistiinen rakennus on säilyttänyt alkuperäisen asunsa

KARTTAOTE

Kuvaus

Hämeenkyrön kunnan omistuksessa oleva Mannanmäen kiinteistö muodostettiin Hannusta jo vuonna 1928. Sille pystytettiin vuonna 1938 kansalaissodan Mannanmäen taisteluiden (14.-24.3.1918) muistomerkiksi näkötorni. Suunnittelijana toimi ilmeisesti kyröskoskelainen L.E. Kivimäki, joka urakoi tornin. Tyyliltään rakennus edustaa ajalleen tyypillistä yksinkertaista funktionalismia. Torni toimi sota-aikana ilmavalvontatornina. Nykyisin se on matkailukohde sekä kesäkahvila.

VALOKUVAT

KIRJALLISUUS:
Hämeenkyrön historia III, s. 358

KOHDE 8.5.	LEHTONEN
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-411-5-0

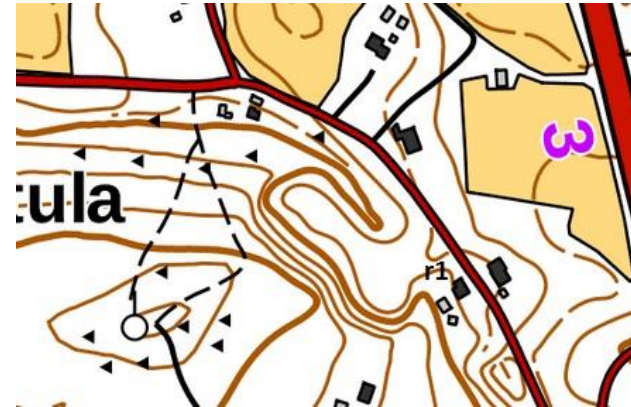
RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	mäkitupa(?)
Nykykäyttö	
Valmistumisvuosi	ennen vuotta 1910
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus, ulkorakennus

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	II	Historialliset arvot sosiaalihistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvaliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut		maaseudun pienasumus osin vanhassa asussa kyläkuvallisesti merkittävällä paikalla

KARTTAOTE

KUVAUS

Lehtosen asuinrakennus sijaitsi vuoden 1910 kartalla yhteismaa-alueella. Kiinteistö on merkitty kiinteistörekisteriin vuonna 1963. Siihen kuuluu viimeistään 1900-luvun alkuvuosina rakennettu, luonnonkiviperustalle rakennettu, hirsirunkoinen pienasumus, mahdollisesti mäkitupa tms. Sen rakennusperinteinen asu ja luonne maaseudun jo harvinaistuneena pienasumuksena on osin säilytetty kunnostusten yhteydessä. Kiinteistö sijaitsee kyläkuvallisesti tärkeällä paikalla Kostulantien varrella.

KOHDE 8.6.	KUJANSUU
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-411-3-110

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	mäkitupa?
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1800-l
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus, ulkorakennus

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot sosiaalihistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot maaseudun pienasumus, harvinaistunut rakennusperinteinen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen, vanha tielinja
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset kunnostus ja ylläpito vanhaa tyyliä kunnioittaen
Arvojen perustelut		Lähteenmäen torpasta sen itsenäistymisvuonna erotettu kiinteistö, jonka maaseudun pieneläjille tyypillinen, nykyisin harvinaistunut asuinrakennus säilytetty pääosin vanhassa asussa

KARTTAOTE

KUVAUS

Hannun talon Lähteenmäen torpan mailta sen itsenäistymisvuonna 1914 muodostettu kiinteistö sijaitsi vuoden 1910 kartan mukaan vastapäätä Lähteenmäen torpaksi merkittyä pihapiiriä, toisella puolella nykyistä Kostulantietä. Vanhassa kartassa Kujansuuhun kuului nykyisen asuinrakennuksen lisäksi vinkkelin mallinen ulkorakennus, joka lienee myöhemmin purettu. Kiinteistöön kuuluu pitkänurkkainen, mahdollisesti ylös asti salvottu, nurkkakiville perustettu asuinmökki (r1) todennäköisesti 1800-luvun puolelta, jonka vanha asu on pääosin säilytetty. Nimi Kujansuu kuvastaa paikan sijaintia teiden yhtymäkohdassa. Pihapiiri on maisemallisesti merkittävällä paikalla.

VALOKUVAT

KOHDE 9	HIRVOLA
Alue	

Vanhaa kulttuuriperintöä edustavat tiemaisemaa kehystävät Klemolan päärakennus ja vilja-aitta. Tiemaisemaan rajautuneet pellot ovat alkaneet osin metsittyä, kantatalojen asema peltovainioiden välissä on osin jo kadonnut.

ALUETIEDOT

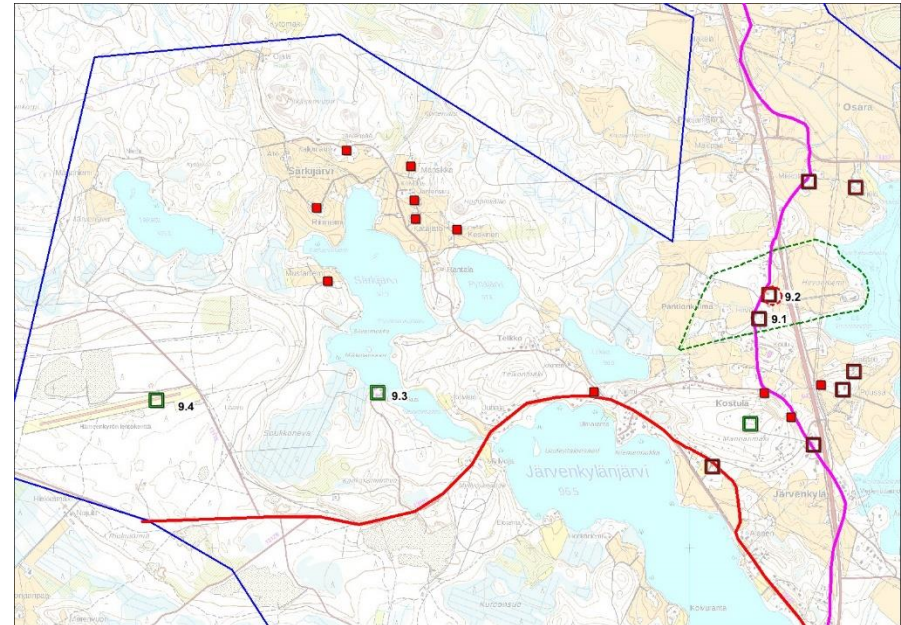
Aluetyppi	agraarimaisema, kylämaisema
Ominaispiirteet, ilmiöt	viljelysmaisema, nauha-asutus, vanha kylätontti
Säilyneisyys	1800-luvun talonpoikaisasutusta vanhan kylätontin tuntumassa, 1900-luvun alkupuolen pienasumuksia kylätontin pohjoispuolella

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	II	Historialliset arvot
		asutushistoria, tiehistoria
		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot kyläkuvallinen, Kostulantienvarren nauha-asutus, historiallinen kerroksisuus, näkymä kolmostieltä Klemoon, Klemosta Osaran-Pyöräniemen peltoaukealle ja Paastonlahdelle
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset avoin peltomaisema ei kestä muutosta, säilymisen uhkana maatalouden hiipuminen Kestää muutoksia, raitin rakenne ja ominaispiirteet huomioitava, näkymät peltomaisemaan tulisi säilyttää.
Arvojen perustelut		Vanhan kylätontin tuntumassa, maisemallisesti merkittävässä paikassa säilynyt kantatalojen talouskeskusten talonpoikaista rakennuskantaa 1800-

	luvulta sekä pohjoispuolella kylän pienasutusta, jonka maisemallinen yhtenäisyys on rikkoutunut uuden valtatie 3. kehittämisen yhteydessä. Muuten tiemaiseman rakennuskanta pääosin uudistunut.
Suosituks	Kantatalojen talouskeskusten näkyvä asema tie- ja viljelymaisemassa tulisi säilyttää.

Kohteet: 9.1. Hirvo, 9.2. Klemo, 9.3. Lund, 9.4. Hämeenkyrön lentokenttä. Vihreä katkoviiva Kostulan kulttuurimaiseman raja, punainen katkoviiva kulttuurimaiseman solmukohta, historiallinen ryhmäkylä. Punainen viiva keskiaikaisen Kangastien linjaus, violetti viiva Ikaalistentien, 1700-luvun linjaus.

ALUEEN KUVAUS

Hirvolan rekisterikylä levittäytyy kapeana kiilana nykyisen kolmostien molemmin puolin rajautuen pohjoisessa Pyöräniemeen, etelässä Kostulaan ja idän puolella Kyrösjärven Aninkaisten- ja Paastonlahteen. Kylän nykyinen asutus on keskittynyt nauhamaisesti vanhan Ikaalisten maantien, nykyisen Kostulantien varteen sekä peltomaille. Rakennuskanta on ajallisesti eri-ikäistä, kylän vanhojen kantatalojen ja pienasutuksen lisäksi on uudempaa omakotirakentamista. Pellot kehystävät

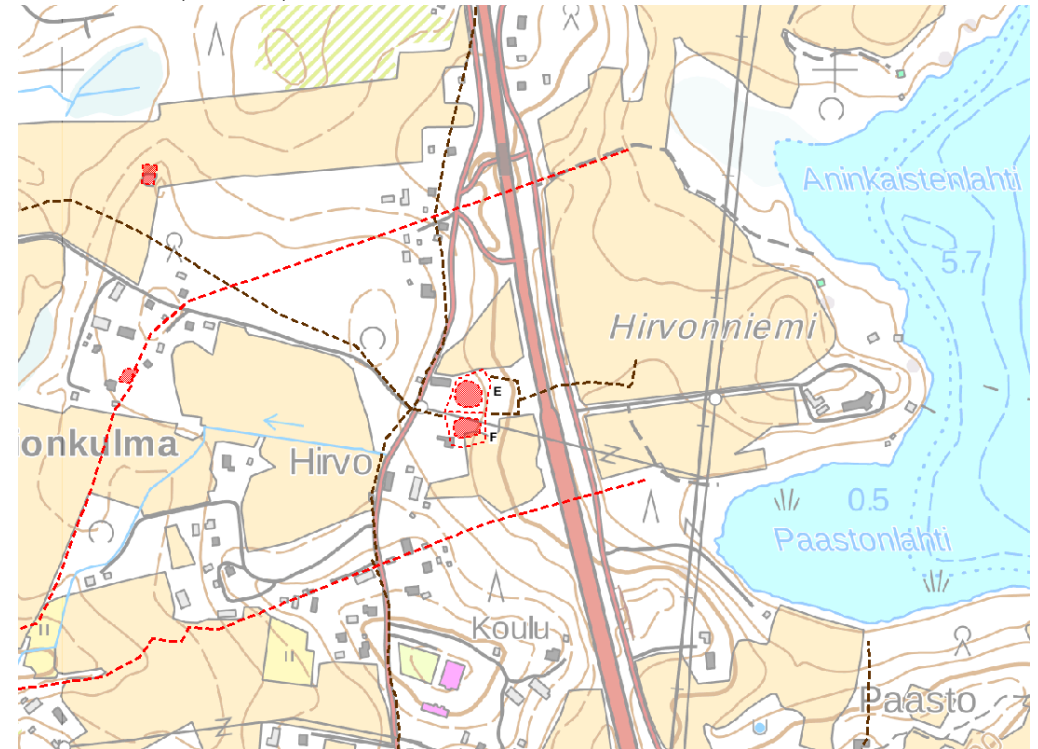
asutusta. Hirvolasta inventoitiin neljä kohdetta, kylän kantatalot Klemo ja Hirvo sekä Särkijärven leirikeskus, Lund ja lentokentän vanhin osa, jotka kummatkin on lohkottu Klemosta. Klemon nykyinen talouskeskus sijoittuu hieman vanhan kylätontin länsipuolelle ja käsittää 1800-luvun pitkänurkkaisen, hyvin perinteisen asunsa säilyttäneen asuinrakennuksen sekä Kostulantien toisella puolella sijaitsevan pitkänurkkaisen aitan. Muut pihapiirin rakennukset on purettu. Hirvon talouskeskus sijoittuu isojaon aikaisen Eskon kantatalon asuintontin lounaispuolelle, tontin ulkopuoliselle alueelle mudostaen avoimen neliöpihan, todennäköisesti 1800-1900-lukujen taitteesta. Lähiaikoina kunnostettu päärakennus sijoittuu tontin länsireunalle, pitkäsivu tiensuuntaisesti, talousrakennus tontin itäreunalle ja pitkänurkkainen hirsirakennus pohjoisreunalle. Kostulantien toisella puolella on pitkänurkkainen aitta. Kostulantien pohjoispäässä on lisäksi 1900-luvun alkupuolen asutusta tiiviinä muutaman pihapiirin ryhmänä. Kylän ranta-alueella ei ole mökkiasutusta. Paastonlahden tuntumassa sijaitseva uuden valtatie rakentamisen aikainen entinen leirintäalue, Leiriranta, lohkottiin vuonna 1962 Ala-Hirvosta, ja on nykyisin yksityiskäytössä.

Kuvat: Näkymä Klemon tontilta Pyöräniemeen ja Osaran peltoaukealle.

Historia: Keskiajan lopulla Hirvolassa oli kolme taloa; Hirvo (eli Esko eli Marttila), Klemola ja Hirvoniemi, joka autioitui kuitenkin jo 1550-luvulla. Isojakokarttaan (1796) merkitty vanha kylätontti Klemo ja Esko-nimisten kantatalojen tontteineen sijaitsi nykyisen Hirvon ja Klemolan talojen pihapiirin reunalla.

HIRVON TALOT, TORPAT, TIELINJAT JA KYLÄRAJA 1796

Hirvon isojaon (1796) tiet, tontit ja kylärajat nykyykartalla, E= Klemola, F= Esko. Ruskea katkoviiva = kylätiet ja -polut. Punainen rasteri ja katkoviiva = asuintontit. ruskea katkoviiva = kylätiet ja polut. Punainen katkoviiva kylärajat, Hirvolan pohjoispuolella on Pyöräniemi ja eteläpuolella Kostulan kylä. Kylärajat päättyvät kohtaan, jossa rantaviiva oli 1790-luvulla.

KIRJALLISUUS:

Hämeenkyrön historia II, s. 426

KOHDE 9.1.	HIRVO
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-405-1-27

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	kantatalo
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1800-l
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus, talusrakennuksia

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	II	Historialliset arvot asutushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen (talusrakennukset ja aitta) Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut		kantatalon talouskeskus isojaon aikaisen tontin eteläpuolella, päärakennus 1800-luvulta lähiaikoina kunnostettuna, pitkä talouskeskus, pitkänurkkainen riihi ja aitta

KARTTAOTE

KUVAUS

Hirvon kantatalon talouskeskus sijaitsi isojaon aikaan Klemolan tontin eteläpuolella, josta se viimeistään 1800-luvun loppupuolella siirtyi hieman etelämmäksi nykyiselle paikalleen aivan Kostulantien tuntumaan. Hirvolla oli yksi torppa, joka itsenäistyi vuonna 1923. Talon pitkänurkkainen päärakennus (r1) on kunnostettu viime aikoina. Pihan toisella puolella on pitkä talusrakennus (r2) ja pihapiirin pohjoisreunalla pitkänurkkainen rakennus (r3) ovat vanhassa asussa samoin kuin tien toisella puolella sijaitseva pitkänurkkainen aitta (r4).

KIRJALLISUUS:

Hämeenkyrön historia II, s. 426

KOHDE 9.2.	KLEMO
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-405-2-35

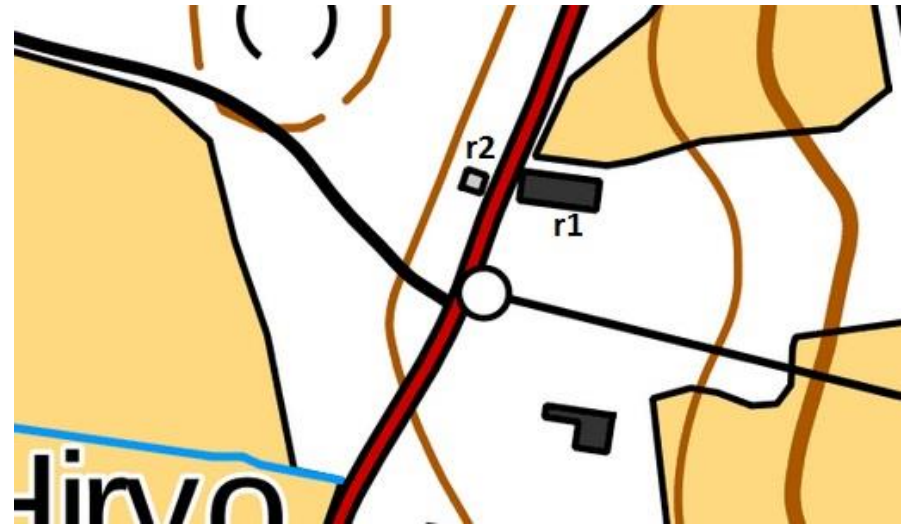
RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	kantatalo
Nykykäyttö	
Valmistumisvuosi	1800-l
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus, aitta

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot asutushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen, maisemallinen, vanha maantie
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset vanhan tyylin mukainen kunnostus
Arvojen perustelut		Hirvon kylän kantatalon talouskeskus isojaon aikaisen tontin tuntumassa, maisemallisessa merkittävässä paikassa, käsittää 1800-luvun pitkänurkkaisen asuinrakennuksen 1800- 1900-luvun asussa sekä pitkänurkkaisen aitan, jotka muodostavat merkittävän tiemaiseman.

KARTTAOTE

KUVAUS

Klemon kantatalon talouskeskus sijaitsee Kostulantien varressa, havupuuston reunustamassa pihapiirissä, isojaon aikaisen Klemolan tontin länsipuolella. Klemolalla oli kaksi vuosien 1849- 1885 aikana perustettua torppaa, joista yksi itsenäistyi vuonna 1926. Klemon nykyinen päärakennus on pitkänurkkainen, osittain punamullattu ja yläosasta keltaiseksi maalattu rakennus 1800-luvun puolelta, jonka ullakkokerroksessa on haukkaikkunat ja umpikuistin päätykolmiossa lunetti-ikkuna. Asuinkerroksen ikkunat on peitetty. Muutoksia rakennukseen lienee tehty viimeksi 1960-luvun tietämillä, jolloin ulko-ovet on vaihdettu. Rakennuksen pitkäsiivu sijoittuu näyttävästi kolmostien suuntaan. Tien toisella puolella on pitkänurkkainen hirsiaitta. Pihapiirin muut rakennukset on purettu.

VALOKUVAT

KIRJALLISUUS:
Hämeenkyrön historia II, s. 426

KOHDE 9.3.	LUND
kiinteistö	Hämeenkyrön seurakunnan leirikeskus
KIINTEISTÖTUNNUS	108-405-2-9

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	leiritoiminta
Valmistumisvuosi	1921 (lohkominen)
Muutosvuodet	1950-luku, leirikeskus 1987
Rakennukset	leirikeskus, vanha asuinrakennus, ulkorakennus

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	III	Historialliset arvot asutushistoriallinen, toimintahistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut		entinen lohkotilan pihapiiri vuonna 1987 nykyiseen asuunsa leirikeskukseksi muutettuna

KARTTAOTE

KUVAUS

Särkijärven leirikeskuksena tunnettu paikka on rekisterinimeltään Lund ja lohkottu vuonna 1921 Hirvolan Klemon talon maista uudistilaksi. Tilalla rakennuksia 1900-luvun alkupuolelta ja 1950-luvulta. Vuonna 1984-1985 tila siirtyi Hämeenkyrön seurakunnalle, joka perusti siihen leirikeskuksen. Keskuksen uusi leirirakennus valmistui vuonna 1987. Tila on ympärivuotisessa käytössä.

VALOKUVAT

KIRJALLISUUS:

Hämeenkyrön historia III, s. 647

Lundin tilan vanhat rakennukset

KOHDE 9.4.	HÄMEENKYRÖN LENTOKENTTÄ
kiinteistö	Majanneva, Klemo
KIINTEISTÖTUNNUS	108-438-2-39; 108-405-2-35

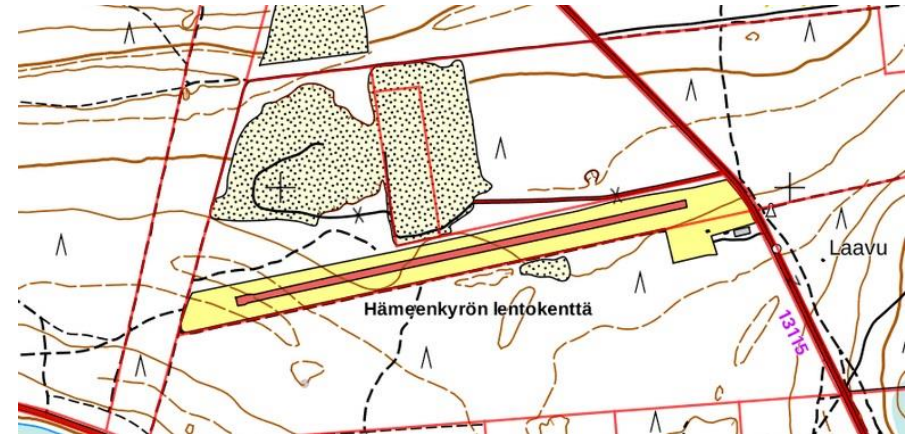
RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyp	lohkotila
Nykykäyttö	lentokenttä
Valmistumisvuosi	1950-l
Muutosvuodet	
Rakennukset	lentokenttärakennus, kiitorata

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	III	Historialliset arvot liikennehistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut		Hämeenkyrön ensimmäinen lentokenttä Hämeenkyrön lentokerhon käytössä

KARTTAOTE

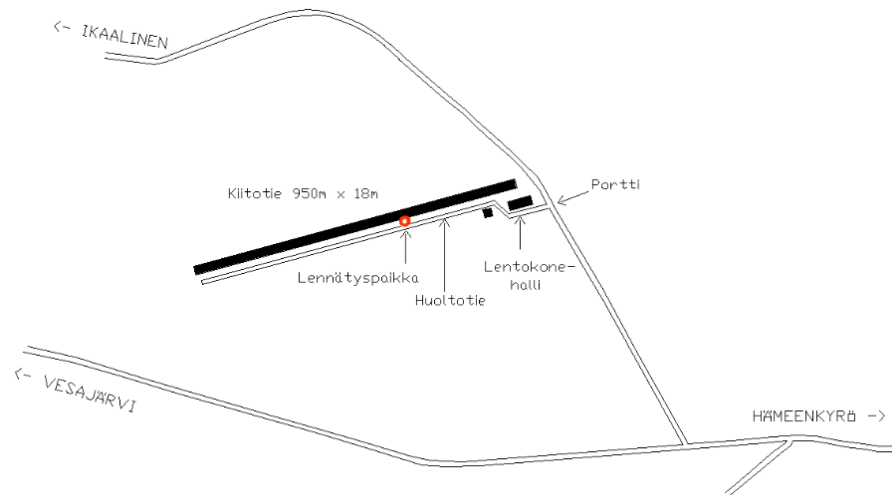

KUVAUS

Vuonna 1958 Vesajärven Antilan maista lohkotun Alhorannan tilasta muodostettuun, Hämeenkyrön kunnan omistuksessa olevaan alueeseen kuuluu lentokentän 950 x 18 m kiitorata. Hirvolan Klemosta vuonna 1962 muodostettuun Klemo-nimiseen alueeseen kuuluu lentokentän seisonta-alue toimitiloineen/halleineen. Alue on osa laajaa Klemon kiinteistöä, johon kuuluu myös Hirvolan Klemon kantatalon rakennuskanta Kolmostien varrella. Hämeenkyrön lentokentällä harjoitetaan harrastusilmailua, varjoliitokoulutusta, ultrakevytlentoja sekä lennätetään lennokkeja.

VALOKUVAT

Hämeenkyrön lentokenttä

Kuva: Pekka Lehtinen 2007

Kuva: Aarno Isomäki 2003

KIRJALLISUUS:

Hämeenkyrön historia II, s. 433

Hämeenkyrö (EFHM)

<https://lentopaikat.fi/hameenkyro-efhm/>

Hämeenkyrön lentokenttä (asemapiirros)

<http://www.lentokerho.net/wp-content/uploads/2017/05/TOIMINTAOHJE-H%C3%84MEEKYR%C3%96N-LENTOKENT%C3%84LL%C3%84-LENN%C3%84TT%C3%84V%C3%84LLE.pdf>

Hämeenkyrön kenttä pohjoispuolelta nähtynä 17.4.2007. Kuva Pekka Lehtinen

<https://lentopaikat.fi/hameenkyro-efhm/>

Hämeenkyrön seisonta-alue marraskuussa 2003. Kuva Aarno Isomäki

<https://lentopaikat.fi/hameenkyro-efhm/>

lentokerho.net

http://www.lentokerho.net/?page_id=228

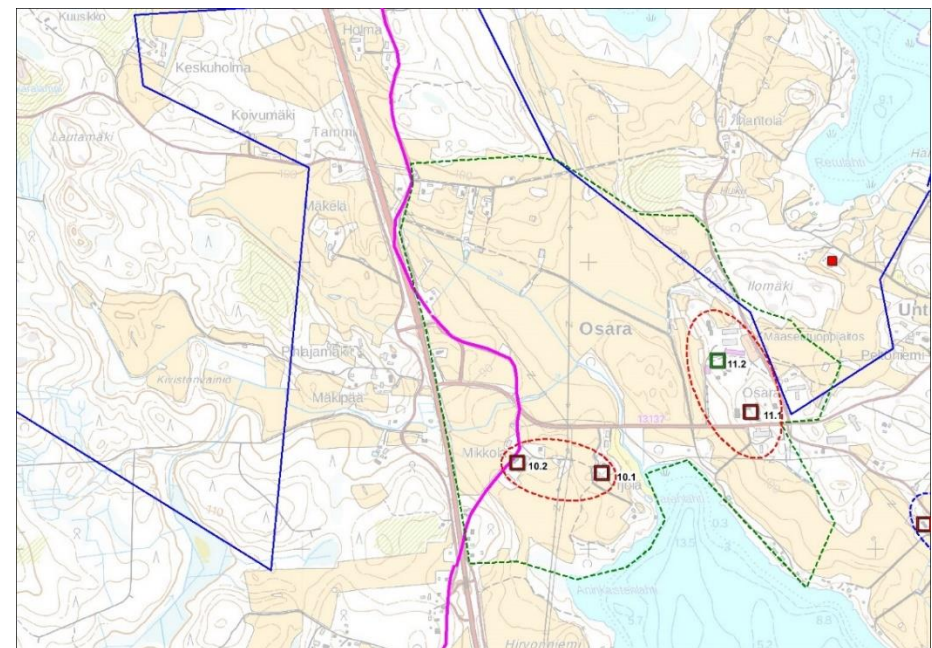
KOHDE 10 - 11	OSARA
Alue	Osaran kartano ja Pyöräniemen maakirjakylä

ALUETIEDOT	
Aluetyyppi	agraarimaisema, haja-asutusalue, järvimaisema, kylämaisema, liikennemaisema
Ominaispiirteet, ilmiöt	kartanoympäristö, talonpoikaisympäristö, vanhat tiet
Säilyneisyys	maanviljelyselinkeinojen vuosisatainen vaikutus nähtävissä alueen käytössä
KULTTUURIHISTORIAALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
	<p>Historialliset arvot Asutushistoriallinen, sosiaalhistoriallinen, liikennehistoriallinen, henkilöhistoriallinen</p> <p>Rakennushistorialliset arvot Rakennusperinteinen</p> <p>Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot Kahden rekisterikylän muodostaman, maisemallisesti yhtenäisen alueen näkymiä hallitsevat laajat, valtatie molemmin puolin levittäytyvät viljelysaukeat ja järvimaisema</p> <p>Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kartanon pihapiiri ympäristöineen, - maamieskoulu Toukola sekä sen kaakkoispuolella sijaitseva pieni asuinrakennus ja niitä kehystävä puisto - vanhat tielinjaukset
Arvojen perustelut	Osaran kartanomiljöön kylän itäreunalla muodostaa kulttuurihistoriallisesti huomattavan kokonaisuuden

	alueen yhdessä maamieskoulun vanhan osan kanssa vanhoine pihapiireineen ja jalopuupuistoineen, lisäksi talonpoikaisasutusta, vanha pitäjätien linjaus 1700-luvulta nykyisen tielinjan itäpuolella
Suosituks	<p>Alueen ominaispiirteet ja arvot huomioiva kehittäminen ja uudisrakentaminen, rakennustapaohjeet.</p> <p>Maamieskoulun seutu: Vanhan maamieskoulurakennuksen Toukolan ja sen kaakkoispuolella sijaitsevan rakennuksen sekä niitä kehystävän puiston kulttuurihistoriallinen merkitys tulisi huomioida alueellisena kokonaisuutena. Alueella tulisi suorittaa puisto- ja puutarhainventointi ja suojelevarvot pohdittava uudelleen. Koulun ympäristön kehittäminen arvot huomioivalla tavalla.</p> <p>Osaran alue: puistoinventointi</p>

KARTTAOTE

Sininen viiva kaava-alueen raja, vihreä katkoviiva Osara-Pyöräniemen kulttuurimaiseman raja, punainen katkoviiva kulttuurimaiseman solmukohtat, historialliset ryhmäkylät. Violetti viiva Ikaalistentien, 1700-luvun linjaus.

ALUEEN KUVAUS

Osaran ja Pyöräniemen kylien muodostama, maisemallisesti yhtenäinen alue käsittää viljelymaisemien keskelle sijoittuvan Pyöräniemen vanhan kylätontin ympäristön ja kylätontilta pois siirtyneen Mikkolan uuden asuintontin sekä Osaran kartanon uuden talouskeskuksen. Osaran pohjoispuolella sijaitsee lisäksi siitä 1800-luvun lopulla muodostettu Osaran Maamieskoulu. Vanha kylätontti Osaranlahden rannalla tyhjeni 1800-luvulla eikä sen alueella ole enää jälkiä rakennuksista.

Pyöräniemen vanha kylätontti käsittää nykyisin *Yrjölän* talouskeskuksen, jonka päärakennus vaikuttaa rakennetun 1800-luvun puolella mutta on myöhemmin muutettu ja kunnostettu. Muu rakennuskanta on uudempaa.

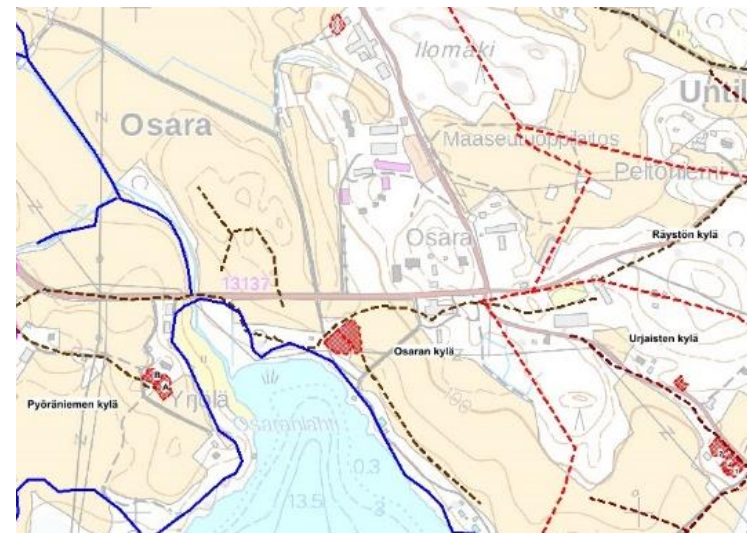
Mikkolan talouskeskus siirtyi pois kylätontilta vanhan maantien varteen mahdollisesti jo 1800-luvulla. Talouskeskukseen kuuluu vanha päärakennus 1800-1900-lukujen taitteen asussaan aivan tien varressa, kyläkuvallisesti merkittävällä paikalla sekä uudempi päärakennus 1900-luvun alkupuoliskolta vähän tiestä kauempana, omassa pihapiirissään. Tien varsilla on lisäksi talous- ja tuotantorakennuksia. Käytöstä pois jääneen tien varrella, Mikkolan päärakennuksen tuntumassa on säilynyt vanha luonnonkivinen kilometripylväs *Osaran* aluetta kehystää laaja puisto sekä puistomainen tienvarsimaisema, joka levittäytyy pitkälle Osarantien ja Urjaistentien varsille. Kartanon pihapiiri käsittää vanhan maamieskoulun 1880-luvulta nykyisin asuinrakennuksena sekä kartanon päärakennuksen ja talous- sekä tuotantorakennuksia 1800-1900-luvuilta.

Maamieskoulu kuuluu nykyisin SASKY koulutusyhtymään. Aluetta rajaa länsireunalla vanha opistorakennus 1800-luvun loppuvuosilta, josta avautuu näkymä viljelymaiseman Kolmostien yli Hirvolan kylään asti. Rakennus on säilytetty pääosin alkuperäisessä tyyliinsä ja se on suojeltu rakennuskaavalla. Lisäksi pihapiiriin kuuluu 1920-1930-luvun aikana rakennettu pieni asuinrakennus. Rakennus sijaitsee kylämaisemassa hallitsevalla paikalla ja sitä kehystää puisto, joka yhdistää alueen Osaran kartanon pihapiiriin. Vanhat opiskelijoiden ja henkilökunnan asuin- ja ruokalarakennukset on purettu ja

korvattu 1970-1980-lukujen aikana uusilla rakennuksilla. Lisäksi alueelle on rakennettu uusi päärakennus 1990-luvun taitteessa, joka käsittää toimisto- ja koulutustiloja. Alueeseen kuuluu myös useita talleja ja laidunalueita.

Historia: Osaran 1600-luvulla perustetun kartanon taustalla on Osaran ja Pakulan maakirjakylät. Osaran kylässä oli 1540-luvulla kaksi taloa ja Pakulan kylässä kolme taloa. Talot läänitettiin nihtien, myöhemmin ratsumiesten päämiehelle Hans Larssonille (Hannu Laurinpojalle) 1594 ja kartanoksi ne yhdistettiin 1600-luvun alkuvuosina. Osaraa omistivat sotilaiden ohella virkamiehet ja papisto. Kartanon maita laajennettiin liittämällä siihen länsipuolelta Rästön kylä ja Urjaisten kantataloista Talola ja Ellilä. Osarasta muodostui noin 800 hehtaarin maatila. Omistus siirtyi 1863 tamperelaiselle kauppiaalle C.J. Hildenille 1863. Hänen ja pojan A.G. Hildenin aikana tilan maataloutta kehitettiin, uusittiin rakennuskanta ja puutarha sekä perustettiin Osaran maamieskoulun 1886. Koulun toiminta keskeytyi 1909 ja uudelleen se perustettiin 1918 ja erotettiin kartanosta omaksi kokonaisuudeksi. Koulu ja kartano toimivat edelleen koulu- ja maatilakäytössä.

OSARAN JA PYÖRÄNIEMEN KYLIEN TONTIT, TIET, KYLÄRAJAT JA RANTAVIIIVA 1796:

1796 Pyöräniemen kylän Mikkolan (B) ja Yrjölän (A) vanha kylätontti oli Osaranlahden länsirannalla ja Osaran kartanon tontti Osaranlahden rannalla. Kartanon alueella oli tällöin toinen tontti nykyisten talousrakennusten tuntumassa, joka oli todennäköisesti torppa, joka voi viitata hyvine peltoineen myös Pakulan kadonneeseen kylään. Kartano kasvoi 1840-luvulla kun siihen liitettiin oikealla näkyvä Räystön kylä sekä Urjaisten kylän kaksi taloa. Kylätiet ruskealla katkoviivalla, kyläraajat punaisella katkoviivalla.

VALOKUVAT

Näkymä Osaranlahdelle vanhan kylätontin paikan yli. Oikealla ylhäällä Pyöräniemen vanha kylätontti nykyasussaan, alla Osaran jalopuustoa Urjaistentien varrella,

vasemmalla ylhäällä Suomenkarjaa Pyräniemessä laitumella sekä alla Osarantien koivu- ja tammikujaa

maamieskoulun pihapiiriä, vasemmalla Toukola.

KIRJALLISUUS:

Hämeenkyrön historia III, s. 204-205, 433

Hämälä Timo 2015, *N.A.Osara- Monen talon isäntä*. Opinnäytetyö. SeAMK Elintarvike ja maatalous. Metsätalouden koulutusohjelma.

<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/101384/opinnayetyo-2+pdf.pdf?sequence=1> [luettu 29.6.2017]

Osara. Sukutilat webissä. Suomen maatalousmuseo Sarka. Suomen maatilat III pohjalta.

<http://sukutilat.sarka.fi/>

Toukola. Osaran koulutilan rakennukset

http://www.virtuaali.info/opetusmaatilat/index.php?tila_id=19&ohjemappi&kategoria_id=95&kortti=917

Osaran maatalousoppilaitoksen alueen rakennuskaava 1985.

<https://www.infogis.fi/hameenkyro/>

Osara. Suomet maatilat III. Sukutilat webissä. Suomen maatalousmuseo Sarka.

<http://sukutilat.sarka.fi/>

KOHDE 10.1.	VANHA-YRJÖLÄ
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-423-1-49

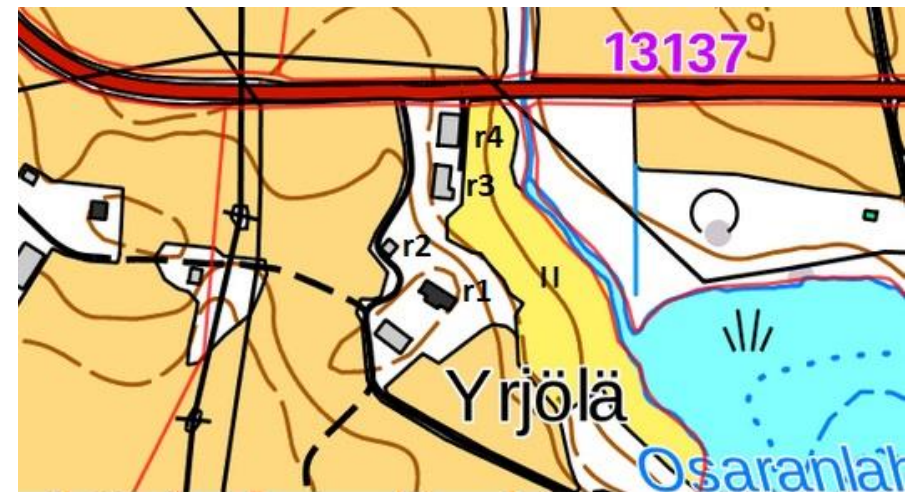
RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyp	kantatalo
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1800-1900-l
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus, aitta, riihi, suuli

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	II	Historialliset arvot asutushistoriallinen, vanha kylätontti
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvaliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut		isojaon aikaisella kylätontilla sijaitseva kantatalon talouskeskus maisemallisesti huomattavalla paikalla, jossa säilynyt päärakennus 1800-luvulla sekä muuta vanhaa talonpoikasta rakennuskantaa

KARTTAOTE

KUVAUS

Vanha-Yrjölään talouskeskus sijaitsee Osaran-Pyöräniemen kulttuurimaisemassa maisemallisesti keskeisellä paikalla, Pyöräniemen isojaon aikaisella kylätontilla. Yrjölä-nimen sijaan isojaon aikaan paikalla sijainneen tontin nimi oli Pousa. Sen nimistä taloa ei kuitenkaan löydy kiinteistörekisteritiedoista tai muusta käytössä olleesta aineistosta. Nimi Yrjölä on myös ollut käytössä kauan. Vanhalta kylätontilta on isonjaon jälkeen siirtynyt pois Mikkola, joka nykyisin sijaitsee vanhan Tampereen maantien varressa. Yrjölällä oli neljä torppaa, joista kolme itsenäistyi vuonna 1926.

Yrjölään pihapiiriin kuuluu päärakennus (r1) joka vanhimmista rakenteistaan, hirsirungosta ja nurkkakivistä päätellen on 1800-luvun puolelta, ja kunnostettu useaan otteeseen, viimeksi 1900-luvun loppupuolella. Lisäksi pihapiirissä on tasanurkkainen, hirsirunkoinen aitta (r2), taloon johtavan tien varrella suuri, hirsirunkoinen riihi (r3) ja 1900-luvun puolivälin paikkeilla rakennettu, osittain tiili- osittain rankorunkoinen navetta (r 4)

VALOKUVAT

KIRJALLISUUS:
Hämeenkyrön historia II, s. 433

KOHDE 10.2.	MIKKOLA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-423-2-49

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	kantatalo
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	pr 1900-l alku, toinen asuinrakennus 1800-l
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus, asuinrakennus, kilometripylväs

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot asutushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut		kantatalon talouskeskus isojaon aikaisen asutontin länsipuolella, vanhan maantienlinjauksen varrella, muodostaa kyläkuvallisesti ja rakennusperinteisesti arvokkaan kokonaisuuden

KARTTAOTE

KUVAUS

Mikkola on Pyöräniemen kylän toinen kantatalo, jonka isojaon aikainen asuintontti sijaitsi nykyisen Vanha-Yrjölän talouskeskuksen eteläreunalla. Sen pohjoispuolelle sijoittui Pousa-niminen tontti, joka todennäköisesti tarkoittaa Yrjölää. Mikkolalla oli neljä torppaa, joista kaksi itsenäistyi vuosina 1910 ja 1930. Mikkolan taloon kuuluu kaksi talouskeskusta. Alueen itäreunalla sijaitsee päärakennus (r1) 1900-luvun alusta myöhemmin kunnostettuna. Vanhempi hirsirunkoinen päärakennus (r2) sijoittuu aivan vanhan maantien varteen, pitkä sivu tien suuntaisesti. Se lienee 1800-luvun lopun 1900-luvun taitteen tietämltä. Muu rakennuskanta muodostuu nuoremmista maatalouden rakennuksista. Päärakennuksen eteläpuolella sijaitsee lisäksi maantien kilometripylväs 1900-luvun puolivälin paikkeilta

VALOKUVAT

KIRJALLISUUS:
Hämeenkyrön historia II, s. 433

KOHDE 11.1.	OSARA
kiinteistö	Osara, Tallivainio
KIINTEISTÖTUNNUS	108-419-1-58, 108-424-2-35

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	kantatalo, ratsutila
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	pr 1886, toinen asuinrakennus 1874, navetta 1886 (lähde: Suomen maatilat III)
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus, asuinrakennus, makasiini, luhti, navetta, talousrakennuksia

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot asutushistoriallinen, sivistyshistoriallinen, henkilöhistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen, historiallinen kerroksisuus Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen, maisemallinen, osa maatalousopiston ja kartanoalueen muodostamaa laajaa kokonaisuutta Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut		Isojaon aikaisen asuinpaikan pohjoispuolelle viimeistään 1800-luvun loppupuolella muodostettu ratsutilan ja kartanon talouskeskus käsittää historiallisessa asussa säilytetyn kartanon pihapiirin sekä puiston

KARTTAOTE

KUVAUS

Osaran tila on osa historiallista Osaran kartanoa, entistä ratsutilaa. Tilan omistajat tunnetaan 1500-luvun puolivälin paikkeilta. Nykyinen omistajasuku on tullut tilalle 1800-luvun lopulla. Alue on vanhaa maatalousseutua, jonka laajat pellot ovat olleet pitkään viljelykäytössä. Myös tieverkosto on paikoin vanhaa. Osarantie seuraa isojakokartan mukaista linjausta Yrjölään asti, josta se on oikaistu kulkemaan Osaran nykyisen asuintontin ohi. Vanha linjaus kulki Osaranlahdelle, vanhalle asuintontille ja kiersi sen kautta palaten suunnilleen Selkätien tienhaaran paikkeilla nykyiselle reitille. Tilan isojaon (1791) aikainen asuinpaikka Osaranlahden itärannalla on nykyisin rakentamaton. Ei ole tietoa, milloin asuintontti on siirretty nykyiselle paikalleen. Vanhimmat rakennukset ovat 1870-luvulta.

Taloukeskuksen punainen rakennus (r1) valmistui maanviljelyskoulun perustamisvuonna 1886 koulurakennukseksi. Uuden maanviljelyskoulun Toukolan valmistuttua 1898 rakennus toimi opettajien asuntolana ja kouluruokalana. Nykyisin rakennus on yksityisessä asuinkäytössä.

Toinen asuinrakennus, "valkoinen talo" (r2), valmistui 1870- 1874 korvaamaan vuonna 1864 palaneen päärakennuksen. Entinen päärakennus on koristeellinen,

uusrenessanssihenkinen pitkä hirsirakennus, jonka sisäpuoleisella sivulla sekä pohjoispäädyssä on umpikuisti. Rakennusten vanha ulkoasu on säilytetty kunnostusten yhteydessä.

Pihapiirissä on lisäksi pitkänurkkainen luhti (r3) ja

vanha makasiini 1800-luvun tietämillä (r4), jonka harjalla on vellikello.

Pihan eteläreunalla sijaitseva entinen talousrakennus (r5) toimii nykyisin autotallina.

Pihapiirin ulkokehällä itäpuolella on lisäksi rapattu valkoinen rakennus 1800-1900-luvun taitteesta (6)

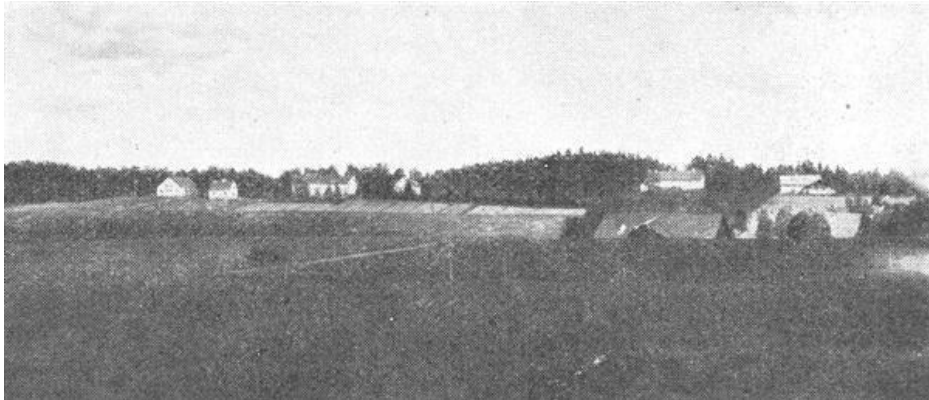
Tien toisella puolella on vuonna 1886 sadalle lehmälle rakennettu navetta (r7)

Pihapiiristä jonkin matkaa Osarantietä pohjoiseen sijaitsee Tallivainio-nimisen kiinteistön alueella Ratsastuskoulu Kartanon Talli

VALOKUVAT

Kuva: Suuri maatilakirja III, 1932.

KIRJALLISUUS:

Hämeenkyrön historia III, s. 204-205

Hämylä Timo 2015, *N.A.Osara- Monen talon isäntä*. Opinnäytetyö. SeAMK Elintarvike ja maatalous. Metsätalouden koulutusohjelma.

<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/101384/opinnayetyo-2+pdf.pdf?sequence=1> [luettu 29.6.2017]

Osara. Sukutilat webissä. Suomen maatalousmuseo Sarka. Suomen maatilat III pohjalta.

<http://sukutilat.sarka.fi/>

Toukola. Osaran koulutilan rakennukset

http://www.virtuaali.info/opetusmaatilat/index.php?tila_id=19&ohjemappi&kategoria_id=95&kortti=917

KOHDE 11.2.	OSARAN MAAMIESKOULU
kiinteistö	Maamieskoulu, Osaran koulutila
KIINTEISTÖTUNNUS	108-419-1-6, 108-419-1-36

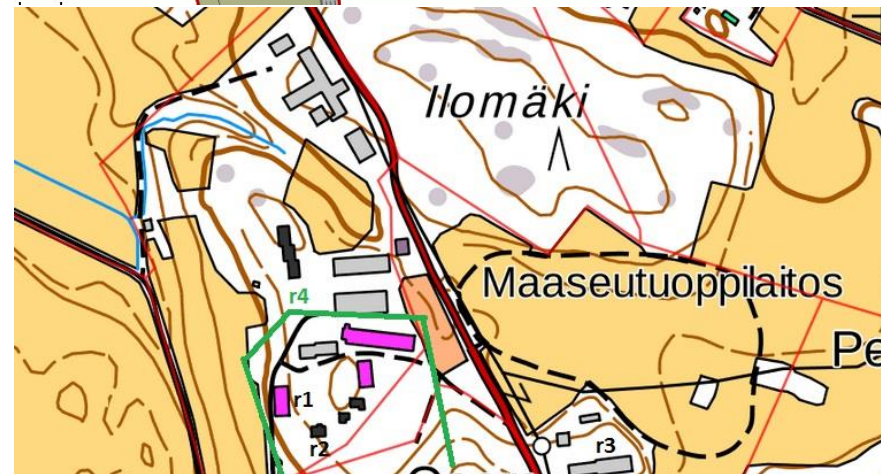
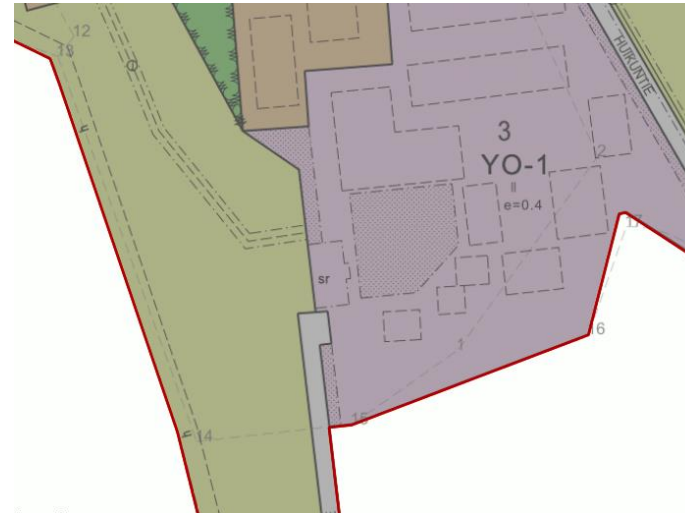
RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	oppilaitos
Valmistumisvuosi	Toukola 1898, asuinrakennus 1930-l n, hevostalli 1890-l, puisto 1886 -
Muutosvuodet	1900-l puolivälistä lähtien muutoksia alkup. miljööseen
Rakennukset	maamieskoulu, asuinrakennus, kiviavetta/hevostalli, puisto + koulun uudempi rakennuksia

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot sivistyshistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennustaiteellinen, puistohistoriallinen Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvaliset arvot, liittyminen ympäristöön maisemallinen, kyläkuvallinen Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta: Toukola, toinen asuinrakennus, puisto, hevostallin vanhin osa
Arvojen perustelut		Osaran kartanosta lohkotulla alueella vuonna 1886 perustetun Osaran maamieskoulun alkuperäinen koulurakennus samalta vuodelta sitä ympäröivine puistoineen. Lisäksi vanha asuinrakennus ja kartanon vanha hevostalli vuodelta 1902 lisärakennettuna. Muu rakennuskanta uudempaa, rakennustyyppit ja -tyylit vaihtelevat.

KARTTAOTE

Yllä kaavakartta, alla rakennukset ja puisto

KUVAUS

Osaran maamieskoulu sijoittuu kartanon luoteispuolelle Huikuntien varteen. Sen perusti Satakunnan Maanviljelysseura ja johtajaksi tuli Osaran kartanon omistaja

A.G.Hildén. Koulun opetus alkoi vuonna 1886. Toiminta loppui tilapäisesti vuonna 1909 mutta Ikaalisten Maamiesseuran vuokrattua koulun tilat käyttöönsä koulutoiminta jatkui uuden toimijan voimin. Johtajana jatkoi A.G. Hildén.

Vuoden 1925 lohkomiskartassa esiintyy kolme rakennusta, vuonna 1898 rakennetut koulurakennus Toukola (r1) sekä oppilasasuntola Koivula ja alueen pohjoisreunalla pieni asuinrakennus.

Lohkomiskartan esittämästä rakennuskokonaisuudesta on jäljellä enää Toukola, muut rakennukset on purettu uusien tieltä 1900-luvun loppupuoliskolla. Piha-alueen eteläreunalle on rakennettu todennäköisesti 1920-1930-lukujen taitteessa asuinrakennus (r2), jota ei näy vielä 1920-luvun kartassa.

Uusrenessanssityylisen Toukolan rakentamisaikavaiheista kerrotaan, että perustusta olivat tekemässä ikaalislaiset Silen -nimiset kivimiehet. Rakennuksen maalasi jämijärveläinen Bergroth – niminen maalari hylkeentraanipohjaisella pellavaöljymaalilla. Rakennusta on kunnostettu ja sen on maalattu myöhemmin. Vuorilaudoitusta on vaihdettu jossain vaiheessa todennäköisesti uusrenessanssityylisestä koristeellisesta laudoituksesta nykyiseen rimalaudoitukseen. Ikkunoiden ja päätykolmioiden koristeistointi on säilytetty.

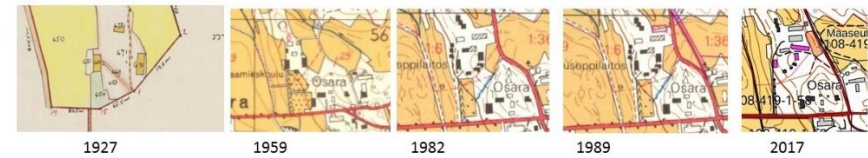
Osaran koulutila – niminen kiinteistö lohkottiin maamieskoulun käyttöön vuonna 1956 ja se käsittää Osaran kartanon vanhan hevostallin (r3), jota on myöhemmin laajennettu ja lisärakennettu. Vanhin osa rakennettiin 28 hevosen talliksi vuonna 1902. Vanhatalli-nimiseen vanhaan osaan on tehty karsinapaikat 10 hevoselle, pesupaikka ja satulahuone. Rakennuksen yhteyteen on myöhemmin rakennettu uusia siipiä, mm. ratsutalli.

Lisäksi rakennuskohteena on aluetta kehystävä puisto (r4), joka on parhaiten säilynyt vanhan koulun ympäristössä, yhtyy koulun itäpuolella kartanon pihapiiriin ja puistoon sekä jatkuu muun muassa Selkätien varrelle istutettuine tammikujineen. Alueelle olisi tärkeää tehdä puistoinventointi.

SUOJELUTILANNE

Maamieskoulun alueella on voimassa vuoden 1985 rakennuskaava, jossa Toukola on merkitty suojelluksi rakennustaiteellisesti ja historiallisesti arvokkaana rakennuksena. Alueen kulttuuriympäristöarvoja tulisi jatkossa pohtia aluekokonaisuuden kannalta, niin että siihen sisällytetään myös toinen asuinrakennus ja puisto. Puistoinventointi suositeltava.

VALOKUVAT

KIRJALLISUUS:

Hämeenkyrön historia III, s. 204-205

Osaran maatalousoppilaitoksen alueen rakennuskaava 1985.
<https://www.infogis.fi/hameenkyro/>

Osara. Suomet maatilat III. Sukutilat webissä. Suomen maatalousmuseo Sarka.
<http://sukutilat.sarka.fi/>

Toukola. Osaran koulutilan rakennukset
http://www.virtuaali.info/opetusmaatilat/index.php?tila_id=19&ohjemappi&kategoria_id=95&kortti=917

KOHDE 12	UNTILA ja RÄYSTÖ
Alue	

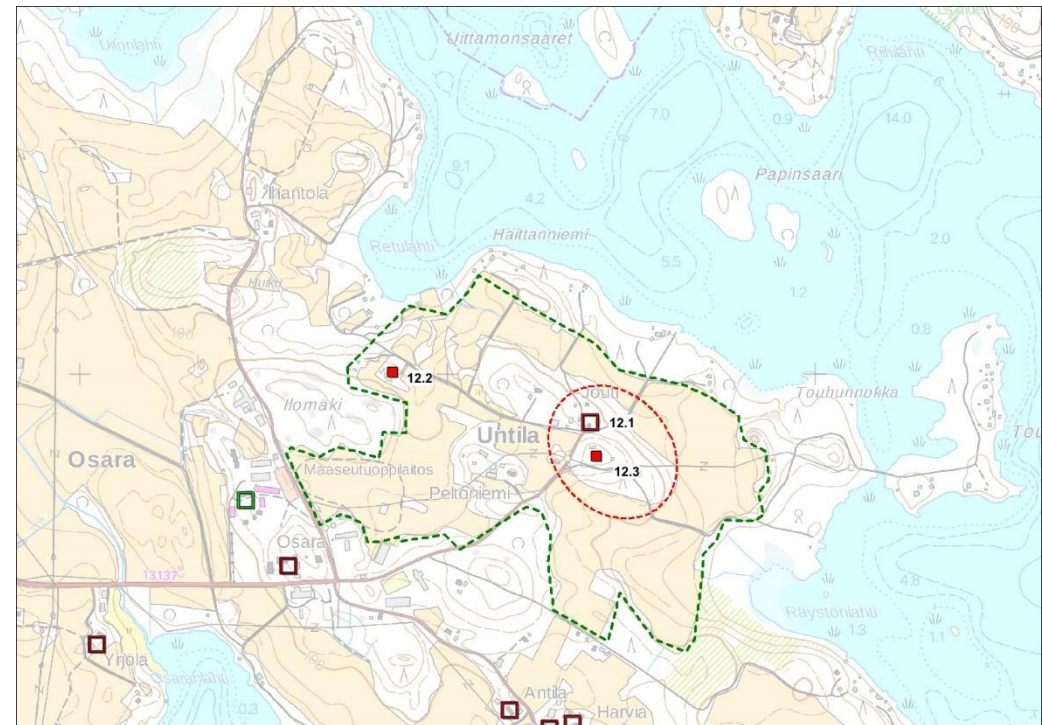

Kylätie kylien rajalla, vasemmalla Prakan mailla ollut riihi, jonka paikalla oli sotilastorppa 1700-luvulla

ALUETIEDOT	
Aluetyppi	Maakirjakylät, agraarimaisema, haja-asutusalue
Ominaispiirteet, ilmiöt	viljelysmaisema, supistunut kylä- ja talonpoikaisasutus, paikoitellen 1700-luvun kylätiemaisema, mäkitupia, autoituneita asuintontteja.
Säilyneisyys	Vähäistä tai autoitunutta asutusta vanhoilla kylätonteilla, maanviljelyselinkeinojen vaikutus edelleen nähtävissä alueen käytössä
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	II
	Historialliset arvot Asutushistoriallinen, Untilan kylätontti, Räystön autoitunut kylätontti
	Rakennushistorialliset arvot Rakennusperinteinen (Hakala, Jouti)
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot maisemallinen
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset alueella ei enää juuri ole vakituista asutusta, rakennuskanta on paikoin huonokuntoista, mikä on uhka kulttuuriympäristön säilymiselle, peltoja viljellään
Arvojen perustelut	Untilan kylän Joutin vanhalla kylätontilla säilynyt vanhan kylätien varrella vanhaa rakennuskantaa 1800-luvun puolelta sekä kyläpellon laidalla kaksi mäkitupaa. Asutushistoria on merkittävä, kaksi maakirjakylää, neljä

	autoitunutta kylätonttia ja sotilastorppa.
Suosituks	Kylä- ja talonpoikaisrakentamisen sekä maiseman historialliset ominaispiirteet säilytettävä. Uudisrakentamista vanhalle kyläalueelle ja viljelymaisemaan ei suositella. Kasvillisuuden karsiminen? Vanhojen pihapiirin hallitseva asema viljely- ja vesistömaisemassa tulisi palauttaa. Hallittu autoituminen?

KARTTAOTE

Untilan kohteet: 12.1. Jouti, 12.2. Hakala ja 12.3. Praka. vihreä katkoviiva Untila-Räystön kulttuurimaiseman rajaus, punainen katkoviiva kulttuurimaiseman solmukohta, historialliset ryhmäkylät.

ALUEEN KUVAUS

Untilan alue käsittää maisemallisesti niin Untilan kylän kuin Osaran kartanoon 1800-luvulla liitetyn Räystön kylän alueen. Kyläpaikat sijaitsivat vanhoihin kyläteihin pohjautuvien Osarantien ja Retulahdentien risteyksen tuntumassa. Untilan vanhoista taloista metsäsaarekkeessa on säilynyt Jouti sekä vähäisenä Prakka. Kolmas talo Huiku on siirtynyt vanhan kylän ulkopuolelle. Räystön kaksitaloinen kylä on kadonnut maisemasta ja metsittyä. Joutin tontti sijaitsee edelleen vanhalla kylätontilla. Prakka on noussut ylemmäksi mäelle, joskin sen pihapiiristä on jäljellä vain pieni asuinrakennus. Kylän tuntumassa on pellolla vanha Prakkalan talon mailla riipi, joka nykyisin kuuluu nuorempia tilakeskuksia edustavaan Peltoniemeen. Räystön kylätontti sijaitsi myöhemmin mökkiasutusta varten rakennetun Touhulahdentien varrella, nykyisin Räystön kylästä on jäljellä vain autioituneita kylätontteja. Räystön kylän maat kuuluvat nykyisin Untilan ja Osaran taloille.

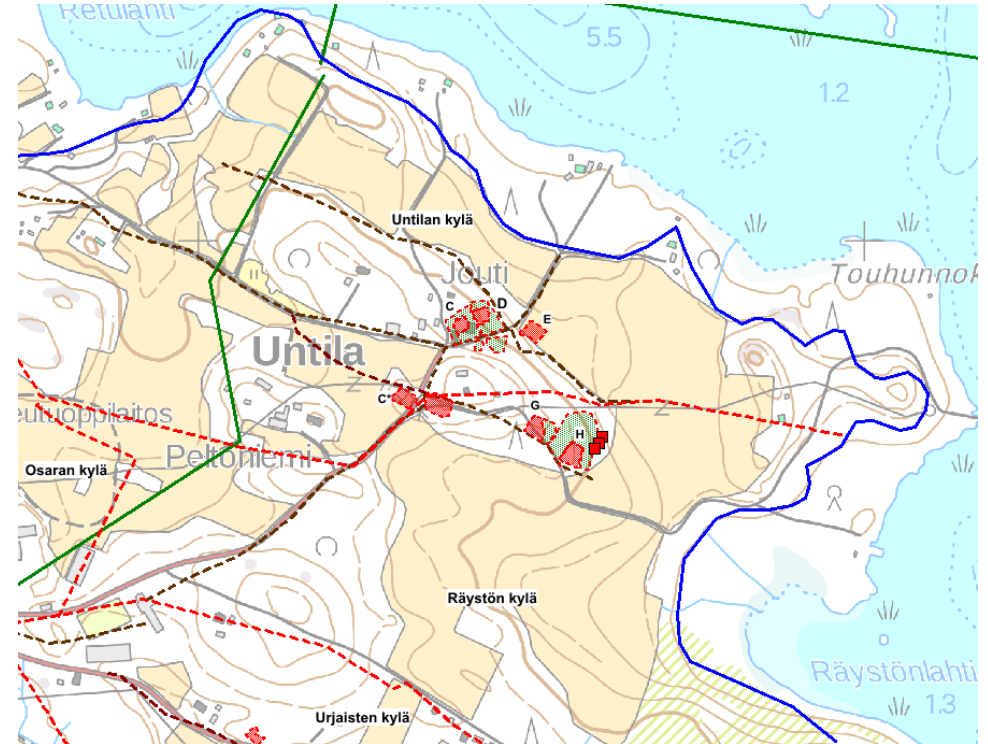
Alueen inventointikohteet Joutin kantatalo ja Hakalan mäkitupa sijaitsivat Untilan puolella. Alueelle sijoittuvat lisäksi Prakan uudempi tontti, joka vähäisine rakennuksineen jätettiin inventoimatta. Prakasta on lohkottu Peltoniemi sekä siitä lohkottu Ristilän mäkitupa/torppa, joista ei tehty omia kohdekortteja.

Joutin tontilla on vanha päärakennus 1800-luvulta, jota on myöhemmin eri aikoina kunnostettu. Lisäksi pihapiirissä on säilynyt hirsirunkoinen aitta ja Retulahdentien varrella vanhoja talousrakennuksia. Kylän itäpuolen pellon päässä on Ristilän ja Hakalan pienet pihapiirit, jotka ovat Prakan talon mäkitupia 1910-luvulta. Rannoille, entisille vesijättömaille on muodostunut 1960-luvun jälkeen merkittävässä määrin loma-asutusta.

Historia: Untilan ja Räystön maakirjakylät sijaitsivat 1700-luvulla vierekkäin pellon keskellä kohoavassa metsäsaarekkeessa. Molemmista kylästä oli hyvät näkymät rinnepeltojen yli Kyrösjärvelle. Keskiajan jälkeen, 1540-luvulla Untilassa oli neljä taloa; Prakka, Huiku, Jouti ja litu. Taloista litu autioitui 1580-luvulla. Untilan Huiku siirtyi 1800-luvulla Retulanlahden itärannalle ja se jaettiin Huikun ja Ihantolan tiloiksi 1920-luvulla. Räystön kylässä oli 1540-luvulla kaksi taloa; Räystö ja Teukku. Kylän talot liitettiin Osaran kartanoon 1844, jonka jälkeen vanha kyläpaikka alkoi autioitua. Kylätien varressa, risteyksessä oli kylien rajalla asuintontti ja kaalimaa, joka kuului kylän sotamiehelle. Konseptissa Räystön kylän tontti on merkitty vielä kaalimaaksi, puhtaaksi piirrettyä isojakokartassa kaallimaalla on asuinrakennus. Isonjaon jälkeen 1800-luvulla Huiku siirtyi Retulahden rannalle uusien omistusten yhteyteen, Prakka siirtyi pellon reunasta ylös mäelle. Uusia tiloja syntyy 1900-luvun alkupuolella, uusia tilakeskuksia edustaa Prakasta 1918 erotettu Peltoniemi sekä kylän takamaille torppana perustettu Leponiemi. Mäkitupia ovat kaava-alueella kyläpellon

laidalle sijoittuvat Ristilä ja Hakala. Osaraan liitetty Räystön kylätontti autioitui pääosin 1900-luvun alkuun mennessä, jolloin siellä on enää kaksi rakennusta.

UNTILAN JA RÄYSTÖN KYLIEN TONTIT, TIET, RANTAVIIVA JA KYLÄRAJAT 1796:

Untilan 1796 kylä nykykartalla: C= Jouti, C* = sotilatorppa, D= Huiku, E =Prakka. Räystön kylä: G = Teuku ja H = Räystö, risteyksen tunnuseton tontti on sotilaan kaalimaa tai tällöin asuintontiksi muutettu palsta. Asuintontit on punaisella rasterilla, vihreä kaali/humalatarhat sekä punaiset neliöt erillisiä rakennuksia. Kylätiet ruskealla katkoviivalla, kyläraajat punaisella katkoviivalla ja rantaviiva sininen kokoviiva. Vihreä viiva on kaava-alueen rajaus.

VALOKUVAT

Yllä näkymä Joutin pihapiiriin

Yllä kylätien risteys, alla Peltoniemen riihi, oikealla Hakalan mäkitupa

KIRJALLISUUS: Hämeenkyrön historia II, s. 432 – 436

Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy

KOHDE 12.1.	JOUTI
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-434-2-69

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	kantatalo
Nykykäyttö	loma-asuminen
Valmistumisvuosi	1800-l
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus, talous-,tuotanto- ja ulkorakennuksia

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	II	Historialliset arvot asutushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvaliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut		kantatalon isojaon aikaisella tontilla on säilynyt joukko vanhoja talonpoikaisrakennuksia

KARTTAOTE

KUVAUS

Untilan kylän kantatalolla Joutilla oli aikanaan kuusi torppaa, jotka itsenäistyivät vuosien 1908-1929 välisenä aikana. Joutin talouskeskus sijaitsee edelleen vanhalla tontilla. Sen pihapiirissä säilynyt pitkänurkkainen asuinrakennus (r1) on todennäköisesti 1800-luvulta eri aikoina kunnostettuna. Sitä vastapäätä sijaitsi vielä 1950-luvun kartalla toinen asuinrakennus, joka on myöhemmin purettu. Pihapiirin pohjois- ja länsipuolella sijaitsee talous- ja tuotantorakennuksia kuten navetta (r2) 1900-luvulta, pitkänurkkainen, vuoliaiskattoinen aitta (r3) ja vanha riihi (r4) todennäköisesti 1800-luvulta sekä päärakennuksen itäpuolella uudempi asuinrakennus.

VALOKUVAT

KIRJALLISUUS:
Hämeenkyrön historia II, s. 436

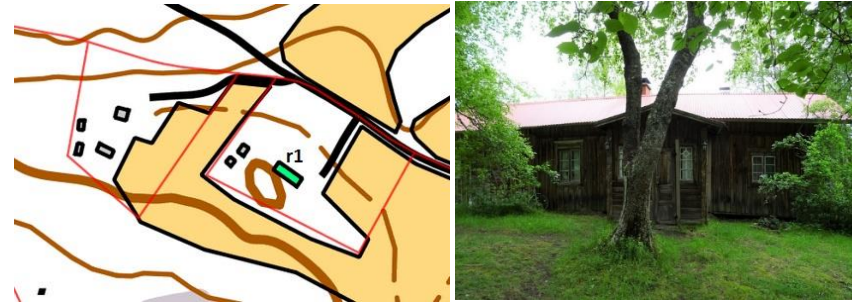

KOHDE 12.2.	HAKALA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-434-1-10

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyyppi	lohkotila, mäkitupa
Nykykäyttö	loma-asuminen
Valmistumisvuosi	1913
Muutosvuodet	1917
Rakennukset	päärakennus
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
	Historialliset arvot asutushistoriallinen, sosiaalhistoriallinen
Kohde	Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvaliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut	Peltoniemestä lohkottu mäkitupa siirrettynä nykyiseen paikkaan 1913, perinteinen asu säilytetty

KARTTAOTE

KUVAUS

Hakalan mäkitupa lohkottiin Untilan kylän Peltoniemestä vuonna 1921. Peltoniemi kuului Untilan Prakkkan kantataloon aina vuoteen 1922 asti, jolloin se muodostettiin Leponiemen torpan maista. Samana vuonna Leponiemen torpan kanssa itsenäistyi myös Kankaansivun torppa. Peltoniemeä ei mainita Untilan torppien joukossa. Voi siis olla, että sekin oli alun perin Leponiemen torpan maalla sijainnut mäkitupa. Hakalan rakensi nykyisen omistajan isoisosa, joka toimi Osaran kartanon tallimiehenä ja kartanon hevospuskina. Hakala sijaitsee alun perin Peltoniemen läheisyydessä, jonne päärakennus rakennettiin vuonna 1880. Rakennukset siirrettiin nykyiseen paikkaansa vuonna 1913. Tuolloin pihapiiriin kuului asuinrakennuksen lisäksi mm. savusauna ja muita rakennuksia, jotka on myöhemmin purettu. Päärakennus (r1) oli alun perin pitkänurkkainen eteiskamaritupa, johon siirron yhteydessä liitettiin kantatalosta mukaan saatu koristeellinen lasikuisti. Vuonna 1917 tehtiin jatkoksi toinen huone sekä lautarunkoinen varasto. Pihapiiri on säilytetty luonnontilassa, ja sitä kehystää koivikko sekä länsipuolella luonnonniitty ja pihapiirin eteläreunalla koivukuja

LÄHTEET:

Suullisia tietoja: omistaja 27.6.201

KOHDE 12.3.	PRAKKA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-434-1-25
OSOITE	

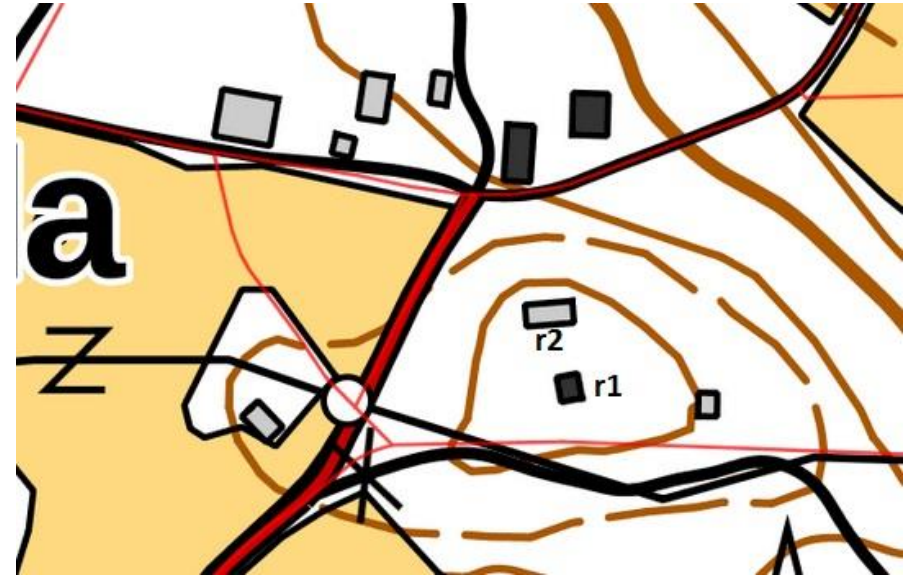
RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	kantatalo
Nykykäyttö	
Valmistumisvuosi	1800-l
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus, talousrakennus

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	III	Historialliset arvot asutushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön maisemallinen
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut		Kantatalon uusi tontti, jäljellä jonkin verran vanhaa rakennuskantaa

KARTTAOTE

KUVAUS

Prakka on Untilan kylän kantatalo, jonka kolme torppaa itsenäistyivät vuosien 1920-1921 välisenä aikana. Vanhalta kyläntontilta pois siirrettyssä talouskeskuksessa oli jo 1950-luvulla ainoastaan kaksi asuinrakennusta, joista toinen (r1) todennäköisesti 1800-luvulta ja toinen (r2) 1900-luvun puolelta.

KIRJALLISUUS:

Hämeenkyrön historia II, s. 436

KOHDE 13	URJAINEN
Alue	Maakirjakylä

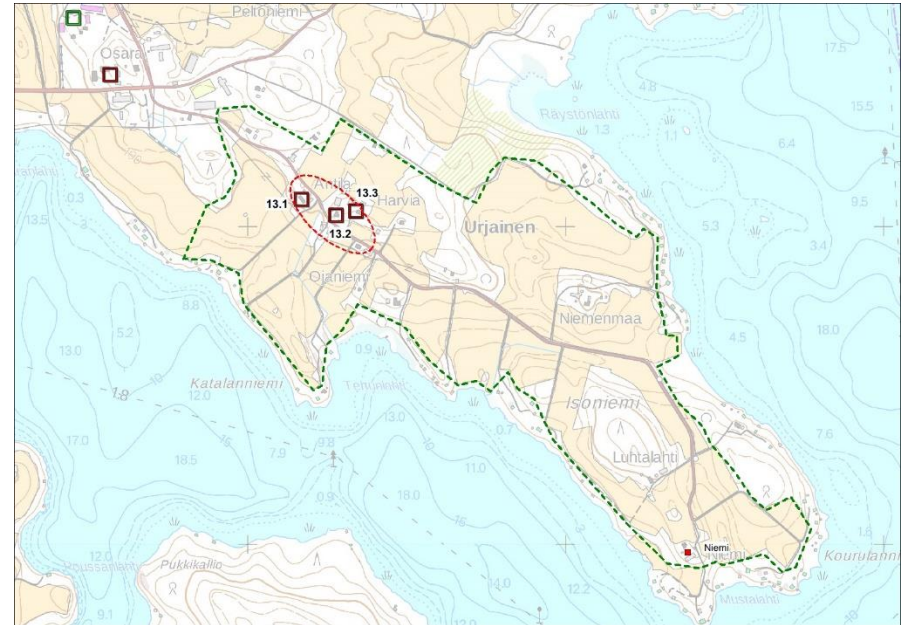

ALUETIEDOT

Aluetyyppi	agraarimaisema, kylämaisema
Ominaispiirteet, ilmiöt	viljelysmaisema, kartanoympäristö, 1800-luvun talonpoikaisasutus, paikoitellen 1700-luvun tiemaisema
Säilyneisyys	maanviljelyselinkeinojen vuosisatainen vaikutus edelleen nähtävissä alueen käytössä

KULTTUURIHISTORIAALLISET ARVOT

Arvoluokka	II	Historialliset arvot Asutushistoriallinen, sosiaalhistoriallinen
		Rakennushistorialliset arvot kylärakenne
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot kyläkuvallinen, viljelymaisema
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset viljelysmaisema ei kestä muutosta
Arvojen perustelut		Vanhoilla kylätonteilla on säilynyt kantatalojen talouskeskuksia, joiden rakennuskanta on osittain säilyttänyt perinteisen asunsa, peltoja viljellään, vanhoja tielinjauksia edelleen jäljellä. Osin rakennuskanta on uudistunut, vanha rakenne on nähtävissä, raitti- ja maisema-arvot.
Suosituks		Alueen ominaispiirteet ja arvot huomioiva kehittäminen ja uudisrakentaminen, rakennustapaohjeet.

Alueen kohteet: 13.1. Antila, 13.2. Piekkola, 13.3. Harvia. Vihreä katkoviiva Urjaisten kulttuurimaiseman raja, punainen katkoviiva kulttuurimaiseman solmukohta, historiallinen ryhmäkylä.

ALUEEN KUVAUS

Urjaisten kylään saavutaan Osaran kartanoalueelta Osarantieltä haarautuvaa Urjaistentietä reunustavan tammikujanteen kautta, josta avautuu kylän kumpuileva, Kyrösjärveen laskeva viljelysmaisema. Isojaon (1769/1837) aikaisilla kylätonteilla asutaan edelleen. Kylällä on maisemallisesti hallitseva asema Kyrösjärveen pistävän niemen harjanteella. Vanha Kyläasutus sijoittuu päätien varteen kahtena ryhmänä, myöhempi asutus on muuttanut kyläkuvan enemmän nauhamaiseksi haja-asutukseksi Urjaistentieltä haarautuvien kyläteiden varsille kohoaville kumpareille.

Isojakokartalla on nähtävissä kaksi kylätonttia, joista toisella sijaitsivat Antilan, Pitkäsän ja Ellikkälän talojen talouskeskukset. Niistä Antila sijaitsee edelleen

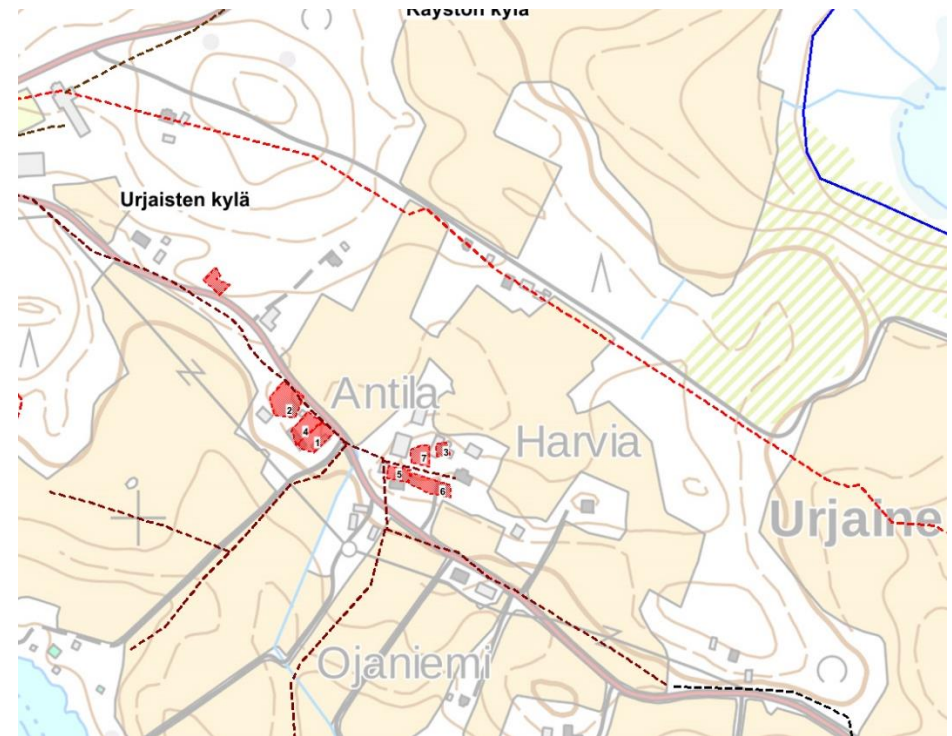

samalla paikalla. Sen naapurissa olleet Ellikkälä ja Talonen autoituivat kun ne liitettiin Osaran kartanoon. Antila rakennuskanta on 1800-1900-luvun puolivälin paikkeilta. Toisella kylätontilla sijaitsi Harviaisen (Harvian), Piekkola, Sunin ja Talolan (Talonen) talouskeskukset. Niistä Piekkola ja Harvia ovat edelleen vanhalla tontilla. Isojaon aikainen kylätontin läpi kulkeva tielinja kulkee edelleen Harvian tuotantorakennusten välistä mutta sen yleinen käyttö on loppunut kun kylätie oikaistiin. Kylän itäpäässä Urjaistentien päässä, Mustalahdentien varrella, sijaitsee lisäksi maisemallisesti merkittävä, nuorempaa rakennusperintöä edustava Niemen talouskeskus, joka muodostettiin Sunin talosta vuonna 1911. Rannoille on muodostunut tiivistä loma-asutusta.

Historia: Urjainen oli Taivalkunnan jakokunnan suurin ja mahdollisesti vanhin kylä. Kyrösjärveen pistävällä niemellä sijaitsevassa kylässä oli 1540-luvulla 8 taloa; Harvia I, Harvia II, Suni, Piekkola, Talonen, Antila, Ellikkälä ja Pitkänen. Taloista Harvian puoliskot yhdistettiin 1600-luvun alkupuolella. Talonen ja Ellikkälä liitettiin 1840-luvulla Osaran kartanoon, jonka jälkeen niiden asuintontit katoavat kylän raitilta. Kylän takamailla, Ulvaanharjun reunalla olevalle Särkijärvelle syntyi 1760-luvulta alkaen merkittävä torppa-alue, johon kylän talot perustivat useita torppia. Särkijärven torppa-alue on esitelty kortissa xx. Isojako pidettiin vasta 1830-luvulla, mutta kylästä laadittiin jo 1769 tiluskartta, jossa maiden alustava jako oli aloitettu, joka helpotti torppien perustamista. Kylätiessä ollut, vanhoihin tontteihin liittynyt vanha mutka oikaistiin 1960-luvulla.

ISOJAON (1837) ELEMENTIT NYKYKARTALLA, TONTIT JA TIET

Urjaisten kylän asuintontit 1837 1. Antila, 2. Pitkänen, 3. Harviainen (Harvia), 4. Ellikkälä, 5. Piekkola, 6. Suni, 7. Talola (Talonen). Asuintontit on punaisella rasterilla, numeroimaton tontti on ilmeisesti sotilastorppa, vanhemmassa tiluskartassa sotilastorppa on merkitty samalle kohtaa, kylätien eteläpuolelle. Kylätiet ruskealla katkoviivalla, kyläraajat punaisella katkoviivalla.

KOHDE 13.1.	ANTILA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-435-1-28

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyp	kantatalo
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1800-1900
Muutosvuodet	1950-1960-l
Rakennukset	päärakennus, aitta, navetta

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	II	Historialliset arvot asutushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen (aitta)
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut		Kantatalon talouskeskus isojaon aikaisella tontilla

KARTTAOTE

KUVAUS

Antila on yksi Urjaisten isojaon aikaisista seitsemästä kantatalosta, joista vanhoilla kylätonteilla on säilynyt kolme. Antilan lisäksi samalla tontilla isojaon aikaan sijaitsivat Pitkäsen ja Ellikkälän tontit. Kylätontin läheisyydessä on Harvian ja Piekkolan kantatalojen talouskeskukset.

Antilan pihapiirissä on 1900-luvun taitteen tietämillä rakennetun ja 1900-luvun puolivälin paikkeilla kunnostetun päärakennuksen (r1) lisäksi hirsirunkoinen aitta (r2) aivan pihaan johtavan portin tuntumassa. Lisäksi pihanpohjoisreunalla on navetta (r3) 1900-luvun puolivälin tietämillä. Selkätien tammikujanteen varrella matkalla Osaran kartanon suuntaan sijaitsee lisäksi näyttävä, maisemallisesti arvokas hirsirunkoinen riipi (r4), joka on rakennettu/ siirretty nykyiselle paikalle 1910-luvulla tai sen jälkeen.

VALOKUVAT

KIRJALLISUUS:
Hämeenkyrön historia II, s. 436

KOHDE 13.2.	PIEKKOLA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-435-10-6

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	kantatalo
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1900-l taite
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	II	Historialliset arvot asutushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut		isojaon aikaisen kantatalon talouskeskus vanhalla kylätontilla, rakennuskanta 1900-luvulta

KARTTAOTE

KUVAUS

Nykyisin Selkätie-nimisen, Osaran kartanon tienoilta haarautuvan isojaon aikaisen tielinjauksen varteen sijoittuu Urjaisten kylän vanhoja kylätontteja. Piekkola on yksi Urjaisten kylän seitsemästä isojaon aikaisesta kantatalosta, joista Piekkolan kanssa samalla kylätontilla sijaitsi Harvinainen (Harvia), Suni ja Talola, joista Piekkolan lisäksi enää Harvia on jäljellä.

Piekkolan päärakennus on 1900-luvun taitteesta myöhemmin kunnostettuna ja muutettuna. Lisäksi pihapiirissä on maatalouden tuotanto- ja talousrakennuksia.

KOHDE 13.3.	HARVIA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-435-3-18

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	kantatalo
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1900-l taite
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus + tuotanto- ja talousrakennuksia

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	II	Historialliset arvot asutushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut		isojaon aikaisen kantatalon talouskeskus vanhalla kylätontilla, rakennuskanta 1900-luvulta

KARTTAOTE

KUVAUS

Selkätie-nimisen isojaon aikaisen tielinjauksen varressa on säilynyt Urjaisten kylän kaksi vanhaa kylätonttia, joiden seitsemästä kantatalosta on jäljellä kolme, Harviainen eli nykyinen Harvia sijoittuu Piekkolan kanssa vanhalle tontille, jolla isojaon aikaan sijaitsi lisäksi nykyisin kadonneiden tilojen, Sunin ja Talolan tontit. Harvialla oli aikanaan viisi torppaa, joista kolme itsenäistyi 1910-1921 välisenä aikana, muut lakkasivat.

Harvian talouskeskus käsittää nykyisin 1900-luvun alkupuolen tietämällä rakennetun päärakennuksen (r1) myöhemmin muutettuna ja kunnostettuna sekä maatalouden tuotanto- ja talousrakennuksia.

KIRJALLISUUS:

Hämeenkyrön historia II, s. 436

KOHDE 14	URJAISTEN TAKAMAA
Alue	

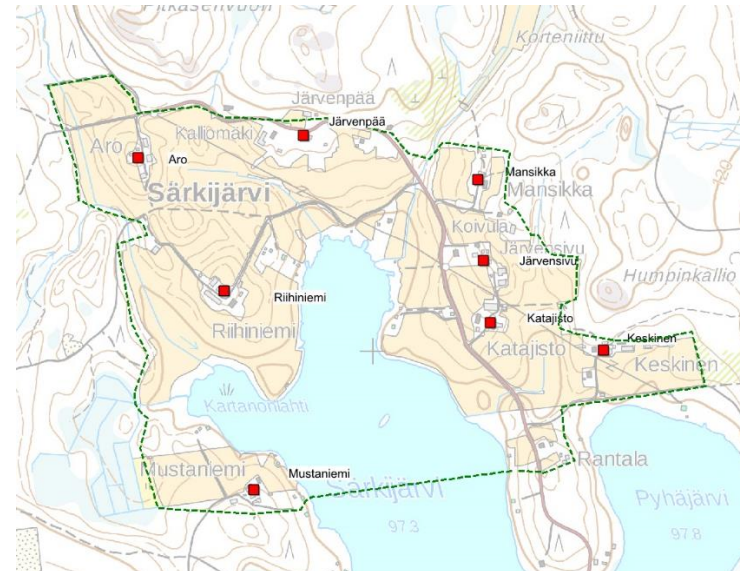
ALUETIEDOT

Aluetyyppi	torppa- ja pientilamaisema, agraarimaisema, joki- ja järvmäisema, metsämäisema
Ominaispiirteet, ilmiöt	viljelysmäisema, torpat
Säilyneisyys	1800-luvulla perustettu torppa-alueen alkuperäinen aluerakenne on säilytetty ehyenä

KULTTUURIHISTORIAALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot sosiaalihistoria, asutushistoria, Urjaisten kylän takamaan torppa-alue
		Rakennushistorialliset arvot historiallinen kerroksisuus, eheys
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot maisemallinen, kyläkuvallinen
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta: aluerakenne, viljelysmäisema, rannat
Arvojen perustelut		1700-1900-luvun alkuvuosien aikana perustettu torppa- ja uudistila-alue säilynyt aluerakenteeltaan lähes alkuperäisenä, vanhat pellot edelleen viljelykäytössä, asutus vanhoilla paikoilla tai niiden tuntumassa
Suosituks		Alueen ominaispiirteet ja arvot huomioiva kehittäminen ja uudisrakentaminen aluerakenteen säilyttäminen, rantamaiseman hoito, maiseman avoimena pitäminen

KARTTAOTE

Särkijärven tilakeskukset. Vihreä katkoviiva Särkijärven kulttuurimaiseman raja
URJAISTEN TAKAMAAN TORPAT, PELLOT JA NIITYT 1796 SEKÄ PERUSTAMISVUODET

ALUEEN KUVAUS

Särkijärven pohjoisosa kuuluu Urjaisten kylään, ja käsittää 1700-1800-lukujen aikana perustetun torppa-alueen, jonka aluerakenne on säilynyt ehyenä. Entisten torppien talouskeskukset sijoittuvat kumpuilevan viljelysmaiseman korkeimmille paikoille, järvenrannan läheisyyteen. Asuinpaikat sijoittuvat isojaon ja uusjaon aikaisille paikoilleen tai niiden tuntumaan. Rakennuskanta on uudistunut eri aikoina. Vanhojen asuinpakkojen läheisyyteen syntyneillä harvoilla uudisrakennuksilla tai rantarakentamisella ei ole vaikutusta alueen ominaisluonteeseen. Vanhimmat rakennukset ovat pääosin aittoja ja riisiä. Osa isojakokarttaan merkityistä tielinjoista on edelleen käytössä, kuten Särkijärventieltä Riihiniemeen haarautuva tie.

Särkijärven ympäristöön perustettiin 1700-1800-luvuilla torpat Riihiniemi, Katajisto, Järvenpää, Järvensivu ja Mansikka, jotka kuuluivat Sunin, Piekkolan ja Antilan taloille. Keskinen ja Aro ovat Sunista 1911-1918 lohkoituja uudistiloja. Mustaniemi muodostettiin Keskisestä 1911.

Torpista vanhin on *Riihiniemi*. Se perustettiin Sunin torpaksi vuonna 1786 ja erotettiin itsenäiseksi tilaksi vuonna 1906. Pihapiiri on jonkin verran siirtynyt ja rakennuskanta pääosin uudistunut tai kokonaan kunnostettu ja muutettu 1900-luvun puolella. Isojakokartassa vuodelta 1796 Riihiniemen pellot kehystävät talouskeskusta ja ulottuvat järven puolella rantaan asti kuten nykyisinkin.

Sunin maille perustettu *Katajiston torppa* on vuodelta 1879. Se itsenäistyi vuonna 1916. Sen eteläpuolelle nykyisin levittäytyvä pelto on torpan entistä niittyä ja rantapellon eteläosa merkitty pelloksi jo isojakokartassa vuonna 1796.

Sunin maista 1900-luvun alussa muodostetuista kolmesta *uudistilasta Keskinen* sijaitsee Särkijärven itärannalla, Sunin entisen torpan Katajiston kaakkoispuolella, alkuperäisellä paikallaan. Tila muodostettiin vuonna 1918 (ktj 1911). 1900-luvun alkuvuosina toteutetun uusjaon kartassa Keskisen asuinrakennus sijaitse samassa paikassa kuin nykyinen uudisrakennus. Muut talouskeskuksen rakennukset sijoittuvat hieman vanhan tontin pohjoispuolelle. Vanhin rakennuskanta on 1900-luvun alkupuolelta ja puolen välin tietämiltä.

Mustaniemi muodostettiin ktj:n mukaan Sunista samana vuonna perustetusta Keskisen uudistilasta vuonna 1911. Tila sijaitsee Särkijärven länsirannalla Paikalla

ei ollut rakennuksia vielä 1900-luvun alkuvuosina. Nykyinen rakennuskanta lienee 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä.

Aron uudistila muodostettiin vuonna 1911 (ktj) Paikka lienee ollut asuttuna viimeistään 1900-luvun taitteessa. Talon kolme kokonaan tai osittain hirsirunkoista talous- ja tuotantorakennusta sijaitsee samoilla paikoilla kuin 1900-luvun alkuvuosina laaditussa kartassa. Päärakennus on rakennettu myöhemmin.

Piekkolan maille vuonna 1789 perustettu *Järvenpään torppa* itsenäistyi vuonna 1916 (ktj 1911). Nimensä mukaisesti Särkijärven pohjoispäässä sijaitsevan torpan asuintontti sijaitsi vuoden 1796 isojakokartan mukaan nykyistä etelämpänä pellon ympäröimänä. Talouskeskus siirrettiin myöhemmin nykyiselle paikalleen.

Nykyiset rakennukset sijoittuvat Särkijärventien molemmin puolin, pohjoispuolella on hirsirunkoinen sauna ja 1900-luvun loppupuolella rakennettu suuli. Aivan tien vieressä sijaitsee 1900-luvun alkupuolella rakennettu, osittain tiili- osittain rankorunkoinen, ulkoasunsa sekä sijaintinsa vuoksi maisemallisesti arvokas navetta. Päärakennus ja toinen kartalla esiintyneistä ulkorakennuksista on purettu 1900-luvun loppupuolella tai sen jälkeen. Järvenpään pellot sijoittuivat isojakoaikaan talon eteläpuolella ja nykyisin viljelykäytössä olevat niityt rannan tuntumaan.

Järvensivun entinen *torppa* perustettiin Piekkolan maalle vuonna 1841 ja se itsenäistyi vuonna 1926. Paikka sijaitsee vanhan kartan esittämässä paikassa entisen Katajiston torpan pohjoispuolella, Särkijärven itärannalla, Särkijärventien varrella. Rakennukset ovat 1900-luvun alkupuolen ja puolenvälin asussa

Mansikan torppa perustettiin Antilan maille vuonna 1859 ja se itsenäistyi vuonna 1927. Vuonna 1925 päivätyn lohkomiskartan mukaan asuinrakennus sijaitsee samassa paikassa kuin nykyinenkin. Muut rakennukset ovat osittain vanhalla tontilla, osin sen ulkopuolisella alueella.

Särkijärventie mutkittelee paikoin isonjaon aikaisin linjauksin.

Vasemmalla ylhäällä Keskinen, sen alla Katajisto ja takana Järvensivu ja hieman kauempana Mansikan pihapiiri. Oikealla ylhäällä Riihimäen entinen torppa järven takana, alakuvassa Mustaniemen talo Särkijärventieltä, Katajiston kohdalta kuvattuna.

KIRJALLISUUS:

Hämeenkyrön historia II, s. 436

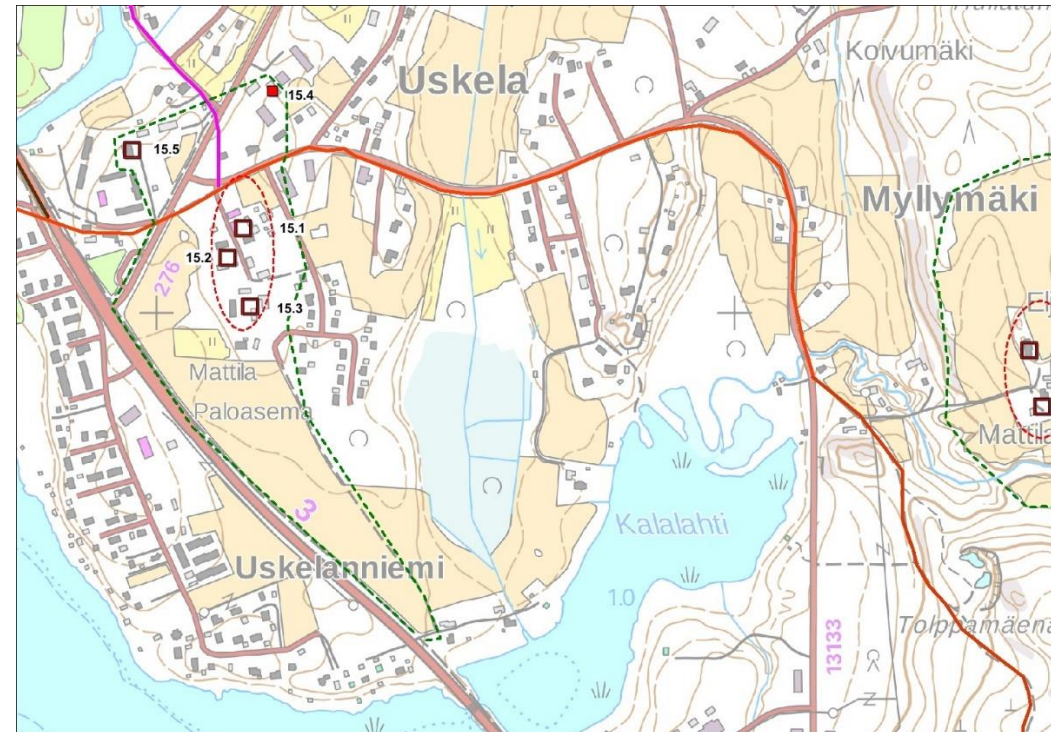

KOHDE 15	USKELA
Alue	
OSOITE	Kylmänojantien, Heiskankujan, Rantakulmantien, Kirkkoahteen asutusta

ALUETIEDOT	
Aluetyppi	agraarimaisema, kylämaisema, taajama, liikennenympäristö
Ominaispiirteet, ilmiöt	talonpoikaisasutus, viljelysmaisema, vanha tieverkosto, kylätoiminta, museo?
Säilyneisyys	vanhalla kylätontilla asuttuna kolmen talonpoikaistalon talouskeskukset perinteisissä asuissaan, kappalaisen pappila
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
	Historialliset arvot asutushistoriallinen, liikennehistoriallinen, toimintahistoriallinen
	Rakennushistorialliset arvot rakennustaiteellinen, rakennusperinteinen
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot taajamakuvallinen, talonpoikainen rakennusryhmä taajama-alueella, maaseudun ja taajaman välittäjä-porttirakenne
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta, nykyiset kylä- ja peltomaiseman historialliset jäänteet säilytettävä
Arvojen perustelut	Maakirjakylän tontilla säilynyt kolmen kantatalon rakennusryhmä, joiden rakennuskanta 1800-1900-luvun taitteen ajoilta kunnostettuna vanhaa tyyliä

	kunnioittaen, Heiskan kylätoimintakeskus, kohde kuuluu Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaiden rakennettujen kulttuuriympäristöjen luetteloon.
Suosituks	Kylän vanhat pihapiirit ja kylätiet sekä niiden asema maisemassa tulisi huomioida maankäytön suunnittelussa. Pihapiirien yhteys peltomaisemaan pitäisi säilyttää.

Kohteet: 15.1. Heiska, 15.2. Uusi-Käkelä, 15.3. Mattila, 15.4. Salonen, 15.5. Nuutila, vihreä katkoviiva Uskelan kulttuurimaiseman rajausta, punainen katkoviiva kulttuurimaiseman solmukohta, historiallinen ryhmäkylä. Punainen viiva keskiaikaisen Kyröntien linjaus, violetti viiva Viljakkalantien 1700-luvun linjaus.

ALUEEN KUVAUS

Hämeenkyrön taajaman itäpuolella sijaitseva Uskelan kylä levittäytyy isojaon aikaisten tielinjausten lomaan, linkittyen länsiosistaan taajamaan. Kylmänojentie ja jokirantaa pitkin kulkeva Rantakulmantie mutkittelevat vanhoilla paikoillaan. Nykyinen Heiskankujan paikalla kulkenut tie haarautui pohjoispäässä Uskelaan ja Rantakulmantielle ja Mattilan talon kohdalla nykyisen kolmostien molemmin puolin kulkeviksi reiteiksi. Nykyisin tielinja katkeaa Mattilan kohdalla peltoalueeseen. Liikenteellinen yhteys vanhaan kirkonkylään on katkennut kolmostien kehittämisen yhteydessä.

Heiskan, Käkelän ja Mattilan talouskeskuksista muodostuva kylätontti on säilynyt asuttuna ja sen rakennuskanta muodostaa taajama-alueella poikkeuksellisen, kolmen hyvin säilyneen talonpoikaispihapiirin kokonaisuuden, jonka rakennuskanta on pääosin 1800-luvulta ja 1900-luvun taitteesta. *Heiskan* kantatalo siirtyi kunnan omistukseen 1980-luvulla. Siihen perustettiin kylätoimintakeskus, joka kunnostettiin vuosien 1997-2004 välisenä aikana. Uudisrakennukset ja niiden käyttö sovitettiin osaksi alueen talonpoikaista luonnetta.

Nykyisin nimellä *Uusi-Käkelä* oleva entinen Käkelän kantatalon talouskeskus siirtyi Hämeenkyrön kunnan omistukseen 1940-luvulla. Myöhemmin talouskeskus vanhoine päärakennuksineen ja ulkorakennuksineen erotettiin ja myytiin yksityiseen omistukseen. Käkelän navetta ja iso suuli jäivät kantatalon nimeä kantavaan *Käkelän* kiinteistöön, johon ei enää nykyisin kuulu muita rakennuksia. Käkelän rakennukset ovat nykyisin osa Heiskan kylätoimintaa.

Isojaon aikaisella kylätontilla sijaitseva *Mattilan* talouskeskus käsittää vanhan ja uudemman asuinrakennuksen, hirsirunkoiset tallin/ talusrakennuksen ja navetan. Päärakennus on 1900-luvun puolivälin aikaisessa asussa. Lisäksi pihapiirissä on vanhempi päärakennus. Runsaan puuston ja puutarhan kehystämään pihapiiriin kuuluvat lisäksi hirsirunkoinen talli ja navetta.

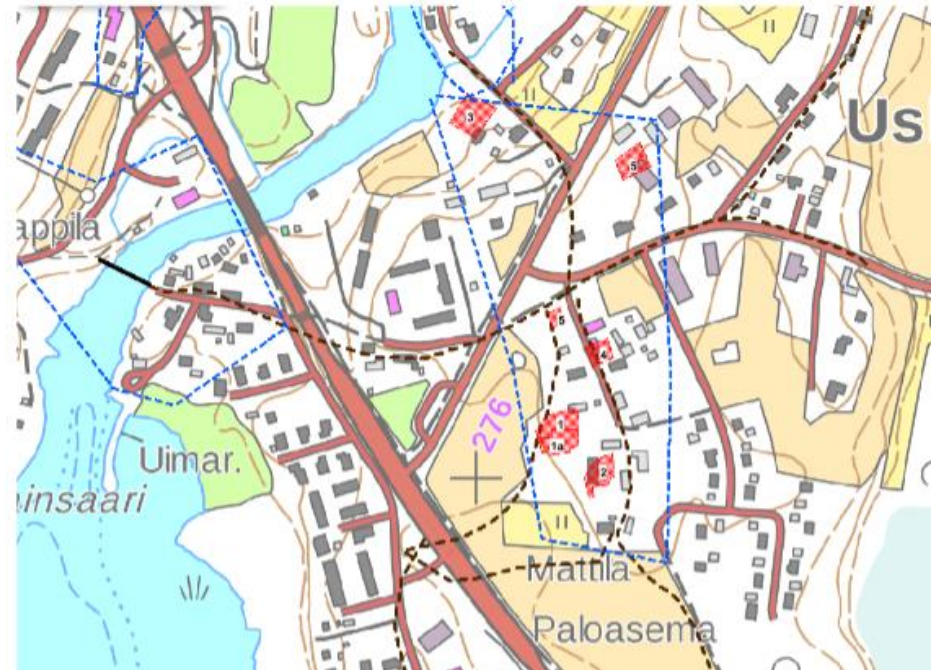
Salosen vanhalla kantatalon tontilla on säilynyt vanha kivi-navetta 1800-1900-lukujen taitteen tietämiltä. Nykyisin nimellä *Nuutila* esiintyvän entisen kappalaisen pappila sijaitsee isojaon aikaisen tontin eteläpuolella. Sen päärakennus edustaa näyttävää 1800-luvun lopun kertaustyyliä 1980-luvulla jonkin verran muutettuna.

Kylän maaseutumainen maisema on muuttunut 1900-luvun lopulta lähtien, kun pelloille on ruvettu rakentamaan uusia omakotitaloja. Uudispihoja on syntynyt

myös yhteen kylämaiseman historiallisista solmukohdista, vanhalle Knuutilan talon paikalle, Rantakulmantien varteen, jonka pienimuotoinen asutus on pääosin kerroksista 1900-luvun aikana rakennettua omakotirakentamista.

Historia: Uskelan kylässä oli isojaon aikaan, 1780-luvulla, kolme asuinpaikkaa, tilojen Heiska, Käkelä, Mattila ja Salonen talouskeskusten muodostama kylätontti sekä kylätontin pohjoispuolella sijaitseva Salosen toinen asuintontti. Lisäksi kylän länsireunalla sijaitsi Knuutilan kappalaisen pappilan tontti, joka siirtyi viimeistään 1800-luvun lopulla etelämmäksi, nykyiselle paikalleen.

Uskelan isojaon tiet ja tontit (1780-L)

KOHDE 15.1.	HEISKA
kiinteistö	Heiska, Vähäheiska, Käkelä
KIINTEISTÖTUNNUS	108-436-4-133, 108-436-1-43, 108-436 – 1- 306

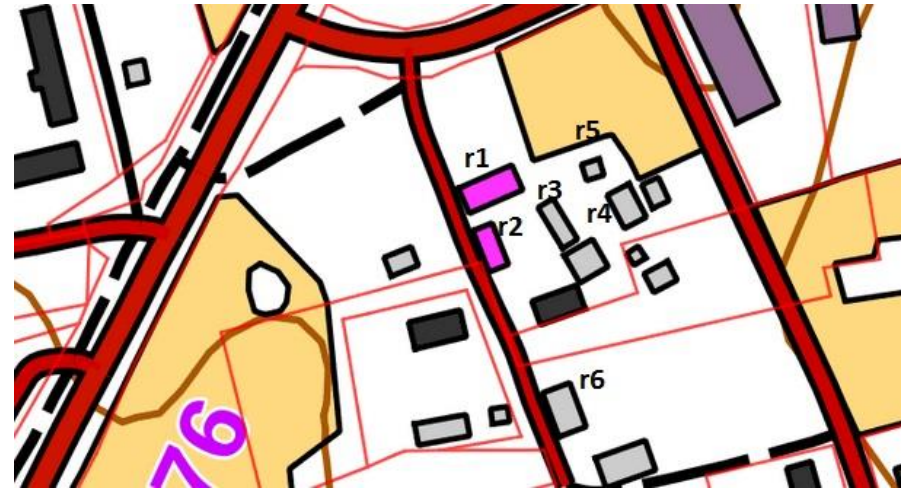
RAKENNUSTIEDOT

Tilatyypä	kantatalo
Nykykäyttö	yhdistystoiminta
Valmistumisvuosi	pr, pakari, aitta 1700-1800-l, sikala 1940-l, luhti 1800-l, navetta/ juhlasali, paja, savusauna 2000-l taite, kivinavetta 1800-1900-l, näyttämö 2010-l
Muutosvuodet	1997-2008
Suunnittelija	korjaustyöt ja uudisrakennukset arkkitehti Olli-Pekka Hannu
Rakennukset	päärakennus, pakari, luhti, sikala, aitta, navetta, savusauna, suuli ja paja

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvaluokka	I	Historialliset arvot asutushistoriallinen, toimintahistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen, historiallisesti kerroksinen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvaliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvalinen
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut		kantatalon talouskeskus on osa suomalaisen kylätoiminnan historiaa, rakennuksia kunnostettu vanhaa kunnioittaen, uudisrakentaminen sovitettu paikan hengessä toiminnan jatkuvuuden kannalta tarkoituksenmukaisesti

KARTTAOTE

KUVAUS

Uskelan kylän vanhalla kylätontilla sijaitsevan Heiskan kantatalon talouskeskus käsittää vanhaa ja uudempaa rakennuskantaa. Niistä pakarirakennus (r2) sijoittuu isojaon aikaiselle asuintontille. Hämeenkyrön kunnan omistuksessa olevan Heiskan toiminnalliseen kokonaisuuteen kuuluu nykyisin myös vuonna 1921 Käenmäestä lohkottu *Vähäheiska* vuonna 2002 valmistuneine savusaunoineen ja vuonna 2007 muodostettu *Käkelän* kiinteistö, johon kuuluu Käkelän kantatalon vanha navetta sekä varastosuuli. Käkelän talouskeskus on vuonna 1995 lohkottu nimellä Uusi-Käkelä.

Heiskan talo jäi tyhjilleen vuonna 1979 ja siirtyi kunnalle 1980-luvulla. Sen säilyminen oli epävarmaa ennen Pirkan kylät ry:n ryhtymistä sen kunnostukseen. Heiskan toiminta linkittyi samalla 1970-luvulla Suomessa virinneeseen kylätoimintaan, jonka varhaisten toimijoiden joukkoon liittyi myös osa Hämeenkyrön kylistä. Hämeenkyröläinen kylätoiminta oli Tampereen yliopiston professori Lauri Hautamäen johtaman valtakunnallisen kylätutkimushankkeen tutkimuskohteena 1970-1980-luvulla. Kyläaktivistien (village actives) synnyttämä suomalainen kylätoiminta palkittiin vuonna 1992 vaihtoehto - Nobeli kutsutulla palkinnolla, jonka luovutti New Yorkissa YK:n alainen Unifin järjestö Right

Livelyhood Organisation. Palkintoryhmässä oli Lauri Hautamäen ja muutamien Suomen kylien edustajien ohella myös hämeenkyröläinen kylätoiminta-aktivisti Antti Jokinen, jonka johdolla maakunnallinen kylien yhteenliittymä Pirkan kylät ry vuokrasi Heiskan talon huonokuntoiset rakennukset kylätoimintakeskuksen perustamiseksi vuonna 1997. Rakennusten mittavaan kunnostustyöhön osallistui useiden kuntien talkootoimijoiden, TE-keskuksen rahoittamien hankkeiden, Ikatan korjausrakennuskurssien sekä ”noin seitsemän veljeksien” talkooporukan lisäksi joukko yrittäjiä, kuten autonkuljettajia, kirvesmiehiä, putkimiehiä, sähkömiehiä sekä yhtenä vuonna myös joukko Hämeenkyrössä tuolloin asuneita albanialaisia pakolaisia. Rakennusten korjausten ja uudisrakennusten suunnittelijana oli arkkitehti Olli-Pekka Hannu. Heiskan korjaustoimintaa johti ja koordinoi vuonna 2002 kotiseutuneuvokseksi nimitetty Antti Jokinen. Paikan vihkiäiset vietettiin vuonna 2004. Heiskan pihapiirin vanhaa rakennuskantaa edustavat päärakennus (r1), pakari (r2) ja luhti (r3) 1800-luvulta. Luhti rakennettiin huonokuntoisuutensa ansiosta 2000-luvun taitteessa lähes kokonaan uudelleen. Luhdin takana sijaitseva entinen sikala (r4) on 1940-luvulta ja tasanurkkainen aitta (r5) 1800-luvulta. Heiskan käytössä on myös Käkelän talon entinen kiviinavetta (r6) 1800-1900-luvun taitteesta, jossa rakennuksen kunnostuksen (2007-2008) jälkeen toimi hetken aikaa Heiskan historiaa esittelevä museo. Uudisrakennuksia ovat luhdin eteläpäädyssä sijaitseva Tallitupa sekä pihapiirin eteläreunalla sijaitsevalle navetan kivijalalle 2000-luvun taitteessa valmistunut juhla- ja kokoustila. Lisäksi pihan itäpuolelle rakennettiin savusauna vuonna 2001, parkkipaikan puolelle toimiva paja 2000-luvun taitteessa ja 2010-luvun puolella kesäteatterin näyttämö Heiska ry:n vetämää teatteritoimintaa varten. Lisäksi alueen eteläreunalla on suuri varastosuuli.

Kuvat: oikealla ylhäällä Heiskan piha rakenteilla vuonna 2001.

VALOKUVAT

Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy

Kuvat: Vasemmalla ylhäällä Heiskankuhja, alla Heiskan piha, päärakennus, aitta, luhti, oikealla päärakennus ja alla juhlasali.

Ilmakuva Heiskasta keväällä 1997

*Kuva Heiskasta 1900-luvun alkupuolella.
Oik. savusauna nykyisen sepänpajan kohdalla.*

Kuvat: Yllä Heiskan pihapiiri sen siirrettyä Pirkan kylät ry:lle kunnostettavaksi vuonna 1997 (Jokinen 2004, 10.) Alla kuva vuodelta 1932.

KIRJALLISUUS:

Jokinen Antti. *Heiskan kolme elämää*. Pirkanmaan kylätoimintakeskus Heiska. Hämeenkyrön kirjapaino velj. Eloranta 2004.

Kuustenlatvaseura ry. *Latvakansan vaiheita III*. 1995. ISBN 951-97293-0-5

Acceptance speech – Kylätoiminta / Finnish Village Action
<http://www.rightlivelihoodaward.org/speech/acceptance-speech-kyltoiminta-finnish-village-action/>

Hämeenkyrön historia III, s. 560-561

KOHDE 15.2.	UUSI-KÄKELÄ
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-436-1-305

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	kantatalo
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1800-1900-I
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus, talousrakennus

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot asutushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen, osa vanhan kylätontin rakennuskantaa Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut		Isojaon aikaisella kylätontilla, talon vanhan asuintontin tuntumassa sijaitsevassa pihapiirissä on perinteisen asunsa säilynyttä talonpoikaista rakennuskantaa

KARTTAOTE

KUVAUS

Isojaon aikaisen asuintontin tuntumassa sijaitseva Uusi-Käkelä siirtyi Hämeenkyrön kunnan omistukseen 1940-luvulla. Myöhemmin talouskeskus erotettiin ja myytiin yksityiseen omistukseen, ja sen nimeksi tuli Uusi-Käkelä. Kiinteistöön kuuluvat 1900-luvun taitteen asussa säilytetty hirsirunkoinen, tasakertaan asti pitkänurkkainen asuinrakennus. Pihapiirin toisella puolella sijaitsee suuri, pitkänurkkainen talousrakennus. Portinkivet reunustavat sisääntuloa pihaan. Käkelän Navetta ja iso suuli jäivät kantatalon nimeä kantavaan Käkelän kiinteistöön, johon ei enää nykyisin kuulu muita rakennuksia. Käkelän rakennukset ovat nykyisin osa Heiskan kylätoimintaa.

VALOKUVAT

KIRJALLISUUS:

Hämeenkyrön historia III, s. 368

KOHDE 15.3.	MATTILA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-436-2-136

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	kantatalo
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1800-l
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus, asuinrakennus, talousrakennus, navetta

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot asutushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen, vanha kylätontti Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut		kantatalon talouskeskus vanhalla kylätontilla, rakennuskanta pääosin 1800-luvulta säilytetty perinteisessä asussaan, puutarha, puusto

KARTTAOTE

KUVAUS

Isojaon aikaisella kylätontilla sijaitseva Mattilan talouskeskus käsittää vanhan ja uudemman asuinrakennuksen, hirsirunkoiset tallin/ talousrakennuksen ja navetan. Päärakennus (r1) on 1900-luvun puolivälin aikaisessa asussa. Vanhempi asuinrakennus (r2) on pitkänurkkainen, siinä on vanha avokuisti pylväikköineen ja yksinkertaisesti koristeltuine otsalautoineen. Ulkoasu on 1800-luvun tyylinen. Lisäksi runsaan puuston ja puutarhan kehystämään pihapiiriin kuuluvat hirsirunkoinen talli ja navetta (r3 ja 4).

VALOKUVAT

KOHDE 15.4.	KIVINAVETTA (Salonen)
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-436-5-146

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	kantatalo
Nykykäyttö	ei tiedossa
Valmistumisvuosi	1900-luvun alkuvuodet
Muutosvuodet	n. 1950-l
Rakennukset	navetta

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	II	Historialliset arvot asutushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön kyläkuvallinen, Salosen vanhan pihapiirin ja tontin viimeinen rakennus. Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut		Kantatalon vanhalla tontilla säilynyt talon entinen navetta on osa Uskelan kyläkuvaa

KARTTAOTE

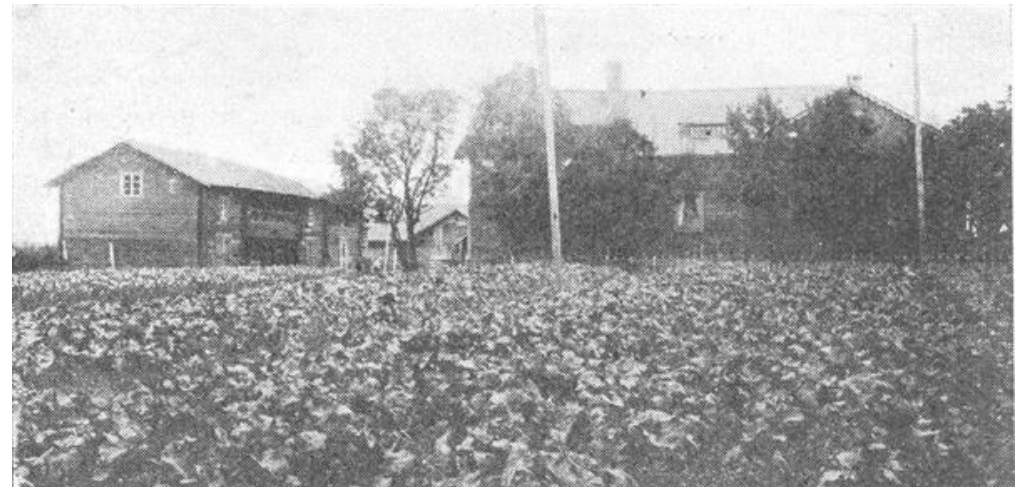

KUVAUS

Vuonna 1990 Salosen kantatalosta lohkottu Kivinaetta-niminen kiinteistö käsittää taluskeskuksen entisen navetan (r1). Luonnonkiviharkoille perustettu luonnonkivirunkoinen navetta on 1900-luvun alkuvuosilta, rankorakenteinen yläosa on nuorempi. Isojakokartalla Salosen tilanumerolla 5 on merkitty tontti sekä Heiska-Käkelä-Mattilan alueelle että paikkaan jossa kivinaetta sijaitsee. Heiskan länsipuolella sijaitseva alue on ollut tyhjillään viimeistään 1900-luvun puolivälistä lähtien.

VALOKUVAT

Salosen pihapiiri Suuressa maatilakirjassa III vuonna 1932

KIRJALLISUUS:

Salonen, Uskela 1932. Sukutilat webissä. Suuri maatilakirja III
<http://sukutilat.sarka.fi/>

KOHDE 15.5.	NUUTILA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-436-17-0

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyyppi	kantatalo
Nykykäyttö	yrittäjäasunto
Valmistumisvuosi	pr 1903 (ktj) todennäköisesti vanh. luhti ja aitta 1800-l
Muutosvuodet	1980-l
Rakennukset	päärakennus, luhti, aitta
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
	Historialliset arvot asutushistoriallinen,
Kohde	Rakennushistorialliset arvot rakennustaiteellinen (päärakennus), rakennusperinteinen Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen, kantatalo vanhalla asuintontilla Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut	kappalaisen pappilana toimineen kantatalon isojaon aikaisella tontilla sijaitseva uusrenessanssityylinen pappila, vanha luhti ja aitta, koivukuja säilyneet perinteisessä asussa

KARTTAOTE

KUVAUS

Nuutila (Knuutila) on Uskelan kantatalo, joka on toiminut kappalaisen pappilana viimeistään 1600-luvun lopun-1700-luvun taitteen tietämiltä. Pappila paloi isovihan aikana 1700-luvun alussa. Uusi pappila rakennettiin vuonna 1760. Isojaon aikainen talon paikka sijaitsi nykyisen vanhoja tielinjauksia mukailevan Rantakulmantien varrella, tien alkupäässä. Paikalla on nykyisin uudisrakennus ja peltoa. Knuutilan talouskeskuksen nykyinen rakennuskanta sijaitsee Knuutilan vanhan asuintontin länsipuolella, ja on 1800-luvun lopulta, päärakennus (r1) edustaa tyyliltään koristeellista uusrenessanssia 1980-luvun kunnostusten yhteydessä tehdyin pienin muutoksin. Lisäksi pihapiirissä on pitkänurkkainen, näyttävä luhti (r2). Pihaan johtavan koivukuja alkupäässä on pitkänurkkainen aitta (r3). Nuutila siirtyi 1980-luvulla nykyiselle omistajalle, joka harjoittaa tiloissa pitopalvelutoimintaa.

VALOKUVAT

